

20/I

XI

-2001
LELT.

A GYERMEK

ÉS AZ IFJÚSÁG

DAS KIND • L'ENFANT

ZEITSCHRIFT DER
UNGARISCHEN GESELLSCHAFT
FÜR KINDERFORSCHUNG
UND JUGENDKUNDE

ORGANE DE LA SOCIÉTÉ
HONGROISE POUR L'ÉTUDE DE
L'ENFANT ET DE LA
JEUNESSE

ALAPÍTOTTA: NAGY LÁSZLÓ 1907.

BOGNÁR CECIL

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

CSER JÁNOS

FŐMUNKATÁRS

SZÉKELY KÁROLY

XXVIII. ÉVFOLYAM

BUDAPEST, 1936.

1-6. SZÁM

KIADJA A MAGYAR GYERMEKTANULMÁNYI TÁRSASÁG

527/937

Tartalom. — Inhalt. — Table des matières.

Anna főhercegasszony Ő Királyi Fensége: A gyermek a házasság gyümölcse. Testi és lelki élmények befolyása a születendő gyermekre 1

Tanulmányok, értekezések.

Zibolen Endre dr.: A családi környezet szerepe a nevelésben 4

Niilo Kallio-G. Tegengren: A Finn Közoktatásügyi Tanács által rendezett középiskolai matematikai vizsgák (Ford.: P. Siro.) 14

Cser János dr.: A térérzék vizsgálata a 10—14 éves korban 20

Sipos Lajos dr.: Új utak az irodalomtanításban. Gondolatok „A tanítás problémái” kapcsán 25

Cser János dr.: Az alkotó munka az Új Iskolában 28

Figyelő. 37

Irodalom.

Könyvek. — Mayer Blanka: Magyar nyelvi oktatás a szföv. irányító Polg. Leányiskolában. (*Dobos László.*) — É. Frh. v. Eichstedt: Grundlagen der Rassenpsychologie (*Révész Emil dr.*) — Evva Gabriella: A Magyar nőnevelés két úttörője. (*Székely Károly.*) — Hirsch G. M. dr.: La scelta psicotecnica de „reggitori”. (*Tobisch Irén.*) — Lázár Károly: A gyermektanulmány vázlat. (*Kovács Aladár.*) — Martos Nóra: A gyermeklélek rajza a Viktória-kori angol regényekben. (*Dobos László.*) — Noszlopi László dr.: Jellemlátás és Jellemigézés. (*Cser János dr.*) — Bruno Petermann dr.: Das Problem der Rassenseele (*Révész Emil dr.*) — Stadler Frida: Szeretnéd ha szeretnének? (*Kempelen Attila dr.*) — Erna Weber dr., phil.: Variations- und Erheblichkeitsstatistik. (*Kovács Aladár.*) 44

Folyóiratszemle

Magyar folyóiratokból (*Székely Károly.*) 53

Külföldi folyóiratok. (*Tobisch Irén.*) 59

Ifjúsági irodalom. (*Dobos László.*) 60

Társaságunk élete.

Előadássorozatok 62

Nyilvános nyugtázások (*Kovács Aladár.*) 63

Inhaltsangabe. — Résumé. (*Karl Székely. S. noch Umschlag S. 3.*) . . . 64

Kéziratokat nem adunk vissza!

Minden cikkért szerzője felelős.

A Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság ügyvivő elnöke: **Marczell Mihály dr.** egyetemi rk. tanár, Budapest, főtitkára: **Cser János dr.** tanár; hivatalos helyisége: Budapest, VIII., Mária Terézia-tér 8., I. em. Ide küldendők a kéziratok, könyvrendelések, reklamációk stb.

A Társaság évi tagdíja **5 P**, melyért **A Gyermek és az Ifjúság** című folyóirat jár. Csekk száma: Magyar Gyermektanulmányi és Gyakorlati Lélektani Társaság 35557.

A gyermek a házasság gyümölcse. Testi és lelki élmények befolyása a szü- lendő gyermekekre.

Írta: Anna főhercegasszony Ő Királyi Fensége

Alig van szebb mozdulat a teremtő Isten terveiben és a természetben, mint amellyel az anya a gyermek bölcsője fölé hajol. Évezredek óta ismétlődik valami szent, örökké visszatérő ritmussal ez a mozdulat, amelyben az élet ajándékát, az Isten-szolgálat lehetőségét, az örök emberi folytatás szépségét adja tovább az anya. E mozdulat, mellyel a gyermek fölé hajol, mellyel a gyermek tiszta szemébe néz, a mozdulat, mellyel magához emeli — mindig oly egyszerű és fenséges, hogy szavaink csak halk áhítatban tudnak róla szólani.

Az anyaság hivatása, mely a gyermekben és a gyermekkel teljesedik meg, mégis kell, hogy újra és újra hangsúlyozódjék napjainkban.

Egy anyátlan kor szegyeteljes napjaiban, amikor egyesek kényelemből, mások a kegyetlen sors vas-kényszere folytán nem teljesíthetik hivatásukat, túl zene zsváján, túl siketítő gyári lármán, — Isten legfőnségesebb ajándéka: a gyermek sírja el „az anya kell” parancsszavát. *Kell az anya! Kell az anyaság!* Kell Istentől emberi szívbe írt vágyának beteljesítése, kell Isten teremtő terveinek megvalósítása. Kell a társadalom alap-sejtjének, a családnak, amelyben talán sok a bú és bánat, de amelyben *kell* a gyermekben való megtestesülés, hogy derűt hozzon. Az egyház tanítószavával, ez évben hazánkban, magyar földön *újra* figyelmeztet a gyermek főnséges jelentőségére és értékére.

Milyen szegény is minden emberélet, — ha csak isteni hivatásra és isteni eszmények szolgálatában az anyaság beteljesülése helyett ezt a kegyelem egy *magasabb* síkon nála nem pótolja — mily szegény is minden asszonyélet, mily csonka és *árva és koldus*: gyermek nélkül! Olyan mint egy tavaszi fa, mint egy tavaszi mező, mely sohasem érett termésbe. Valami élethiány és élethazugság borong sokszor szörnyű büntetésül

azoknak lelken és életén, akik Isten legdrágább ajándékát: a gyermeket megvetették és visszautasították.

Az igazi keresztény család, mely méltó erre a névre — ha Isten erre lehetőséget ad — nem lehet meg gyermek nélkül, amint hogy a gyermek is igazán csak a *családban* nőhet fel. Az *apa* és *anya* kezét *egyaránt* fogja parányi kezével, és jaj annak, aki a kis gyermekkéz erőtlén, de minden hatalomnál erősebb szorításából szenvedélyziláltan kirántja kezét, amikor könnyelműen szétszakítja a házasság kötelékét. A gyermek keze lankadtan lehull, de szemében rettenetes vád marad! A családot, a gyermek igazi otthonát *megbontók* ellen gyermekajkáról hangzik el a vád. *Ők* felelősek a legmélyebb emberi kötelek meglazulásáért. A gyermek csak a családban van igazán otthon, és aki valaha látta árvaházak vagy menhelyek szegény kis anyátlanjait, aki megfigyelte őket, aki érezte azt a szomorúságot, amelyet az anyai kéz és tekintet áldott melegét nélkülöző lényük szóltan némaságban is sugároz, — *az tudja*, hogy semmiféle intézmény, legyen az még oly nemes és emberbaráti is, nem pótolhatja a családot.

De ha ilyen nagy jelentősége van a családnak, akkor mérhetetlen a felelőssége is mindazoknak, akiket Isten titokzatos teremő munkájában segítőül hívott és engedett.

A kisgyermek szívében az élő Isten lakik. Az ártatlan gyermeki szív valóban a Szentlélek temploma és félelmes felelőség e templom őrévé és gondozójává magasztosulni. Félelmes felelőség, amely már akkor kezdődik, amikor két fiatal szerető szív egymásra borulva egy élet tartamára bonthatatlanul eggyé lesz. *Félelmes felelőség, amelyre készülni, amelyre alkalmassá és méltóvá válni egy fiatal életet betöltő feladat.*

Ahogy a Szűzanya belenézett a gyermekszemből rátekinő Isten, a betlehemi kisded szempárjába, alázatos, féltő, imádatos és mégis oly bizalmas, minden emberi kapcsolatnál melegebb, forróbb anyai szeretettel, — akként vegyük *mi* is karunkba kicsinyünket. Aki az anyai szívet megalkotta, a *legáldozatosabb* szeretet szentélyét építette fel. Ez az áldozatos szeretet *egyformán* gondoskodásának tárgyául tekinti a belőle fakadó élet *testi* és *lelki* részét. Az új ember, Isten parancsának új alanya, tervének új részese, szerető szándékainak új hordozója, aki a világra jön, *testében* az anya véréből formálódik, *lelkében* pedig a szülők adottságait örökli. Tudja ezt a köztudat, tudjuk ezt mindnyájan, azért tiszteljük meg az új életet hordozó anyát különösebb gondoskodásunkkal. A jövő *anyának* is a legféléltőbb gonddal kell megkezdnie születendő gyermeke nevelését. Bizonyos korlátok közé szorított magatartást kell, hogy szabjon magának. Nem szabad, hogy túlfárasza magát, hogy excesszusokat kövessen el bármilyen téren is, sőt esetről-esetre a fiatal anya fizikuma szerint megfontolás tár-

gyává kell tennie, vajjon az alkohol és dohányzás mértékletes élvezéséről nem kell-e teljesen lemondania gyermeke érdekében. A születendő gyermek annyira résztvesz anyja minden belső élményében, hogy a későbbi korban megnyilvánuló sok idegzeti rendellenesség, idioszinkrázia, félelem, érzelmi túlzás okát a gyermeket váró anya egy-egy káros hatású élményében kereshetjük.

Sok fájdalom, sok szenvedés kíséri az anyaság hivatásának beteljesítését, de e szenvedés keserősége édessé válik, ha új ember született a világra. Új ember! Jobb ember! Anyjánál, atyjánál igazabb ember! S hogy tényleg jobb legyen az új ember és igazabb szüleinél — amire minden szülő vágyódik — kell, hogy a fogantatás első pillanatától kezdve a szülők *egész életükkel*, minden cselekedetükkel, szavukkal, sőt gondolatukkal szolgálják eljövendő gyermekük boldogságát, tisztaságát, jóságát. Nincs kedélyéletünknek, érzelmi világunknak, indulataink, sóvárgásaink, álmódzásaink, szenvedélyeink világának *egyetlen* felvillanása sem, amely *ne* lehetne hatással az eljövendő gyermekre. Nem csak fiziológiai és biológiai hatások érvényesülhetnek a születendő gyermekre, hanem pszichológiaiak, sőt etikaiak is. De Maistre szörnyű szava: „*réversibilité des peines*” sohasem igazabb köztünk, halandók közt, mint a gyermeket hordozó anya idején. A születendő gyermekre árnyéket vet mind az a hiba és tévedés, amelyet szülei elkövettek, de fenséges vigasztalásul besugározza mind az az erény, szelidség, jóság, szeretet, amely a szülők életében megvalósul.

A szülők gyermekszolgálatára folytonos Isten-szolgálat, mert az épülő kis-gyermek lelkében és testében Isten új templomát építik, új szolgáját nevelik. Eggyel többet, kiből a Teremtő terve megvalósulhatnak, szándékai beteljesedhetnek, céljai céljához érhetnek.

És legyen ez a szolgálat tudatos. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, mily fontos az, hogy az anya eljövendő gyermeke érdekében az áldott hónapokat teljesen Istennek szentelje. Állítsa egész érzelmi világát nagy feladata szolgálatába. Ajánlja anyaságát újra és újra imádságos lélekkel, különösen a szentiségekhez való járuláskor, Isten kegyébe, kérve Őt, telítse gyermeke lelkét az erényre, jóságra, tökéletességre való hajlandósággal, testét pedig egészséggel, szépséggel. Ha egy anyai szív anyai szeretete szent érzelmeivel ekként ostromolja az eget, elképzelhetetlen, hogy meg ne hallgattassék.

És a család egész atmoszférájában, tradíciójában, hangulatában az ilyen szülők egyidejűleg a hazát is szolgálják és nemzetünket, melynek nagysága fiai szent akarátában van. A nemzetet, melyben, ha nem akadnának nagy magyar anyák: Szilágyi Erzsébet, Zrinyi Ilona, Festetich Julianna lelkéhez méltó utódok, a névtelen — csak Isten angyalaitól számbavett

— hősiesség helytállással vértanúi elszánás hősnői, — akkor hol volna reményünk és biztos bizodalunk? A nagy magyar költő, gyönyörű nevű Berzsenyi Dániel, akinek emlékezte előtt e napokban ünnepelt századfordulója után áldoz az utókor, zengte el bizodalmas hittel:

Él még nemzetem Istene
És orcáimon
Szent öröm rengedez.

Valóban él még a magyar anyák hősiesség elszánása, a magyar család tiszta szépsége, gyermekeink egészséges derüje, mosolyuk jobb jövőt ígérő reménysége.

Él még tisztán, töretlenül, sárbanem-dobottan, fiatalságunk ereje, eljövendő anyák és apák szent hivatásra készülő végtelen sora, akik mindig jobb és szebb jövő felé vezetnek, emberibb emberré, magyarabb magyarrá nevelik nemzetünk!

TANULMÁNYOK, ÉRTEKEZÉSEK.

A családi környezet szerepe a nevelésben.*

Írta: Zibolen Endre dr.

A nevelés eredményét két tényező befolyásolja: a velünkszületett hajlam és a milieu. Ez a tétel természetesen nem dönti el azt a kérdést, mennyi esik a nevelés eredményében a velünkszületett hajlamokra és mennyi a milieure, hanem tudomásul veszi, hogy a milieunek is van hatása a nevelésre.

Elöljáróban megjegyezzük még, hogy háromféle milieut különböztetünk meg és pedig természeti, kulturális és emberi milieut. (Vértess O. József: Magy. Pszichológiai Szemle, 1935. I.) A maga helyén mindegyiknek nagy hatása van a fejlődő emberre, és mindegyik mind a testre, mind a lelkiekre hat, ámbár különböző fokban.

Fejtegetéseinkben a családi milieut a családi környezet értelmében használjuk, jöhet a milieu fogalmában több van mondva.

A család az emberi milieunek egyik legfontosabb alakja. Hogy mit jelent a család a gyermek nevelése szempontjából, arra élénk világot vet a mai kor, amelyben egyházak, iskolák, közületek és magánosok foglalkoznak a családi nevelés problémájával, mert úgy érzik, hogy azt veszedelem fenyegeti. Közismert a katolikus egyház nagy lendületű akciója a családért

és a gyermekért. Ennek nyomán számtalan könyv és cikk foglalkozik újból a családi nevelés kérdésével. Ugyanez a helyzet a többi felekezetenél is. Azonban nemcsak egyházi férfiak hívják fel a figyelmet a családra, hanem a neveléssel foglalkozó más írók és tudósok is. Vértés O. József pl. azt írja: „A személyes tényezők közül a vezetőszerep a családé, amely életünk elválaszthatatlan és megdönthetetlen alapját alkotja.

... A család az élet csigaháza, amelytől megválni nem tudunk, hacsak legősbibb valónktól nem akarunk elszakadni.” Vagy egy másik pedagógiai író így nyilatkozik: „A gyermeket, bármilyen örökséget is hoz magával, a környezete, amelyben felnő, formálja már születése óta.” (Thomas: Nevelés a családban.) A családi nevelés kérdésének egyik kiváló ismerője, Imre Sándor, tudományos alapon gyakorlati szempontokat ad a családi nevelésről, annak föltételeiről, a szülők közreműködéséről és az egész családi környezet szerepéről. (A családi nevelés főkérdései.)

A családi környezet a gyermek egész valóját befolyásolja. Nincs az ember testi és lelki életének az a területe, amelyen a családi környezet hatása érezhető ne lenne. Rövid cikk keretében ez a befolyás teljes mértékben fel nem vázolható, főbb vonásokban azonban érzékeltetni lehet.

Testiek tekintetében a családnak az a feladata, hogy a gyermeket táplálja, testét erősítse és fejlessze mindig az orvos utasításai szerint. Ezek a feladatok azonban kizárólagosan nemcsak a családi környezet keretében oldhatók meg, sőt sok esetben az intézeti nevelés szakszerűbben oldja meg. Éppen e miatt a családi környezetnek a hatása inkább szellemi és erkölcsi tekintetben elhatározó és bizonyos vonatkozásaiban pótolhatatlan.

A család szellemi és erkölcsi alkatában a történelmi fejlődés folyamán nagyjában a következő értékek kristályosodtak ki: 1. gazdasági vonatkozásúak (takarékoság, munkakészség, munkaszeretet); 2. erkölcsi természetűek (vallási, nemzeti, családi tekintélytisztelet, jellembeli tulajdonságok stb.); 3. érzelmi természetűek (szülői és gyermeki szeretet); 4. szociális természetűek (családtagok kölcsönös érdekei, az alkalmazottak érdekei); 5. hagyományszerűek. (A családi környezet konzervatív természete: *a*) életnézetben, *b*) életmódban, *c*) hagyományokban.)

Kétségbevonhatatlan tény, hogy idők folyamán a társadalom sok funkciót átvett a családtól. A családtagok, tehát a gyermek is, többször léptek ki a családi környezetből a társadalom hatáskörébe. Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy a társadalom napról-napra hatásosabban lép be a család szentélyébe, megmásítja annak a természetes hangulatát, s megza-

varja a családtagok egymáshoz való viszonyát. Tehát a társadalom nemcsak akkor csökkenti a családi környezet hatását, amikor a családtagok abból kilépnek (pl. az anya és a gyermek családonkívüli foglalkoztatása), hanem akkor is, ha a társadalom a családi környezetbe kelleténél jobban behatol. Ilyen a rádióknak, az olvasmányoknak és a gyakori társaságnak a szerepe.

Ámbár a társadalom bomlasztó hatása sokat ártott a családi környezet alakító hatásának, mind a mellett marad annak ma is elég ereje, hogy a benne kikristályosodott értékek egy életre szóló befolyást gyakoroljanak a hatáskörükbe került egyénre, és annak szellemi és erkölcsi habitusát alapvonásaiban megszabják.

A családi környezetnek a szerepét abból a szempontból is érdemes vizsgálunk, mennyiben szabályozza és befolyásolja a gyermek viszonyát a saját egyéni életéhez és a közösség életéhez. Ma a fordulóponton szemügyre kell vennünk, milyen szerepe van a családnak az egyén individuális életében és a közösség felé forduló életében.

Mind az individuális életérzésnek, mind a közösség felé fordulásnak a családban van meg a természetes alapja. A családi környezet nagyon kedvez az egyéni értékek kifejlődésének és az ehhez kapcsolódó önértékelésnek. A gyermek legelőször itt jut annak a tudatára, hogy ő valaki. Sőt a legtöbb esetben az a természetes érzés érlelődik meg benne, hogy ő nagyon jelentős valaki. Túlértékeli önmagát. Ebben több körülmény támasztja. A legelső az egyénnek veleszületett érvényesülési hajlama. Ez minden gyermekben megvan. Egyiknél nagyobb mértékben, a másiknál kisebb mértékben, de mindegyiknél elég nagy mértékben ahhoz, hogy magát tekintse a világ középpontjának, és a maga akaratát másokra rá akarja kényszeríteni. Az önérvényesülés tere a családban a legmegfelelőbb. A gyermek életkörülményei közül a család az, amelyben az önérvényesülés legoptimálisabb feltételei vannak meg. A barátok között, a játszótéren vagy az iskolában nagy ellenérek dolgoznak, sokszor igazságtalan körülmények is. Otthon a családban erről a legtöbb esetben szó sincs. A családi környezet a gyermekkel szemben általában igazságra törekszik, tehát a gyermek érvényesülésének a lehetőségét annak a képességeihez igyekszik szabni. Nagyon gyakran azonban az igazságon túlmenőleg túlságosan is elébe siet a család a gyermek érvényesülési vágyának. Elkényezteti.

A másik fontos körülmény a gyermek túlértékelésében az, hogy a család idősebb tagjai, az anya és az apa valamilyen vonatkozásban az életben csalódtak. Csalódásukat és vesztett reményüket a gyermekben kárpótolják. Abban újraélednek. A csalódás lehet sokirányú. Csalódhattak egymásban, foglalkozási

körükben, anyagi vagy hatalmi várakozásaikban. Lehetnek már idősebb emberek, akiknek nincs sok várnivalójuk az élettől. Lassankint a multbanzésés válik egyéni életük uralkodó vonásává, a jövőbenézést csak a gyermek teszi számukra lehetővé. A csalódás és a remény elhalványulása egyéni életükben megsokszorozza előttük a gyermek értékét. Ilyen körülmények között nem csoda, ha a gyermek a családban találja meg individuális önkifejtésének a legjobb talaját.

Azonban a gyermek másik életérzésének, amelyet a közösség felé forduló életnek nevezünk, szintén a családban van meg az alapja. „Csak azt jegyezzük meg, hogy a családi élet kedvező esetben a közösségi érzést föltétlenül előmozdítja és ezáltal hasznos embereket nevelhet,” mondja E. Wexberg. (Individualpsychologie, 134. l.) A legnagyobb fontossága ebben az édesanyának van. Az édesanyának a gyermekhez való természetes viszonya, a föltétlen bizalom, amellyel a gyermek az édesanya felé fordul, azután az a csodálatos érzés, melyet a tapasztalat is támogat, hogy az édesanyában sohasem lehet csalódnia, ezek alkotják a gyermek egyéni életét a külvilággal összekötő láncnak természetes és nagyon erős szemeit. Az édesanya az első idegen személy a gyermek életében, aki mégsem idegen. Az ő minden körülmények között megbízható személye indítja meg a gyermekben a külvilág felé való fordulást. Hozzájárul a közösségi érzés megerősödéséhez az apának és az anyának a családjáért való közös munkája. S minél hangtalanabb és kevésbé panaszos az a munka, annál nagyobb bizalommal fordul a gyermek a közösség felé. A gyermek látja és érzi, hogy körülötte tőle független életet élő emberek forognak, akik hozzá jók, vele törődnek, s akik előtt az ő élete semmiképpen sem közömbös.

A helyes megítélés kialakulásához fokozatosan hozzájárulnak a testvérek, az alkalmazottak, az ismerősök, továbbá a család ingó és esetleges ingatlan vagyona. Ezek képezik az átmenetet a teljesen idegen emberekhez és idegen tárgyakhoz. Bennük találkoznak az ő érdekei a mások érdekeivel, általuk ismeri meg bántó él nélkül a korlátokat, amelyek fokozatosan erősödnek és emelkednek, amint a gyermek fejlődik.

A családnak kiegyenlítő szerep jut az individuum és a társadalom között. Azokban a korszakokban, amikor az individualizmus volt az uralkodó planéta, a család volt a közösségi érzés melegágya. A szülői tekintély, a testvéri szeretet, a cseledekkel szemben megnyilatkozó emberi érzés és a családi közös vagyonnak a tisztelete juttatta a legtermészetesebb módon a gyermek eszébe, hogy az egyén számára korlátok vannak, hogy mással is kell számolni a világon. A családi környezet hatása nélkül az egyéni önzés még jobban elhatalmasodott volna a társadalomban, mint ahogyan az a multban történt.

Korunkban határozottan a kollektív gondolat kezd érvényesülni a társadalmi élet minden ágában. Ez pedig mindaddig, amíg kulminációs pontját el nem éri, az egyén érdekeinek az elnyomásával jár. Újra csak a családra vár a kiegyenlítés, a megőrzés és az átméltetés feladata, mert hiszen egészen nyilvánvaló, hogy az egyéniséget megőlni nem lehet, de nem is érdeke az emberiségnek. Igazat kell adnunk Huzella Tivadarnak, amikor azt írja, hogy: „...az egyéniség elmerülése a közösségben, individualitásának feláldozása és elnyomása a közösséget fosztja meg éltető, termékenyítő elemeitől, és nemcsak az egyénnek, de a közösségnek is pusztulását vonja maga után. (Az egyén és a közösség. Kat. Szemle, 1936. január.) Az egyén sok megpróbáltatáson fog átmenni, amíg a helyes arány helyre nem áll, küzdelmes életének éltető talaja a család lesz. Onnét nyer erőt, oda vonul vissza, amikor a társadalom más területei bezárulnak előtte.

A családi környezet a maga alig értékelhető nevelőhatását az összeállításban nyeri. A család tagjainak az összesége az, amelyik nevel, s ha a család tagjait el is különítjük egymástól, és nevelőhatásukat külön-külön vizsgáljuk, azt abban a tudatban kell tennünk, hogy ez a nevelőhatás őket elsősorban mint családtagokat illeti, s csak másodsorban mint egyéneket.

A családi környezetben a legnagyobb jelentősége az édesanyának van. Azonkívül, hogy ő ad életet a gyermeknek, még sok olyan erkölcsi értéknek a birtokában van, amelyek páratlanná teszik helyzetét a gyermek és később a felnőtt ember életében is. 1. Az egyetlen lény a világon, aki az embert (gyermek és felnőtt egyaránt) önzetlenül és fenntartás nélkül szereteti. Van más ideális szeretet is, ilyen a gyermek szeretete szülői iránt, ilyen lehet a menyasszony szeretete vőlegénye iránt, vagy a házastársak szeretete egymás iránt, de mindegyikben kimutatható az egyéni önzés nyoma. Egyedül az édesanya szeretete egyénileg önzetlen. Az anyai szeretetet némelyek a faj érdekeivel magyarázzák, s abban sem akarnak önzetlenséget látni. Ez azonban túlzás. A faji önzés minden élőlényben egyetemes, magától értetődik, hogy az anyából sem hiányzik. Az egoizmus azonban nem egyenlő a faji önzéssel, az egyén valamilyen érdekeit tartja szem előtt és nem a fajét. Ilyen értelemben a normális anya, akiről itt szó van, nem önző. Az irodalom, a történelem és a tapasztalat számtalan példáját ismeri az anyai önzetlenségnek, úgy, hogy külön bizonyítékokat felhozni fölösleges. 2. Az édesanya a gyermek legelső és legmegbízhatóbb támogatója. Hogy mit jelent az a bizalom, amellyel a gyermek az édesanya felé fordul, a gyermek közösségi érzésének a kifejlődésében, arról már szó volt. Ezen bizalom nélkül az egyén önzése még nyersebb alakjában nyilatkoznék meg, mint ahogy az általában szokott, és a társadalmi együttélés ne-

hezebb lenne. A gyermek lelki egyensúlyának a megalapozásához is nagyban hozzájárul az édesanyába vetett bizalom. Az a megnyugtató tudat, hogy a fejlődés közben elkövetett botlásokért az édesanya részéről kijáró intelem, útbaigazítás, vagy korlátozás a gyermek egyéniségének csak a javát akarja, nem hagy a gyermek lelkében semmi keserűséget. A jó édesanyát senki sem tartja igazságtalannak, tőle senkisem szenved mellőzést, rajta senki sem akar bosszút állani. Az édesanya sohasem oka semmiféle lelki kisiklásnak, hacsak az elkényeztetés veszedelme ilyesmit nem eredményez. 3. Az édesanya a gyermeknek, sőt az őszbecsavarodó férfinak is valóságos őrzőangyala. Amíg a gyermek kicsi, addig az édesanya fizikailag is mellette áll. Életének későbbi szakában főleg az erkölcsi kapocs az, amelyik segítőtársként áll az ember mellett. Nyugodt óráinkban lelkiismeretvizsgálatot tartva hányszor merül fel emlékeinkben az édesanya képe, amint kísértésekben, erkölcsi veszedelmek között s más nehéz helyzetben mellettünk állt, hogy bennünket az erkölcsi elkallódástól megóvjon. Az élő édesanya, vagy az elhunyt anyának a képe többet ér sokszor bármilyen erkölcsi kódexnél. 4. Az édesanyának van a legnagyobb érdeme abban, hogy a gyermek a családban konzerválódott értékekbe belenevelődött. „Ha az édesanyának megvan az a tehetsége, hogy gyermekében fölkeltsi az odaadó tiszteletnek és szeretetnek csíráját, meg a felnőttek utánzásának vágyát, akkor a gyermek neki fogja köszönni azt, hogy lelkében kialakultak az etikai értékelés és vallásos önátadás első fokozatai.” (Ch. Bühler: Az ifjúkor lelki élete. Ford. Várkonyi. Budapest. 198. l.)

Ha az édesanya által kialakított etikai értékelés és vallásos önátadás a gyermek lelkében találkozik azokkal a valóságos erkölcsi értékekkel, amelyek a családban a fejlődés folyamán kikristályosodtak, akkor a család a társadalom fenntartó, megőrző és éltető szervének bizonyul. Az élet megalapozásához és folytatásához szükséges munka megbecsülését a családban szokja meg a gyermek, ott érti meg gyakorlatilag a munka megosztásának és a munka egyesítésének a jelentőségét, amint az az anya és az apa munkájában célszerűen és bölcsen megmutatkozik.

A család talajából nő bele a gyermek az értékek világába. Az Isten szeretete, a szülők szeretete, az igazság szeretete s más erények észrevétlenül kelnek életre a gyermek lelkében, mert ezeket a család levegőjében mindennapi lelki táplálékként szívja magába. A család fogalma ugyanis mindezeket magában rejti.

Ugyanúgy alig képzelhető el család nélkül a nemzeti értékek ápolása. A hagyomány, mint a nemzeti értékek talaja. A család nélkül halott. Hazafias érzést másutt is lehet tanulni,

sőt állandó szoktatással az egyénbe beleidegződik más környezetben is, de annak szívet átjáró áramát felfogni, azt lelkileg belülről megragadni csak a családban lehet. Főleg a hazáért való önzetlen és okos életet csak a családban lehet megtanulni.

Az édesanya mellett a családi környezetben az apának van a legfontosabb nevelőhatása. Az apa képviseli a gyermek előtt elsősorban azokat az erényeket és lelki ráhatásokat, amelyek később mint külső hatalom jelentkeznek a gyermek előtt. Amíg az édesanya szeretetével és odaadásával hat a gyermekre, addig az apa önkénytelenül is a tekintélyt képviseli. A kötelességteljesítés és az anyagi érdekek józan ápolása az apáról száll át a gyermekre, még ha az édesanya többet is dolgozik az apánál. A külső rendhez való alkalmazkodás, az apa életének rendszeresen beosztott volta éppen egyenletességével és nagyobb vonalaival vésődik be a gyermek lelkébe. Az ő élete, mint jeleztük, a külső világgal való érintkezést készíti elő, s ilyen minőségben a gyermek élénk érdeklődéssel kíséri. Különösen, ha a gyermek aktívabb természetű, ha nem befogadó jellegű, hanem hatásra törekszik, akkor van rá az apa elhárító befolyással.

Egyébként is, amikor az édesanya szerepét jobban kiemeltük, amikor köréje csoportosítottuk a családi környezetben kialakítható szellemi és erkölcsi értékeket, ezzel nem mondtuk azt, hogy az apa szerepe a családban nem jelentős. Hiszen ismételten rá kell mutatnunk, hogy az édesanya döntő szerepét nem mint egyén nyeri, — ámbár az is hatásos, — hanem mint a családi élet tagja. A családi élet minőségéhez, folyamatához és hangulatához szerves részként hozzátartozik az apa is.

Sőt a gyermek életének a kialakulásához erősen hozzájárul az a körülmény is, hogy vannak-e testvérei, hány testvére van és hányadik ő a testvérei között. Ezekkel a kérdésekkel az individuálpszichológia szakszerűen foglalkozik, és az összes lehető kombinációkat következményeikkel együtt szemügyre veszi.

A családi környezet szerepének a vizsgálatánál önkéntelenül is fölmerül az a kérdés, vannak-e különleges eszközök, amelyekkel a család a gyermek életére végzettszerű hatását elérheti. Az alkalmazható nevelési eszközök: 1. a szoktatás, 2. a fogalmak világos használata és 3. a példa. Ezek nem különleges eszközei a családi nevelésnek, ezek mindennemű neveléssel azonosak, a családi nevelésben csak különleges hangsúlyt nyernek.

A szoktatás különösen a gyermek életének első részében nagyon fontos, amikor másként alig lehet hozzáférni. Az értelmén keresztül alig közelíthető meg. A példa hatása abban a korban, mint az utánpótlás tárgya, igen lényeges, de nem teszi fölöslegessé az intenzív szoktatást. Szoktatással nevelik rá a

szülők a gyermeket az önadminisztrációra, a családi környezetbe való beleilleszkedésre és mindarra, amire később az élet szempontjából szüksége lesz. A sok közül ilyenekül említhetők a külső rend, a tisztasági és egészségügyi szabályok, a jó-modor, az emberekkel való bánituidás, a pontosság, a kötelességteljesítés stb. Ezek az elsajátított szokások megkönnyítik, azt is mondhatnók, lehetővé teszik a gyermek számára az emberek közt való elhelyezkedést, megkönnyítik az életét és a komplikáltabb lelki élet számára erőit felszabadítják.

Weszely Ödön legújabb művében a szokásoknak nagy jelentőséget tulajdonít. (Weszely: A korszerű nevelés alapelvei. Budapest.) Azt állítja ugyanis, hogy a külső szokások a lelki életre is hatnak, jellemalakító szerepük van, úgyhogy rendkívüli jelentősége van annak, hogy jó szokásokat sajátítunk-e el, vagy rosszakat. Bizonyos mértékig ez kétségtelenül így is van. A külső tiszteletadás megszokása pl. a gyermeket hajlamossá teszi a tiszteletnek a belső átérésére is. Viszont az is igaz, hogy a külső szokások megléte még nem jelenti az azoknak megfelelő jellembeli tulajdonságok jelenlétét is. Ezen a hiányon alapszik ugyanis a hízelgés és a szélhámosság.

Azonban a családnak mindenképpen nagy súlyt kell vetnie arra, hogy a gyermekben jó szokásokat honosítson meg, hogy így életét megkönnyítse.

A fogalmak világos kifejtésén és használatán főleg az iskolai nevelés alapszik, amelynek az oktatás a lényeges alapja. Első tekintetre úgy tűnik fel, mintha a családi környezet a fogalmak világos használatát kevésbé vehetné igénybe. Jobban szemügyre véve a dolgot, kitéjük, hogy ez a családi környezet ráhatásának lényeges kelléke. Csak azt nem szabad kívánnunk, hogy a család feladata a logikai szabatos fogalomalkotás legyen. Erre senki sem gondol. Inkább arról van ez esetben szó, hogy a dolgokat a maguk nevéen nevezzük, a fogalmakat a magunk és a gyermek műveltségi fokához mérten határozzuk meg, főleg azonban arra, hogy a gyermeket őszinteségre és a hazugság kerülésére neveljük. Azt állítják a hozzáértők, hogy az őszinteség annyira szükséges a lélek és a jellem tisztaságához, mint a testnek a fürdés. Viszont az is kétségtelenül igaz, hogy a társadalmi bajokat elsősorban a különféle alakban jelentkező hazugság állandósítja. Ha tehát a családok gyermekeikből jellemes embereket akarnak nevelni, és a társadalmi életet általuk meggyógyítani, őszintéknek kell velük szemben lenniök.

A családi környezet leghatásosabb nevelő eszköze a példa. A „*verba volant, exempla trahunt*” azon közmondások közé tartozik, amelyek örökké igazak. A szó hatalom, a jelszó nagyhatalom, ez tagadhatatlan, azonban csak indításra jó. Nagy akarásokat lehet vele megindítani, olyan a hatása, mint a hegyi pataké. Hogy a nevelés a lélek belsejét is átjárja, mint a má-

jusi eső a talajt, ahhoz a példa jótékony és állandó hatása kell. Ha a szó, az intés ellenkezésbe jut a példával, okvetlenül a példa hat jobban, különösen akkor, ha a nevelői intés önmegtagadással járó dolgot tartalmaz, amitől a gyermek szívesen szabadulna.

A példának óriási hatása miatt a szülőnek a családban is örökös készenlétben kell lennie. Örökké figyelik és örökké utánozzák. Nem engedheti meg magának azt a szabadságot, hogy családi élete és nyilvános élete között szakadék legyen, különösen nem a családi élet rovására. Az egyedüli helyes magatartás az, ha a szülő családi életét és nyilvános életét összeegyezteti azokkal az elvekkel és értékekkel, amelyekbe gyermekét bele akarja nevelni.

A családi környezet helyes és célszerű alakítása nehéz feladat. Nem elegendő hozzá a jóakarát, ámbár ez mindennek az alapja, és sok mindent pótol. Kívülről még sok más lelki tulajdonság is szükséges, amelyek részben kitartással megszerezhetők, részben nem szerezhetők meg, hanem csak más lelki tulajdonságokkal pótolhatók. Ilyen tulajdonságok: az áldozathozatal étosza, a hozzáértés, a türelem, a következetesség és a szeretet.

Azt mondják, hogy sok mindennek a krízisével együtt a család válságát is éljük. A válságnak nagyon sok az oka. Ilyenekül szerepelnek a gazdasági nehézségek, a kényelemszeretet, a szexuális ösztön túltengése, a túlságos testimádat stb. Ezek közül mindegyik lazítja a családot, s mindegyikkel komolyan kell számolni. A legnagyobb ellensége azonban a családnak az áldozathozatal készségének teljes hiánya. A családi élet a történelem folyamán mindig áldozatot jelentett, amelyet a szülőknek meg kellett hozni a gyermekért és annak jövőjeért. Az élet komolyságát és felelősségét jelentette ugyancsak a gyermekért, egymásért és azokért az értékekért, amelyeket a család tartalmaz. Ma ezek a családból hiányzanak. Alig akar valaki áldozatot hozni úgy, ahogy az áldozathozatal egyedül értelmezhető. T. i. az önmegtagadás szíves és csendes vállalásával. A komolyság pedig lassanként kivész az életünkből. Még a pénzt sem kívánjuk komolyan, hanem inkább vadul és kíméletlenül. A családot az fogja megmenteni, aki az embereket ráviszi arra, hogy érte szívesen vállaljanak áldozatot.

A családi környezet olyan alakításához, hogy a gyermek nevelésében pozitív értéket jelentsen, szükséges továbbá a hozzáértés. A pedagógusok serege kimutatta már, hogy a szülői hivatáshoz ma nagy adag tudás és készség kell. Ahogy a gyermektanulmány tudománya fejlődik, úgy kell a szülőknek is ismeretekben gyarapodniok, mert ezt az élet követeli tőlük. Egészen visszás helyzet, ha beigazolódik, hogy a szülő, aki a gyermek legelső és leghatásosabb nevelője, feladatához sem-

mit sem ért, s e miatt elrontja azt, amit a tanár, a nevelő és az orvos fölépített. Nincs arról szó, hogy a szülő ismerje a modern nevelésnek minden ágát, ez nem is lehetséges, mert más dolga is van. Azonban az elengedhetetlen ismereteket és készségeket meg kell szereznie, és a kirívó nevelési hibáktól meg kell szabadulnia.

Alapvető fontosságú követelmény a szülők számára a türelem és a következetesség. Türelem a jónak a kivárásában és a rossznak és helytelennek a megszüntetésében. A türelemmel párosuljon a következetesség. Ez nagyon nehéz erény, de a nevelésnek alapvető eszköze. Nehéz azért, mert nagy önlegyőzéssel és önmehtagadással jár. Viszont a nevelésben azért nélkülözhetetlen, mert erőt és határozottságot jelent. Erre pedig részint az iránymutatás céljából van szükség, részint pedig azért, mert az elvek és a tettek állandóságát és egyöntetűségét biztosítja.

Ha a szülők úgynevezett hibáit vizsgáljuk, azt látjuk, hogy leginkább kettő van meg bennük, t. i. a türelmetlenség és a következetlenség. Kétségtelenül meg lehet találni ennek az okát is. Azonban nem az az ok, amire most hivatkoznak, hogy nagyon nehéz az élet; ez a tény is hozzájárul, de nem ez a legfőbb. A türelmetlenség és a következetlenség ősrégi nevelési hiba a szülőknél, erről a neveléstani írók minden században panaszkodtak. Ha ezen a téren valamelyes javulásról számolhatnánk be, a családi nevelés sokat nyerne értékében.

Utoljára hagytuk a családi nevelés legfőbb rúgóját, a szeretetet. Szinte különösnek látszik a szülőkkel kapcsolatban a szeretetről beszélni, annyira természetes, hogy a szülő szereti gyermekét. Az édesanyák túlzó szeretete, amit elfogultságnak nevezünk, mintegy biztosítéka a gyermek életének. Ezt csak tisztelettel lehet tudomásul venni. Minthogy azonban sokszor árt a gyermek egyéni életének, azért az eredmény érdekében ezt a nagy szeretetet jó vágányra kell terelni. Amire a családi nevelésben szükség van, az az okos szeretet. Ez a szeretet tartalmazni és büntetni is tud, ha a szükség úgy hozza magával. Nem a gyermek pillanatnyi hangulatát nézi, hanem az egész életét, sőt azon túl is néz. Azoknak a nagy értékeknek az életét, amelyek számára a gyermeket nevelni kell.

Éppen a miatt az elhatározó hatás miatt, amellyel a családi környezet a gyermek és ezzel együtt a felnőtt ember életére van, okvetlenül szükséges, hogy a modern társadalom a család egész problémájával behatóan és komolyan foglalkozzék. A család felelőssége a gyermekkel szemben óriási. Jellemző sorok, amelyeket Marczell Mihály egy gyermekarcról ír: „A gyermekarcon kiverődő szomorúságot az élet ekéje szántotta. Ezt az ekét pedig azok a családi körülmények húzták, amelyek a gyermek otthonát adják. Itt megint csak oda ju-

tunk, hogy a milieu olyan teherrel is súlyosítja az ember életét, amely a szülők, a család, egyszóval mások életéből származik át az utódokra." (Az egyéniség összetevői. Bontakozó élet. Budapest, 1931. 187. l.)

A család nagy felelősségének a tudatában rajzoltuk meg néhány vonással a jó családi környezetnek jó hatásait. Egészen bizonyos, hogy a szükséges jó feltételek nem mindíg vannak együtt. Hol az egyik hiányzik, hol a másik. A család azonban annyi értéket rejt magában, és hatása az ember életére annyira elhatározó, hogy néhány feltétel hiányát még elbírja. Csak ahol minden összeomlott, ahol az anya és az apa megszűnt a családi környezet tagja lenni egyenetlenség miatt, vagy, ahol a józan erkölcsi törvényeket lábbal tiporják, ott válik átokká a család a gyermekekre.

Ilyen körülmények között nem marad más hátra, mint a gyermeket intézeti nevelés alá fogni. Ez azonban csak szükség-szerű megoldás lehet. A jó családi környezetet semmiféle intézet nem pótolhatja, mint ahogy nem pótolja a nap melegét az üvegházak melege sem.

(Felhasznált irodalom a már idézett műveken kívül: Kispartí János: A családi nevelés útjain. Budapest, 1935.; Tuszkai Ödön: A családi hangulat mint környezeti nevelőhatás. Budapest, 1932.; J. Vida: Das Problem des Aufstieges. München und Berlin, 1933.; H. Muckermann: Gestaltung der Lebenslage. Freiburg im Breisgau, 1934.)

A Finn Közoktatási Tanács által rendezett középiskolai matematikai vizsgák.

Írta: Niilo Kallio és G. Tegengren.

A Közoktatási Tanács a múlt év májusának 27. napján matematikai vizsgát rendezett egyidejűleg valamennyi középiskola ötödik osztályában. A vizsgák elrendelése onnan eredt, hogy a Közoktatási Tanácsnak az ellenőrzési alkalmak ritkása miatt nehéz tiszta képet kapnia arról, hogy a középiskolák ötödik osztályában milyen eredményt érnek el. Hogy az érdekelt tanárok összehasonlítást tehessenek a maguk osztályában elért és az átlagos eredmények között, a következőkben röviden beszámolunk e vizsgákról. Beszámolóinkban csak a finnnyelvű középiskolákat vesszük tekintetbe.

A Közoktatási Tanács által kijelölt feladatok a következők voltak:

1. A hajófuvar két révpárt között 1920-ban 6 font 5 schilling 2 pence volt tonnánként. 1930-ban ugyanaz a fuvar tonnánként 1 font 14 schilling 8 pence-re csökkent. Hány százaléka a fuvar csökkentése, ha 1 font = 20 schilling és 1 schilling = 12 pence? (Eredmény 0.1 pontossággal.)

2. Oldja meg ezt az egyenletet:

$$\frac{\frac{1}{5} \left(\frac{1}{2} \chi - 3 \right)}{\frac{1}{5} \chi \times 3} = \frac{1}{6}$$

3. A váltóból, amelynek a fizetési határnapja 3 hónap múlva lesz, 4655 finn márkát kaptak, amikor azt leszámították. A leszámítolás 95 finn márka volt. Hány százalékkal számolták a leszámítolást?

4. Az ismert körön kívül levő ismert pontból kell ehhez a körhöz érintőket húzni.

5. Az ABCD négyszögben a B és D szögek derékszögek és az AB oldal egyenlő AD oldallal. Bizonyítsa be, hogy az A és C pontokon átmenő egyenes a BD távolság felezője.

A feladatokhoz a következő elbírálási utasítások voltak csatolva:

Minden számítást külön bírálunk meg és minősítésükre a következő érdemjegyeket használjuk: dicséretes = 1, jó = 1— (kettes), elégséges = + (hármás) és rossz vagy figyelembe nem vett = — (négyes).

Dicséretes az olyan dolgozat, melyben elvi hiba nem fordul elő, legfeljebb egy kis gondatlansági vagy számolási hiba.

Jó az olyan dolgozat, melyben elvi hibák nincsenek, csak két kisebbjelentőségű, gondatlanságból eredő, vagy számolási hiba.

Elégséges az a dolgozat, melyben egy kisebbszerű elvi hiba vagy három kisebb, gondatlanságból származó, avagy számolási hiba van.

Elégtelennek minősítendő az olyan dolgozat, melyben nagyobb elvi hiba, avagy két, vagy több kisebb ilyszerű hiba, ill. négy vagy több kisebb hanyagságból, vagy helytelen számolásból eredő hiba, vagy egy kisebb elvi hiba és egy gondatlanságból származó, avagy számolási hiba van.

Az összeredmény elbírálásánál az l (= laudatur), c (= cum laude), a (= approbatur) és i (= improbatur) érdemjegyek használandók. Az egyes számadások érdemjegyei úgy állapítandók meg, hogy 1 (dicséretes) 10 pontot, 1— (jó) 8 pontot, + (elégséges) 4 pontot és — (elégtelen) 0 pontot eredményez. A végleges érdemjegyet a következő táblázat segítségével állapítjuk meg:

A pontok végösszege Dicséretes, ill. jó Végleges érdemjegy
számadás legalább

50—41	4	l
40—31	3	c
30—16	2	a
15—0	—	i

Tehát például a c (cum laude) érdemjegyet csak abban az esetben adjuk, ha a pontok végösszege legkevesebb 31, s egyzerszermint jó számolás van legalább 3.

A feladatokat valamennyi középiskola ötödik osztályában kidolgozták, kivéve a Gyakorló gimnáziumokat, amelyekben ezen írásbeli vizsgálatoknak a megrendezését az illető tanároktól tették függővé és ahová a posta útján küldött írásbeli feladatok nem érkeztek meg. Az iskolák, osztályok és a résztvevő tanulók számát, valamint az osztályok átlagos létszámát az 1. számú tábla mutatja. Ugyanazon táblázat az osztályoknak az algebrában és geometriában elért átlageredményét is feltünteti. Az állami középiskolák a különféle iskolatípusok szerint, a magán-középiskolák pedig megyénként vannak cso-

1. Táblázat.

Csoport	Iskolák	Osztályok	Tanulók	Átlagos osztály létszám	Átlagos osztályzat algebra	Átlagos osztályzat geometria
Állami						
reálgimn.	19	27	742	27,5	6,0	6,0
gimn.	3	4	110	27,5	5,8	6,0
koed. középisk.	19	30	847	28,2	6,1	6,3
leánylic.	7	11	286	26,0	6,0	6,2
fels. leányisk.	11	13	290	22,3	6,0	6,1
középisk.	8	8	171	21,6	6,0	6,0
Régi tanintézet	60	85	2236	26,3	6,0	6,1
Új tanintézet	7	8	210	26,3	6,2	6,4
Együtt	67	93	2446	26,3	6,02	6,20
Magán (Megyénként)						
Uudenmaan lääni	24	26	688	26,5	6,0	5,9
Turun ja Porin lääni	15	18	447	24,8	6,3	6,4
Hämeen lääni	16	19	464	24,4	6,3	6,5
Viipurin lääni	17	18	421	23,4	6,0	6,3
Mikkelin lääni	5	5	132	26,4	6,1	6,3
Kuopion lääni	8	9	208	23,1	6,2	6,2
Vaasan lääni	13	13	279	21,5	6,2	6,5
Oulun lääni	7	7	113	16,3	6,2	6,3
Helsinki	14	16	456	28,5	5,7	5,7
Régi tanintézet	90	100	2445	24,4	6,1	6,2
Új tanintézet	15	15	307	20,5	6,2	6,4
Együtt	105	115	2752	23,9	6,13	6,27
Összesen	172	208	5198	25,0	6,08	6,24

portositva. Külön fel vannak tüntetve a régi és új típusú, továbbá a helsinki magán-középiskolák.

A feladatokat részletes javítási utasítások követték, hogy a tanulók teljesítményét — amennyire lehetséges — mindenütt egy és ugyanazon elv szerint bírálják el. Ennek ellenére az említett utasításokat nem egyformán fogták fel, úgy hogy az egyes iskolák eredményeit nem lehet minden tekintetben egy alapon nyugvóknak tartani. Mivel azonban a feladatok új minősítése hosszú időt kívánna, — ugyanis az összes finn nyelvű középiskolákban együttes számuk 5198-ra rúg — és mivel föltehető, hogy egyes tanárok túlságosan enyhe ítélete másoknak túlságosan szigorú bírálatát bizonyos mértékben kiegészíti, megelégszünk a következő kimutatással, amely csupán a tanárok minősítésén alapul.

A Közoktatási Tanács körlevélben felszólítást intézett a feladatok bírálóihoz, hogy számítsák ki az egy tanulóra eső átlagos pontszámot, valamint azt, hogy a jelenlevő tanulókból hány százalék kapott laudatur, cum laude, approbatur ill. improbatur érdemjegyet. Ezenkívül az osztálynak az algebrában és geometriában elért átlagos eredményéről is jelentést kér-

2. Táblázat.

Csoport	Átlagos pontszám	Osztályzat		Dicséretes és elégséges megoldások				
		Laud. %	impr. %	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Állami								
reálgimn.	24.5	9	25	59	39	45	73	20
gimn.	25.8	6	14	65	48	48	79	20
koed. középisk.	20.5	6	38	50	37	31	64	18
leánylic.	24.6	9	28	52	58	49	66	9
fels. leányisk.	19.2	4	43	50	30	33	64	9
középisk.	21.9	7	34	57	37	48	44	14
Régi tanintézet	22.7	7	31	55	41	41	67	17
Új tanintézet	17.4	4	50	44	33	21	62	10
Együtt	22.4	6.8	32.4	54	40	39	66	16
Magán								
(Megyéenként)								
Uudenmaann lääni	17.5	3.	47	42	25	24	68	12
Turun ja Porin lääni	22.9	9	35	60	39	46	57	15
Hämeen lääni	20.8	5	34	56	28	38	57	11
Viipurin lääni	21.3	5	36	48	43	39	63	12
Mikkelin lääni	19.5	3	39	75	28	47	45	10
Kuopin lääni	24.0	12	34	55	46	51	64	23
Vaasan lääni	18.3	4	43	43	28	32	52	10
Oulun lääni	22.6	13	31	46	42	41	59	22
Helsinki	14.8	1	56	36	13	17	69	11
Régi tanintézet	20.8	6	37	52	35	38	61	15
Új tanintézet	18.2	5	44	40	24	31	61	13
Együtt	20.5	6.1	38.4	51	33	37	61	15
Összesen	21.2	6.4	35.5	52	36	38	63	15

tek. Amennyiben ezekből további számításokat végeztek, meghatározták még az osztályok átlagos érdemjegyét — most már a tanulók számának figyelembe vétele nélkül. Rendkívül érdekes megfigyelni, hogyan oldották meg a tanulók az egyes feladatokat. Azért kiszámították azt is, hogy a megjelent tanulóknak hány százaléka végezte a feladatokat a tanárok minősítése szerint dicséretes vagy kielégítő eredménnyel. Ezeknél a százalékszámításoknál a tanulók létszámát is figyelembe vették. Az eredményeket a 2. táblázatból látjuk.

Aligha szükséges a táblázatot részletesebben megmagyarázni. Elég ha megemlítjük, hogy az állami iskolák általában jobb eredményt értek el, mint a magániskolák, és a régi típusúak jobbat, mint az új típusúak. A helsinki magániskolák alacsony átlagos pontszámának a 2. és 3. számú feladat volt az okozója. Például a helsinki 16 magániskola közül 10-ben egyetlen egy tanuló sem tudta dicséretes vagy jó eredménnyel kiszámítani a 2. feladatot.

A pontszámok és százalékszámok az egyes iskolákban jelentékenyen változnak: az osztályok átlagos pontszáma 40—5.5, a laudatur érdemjegyek arányszáma 38.9—0, az improbaturoké 0—82.1, az egyes feladatok arányszámai: I.: 95—0, II.: 100—0, III.: 91—0, IV.: 100—9, V.: 91—0, az osztály algebrai érdemjegye 7.7—4.8, az osztály geometriai érdemjegye 7.7—4.5.

Tanácsos tehát, hogy azok a tanárok, akiknek a tanítványai valamely számításban az átlagnál jelentékenyen rosszabb érdemjegyet értek el, módosítsák a tananyag tanítását oly céllal, hogy a tanítványok az 5. osztály előírt tananyagának egyes részeit, egyebek közt az aritmetikát és az elsőfokú egyismeretlenű egyenleteket is uralják. Azoknak a tanároknak pedig, akik osztályainak átlagos érdemjegye az algebraiban és a geometriában az átlagnál magasabbak vagy alacsonyabbak, tanácsos kissé elmélkedniök a fölött, hogy az véletlen eredmény-e, avagy talán az érdemjegy jósága, vagy rosszasa a tanár túlságosan enyhe ill. túlságosan szigorú osztályzásától ered-e.

Ezután következnek a svéd nyelvű iskolákra vonatkozó eredmények. Megjegyzendő, hogy a gyakorló-gimnázium itt sem vett részt a kísérletekben. A statisztikában nincs figyelembe véve egy iskola, a 8 osztályú helsinki Új svéd leányiskola, minthogy ebben az osztatlan iskolában a matematikai oktatás úgy van rendezve, hogy a hat első osztályban jóval kevesebb matematikát tanulnak, mint az állami középiskolákban, ennélfogva a kísérlet itt — amint előrelátható volt — negatív eredménnyel végződött.

Mivel a svéd nyelvű magániskolák majdnem kizárólag a svédlakta területekre korlátozódnak, a megyékszerinti csoportosításnak, amilyent a finn nyelvű iskoláknál alkalmaztunk, itt

Svédnyelvű iskolák.

I. Táblázat.

Állami iskolák	Iskolák száma	Osztályok száma	Összes tanulóknak száma	Átlagos osztály létszám	Átlagos osztályzat	
					algebra	geometria
Reálgimn.	6	7	168	24	6.0	6.3
Gimn.	1	1	19	19	6.3	7.5
Koed. lic.	3	3	90	30	6.2	6.4
Leánylic.	1	3	69	23	6.1	6.4
Fels. leányisk.	4	5	80	16	6.4	6.9
Középisk.	3	3	72	24	6.4	6.4
Régi tanintézet	17	21	476	22.7	6.2	6.5
Új tanintézet	1	1	22	22	6.3	6.6
Állami iskolák együtt	18	22	498	22.6	6.21	6.52
Magániskolák						
Füiiskolák	1	1	26	26	5.4	5.7
Koed. isk. (osztott)	14	16	386	24.1	6.0	6.4
Leányisk. (osztott)	4	4	74	18.5	5.8	6.2
Középisk. (koed. isk.)	4	4	74	18.5	6.1	6.6
Helsinki-i iskolák	8	9	189	21	5.7	6.0
Vidéki iskolák	15	16	371	23.2	6.1	6.6
Magániskolák együtt	23	25	560	22.4	5.98	6.37
Az iskolák összesen	41	47	1058	22.5	6.09	6.44

II. Táblázat.

Állami iskolák	Átlagos pontszám	Laudatur %	Improbat %	Dicséretes és elégséges megoldások %				
				1	2	3	4	5
Reálgimn.	20.9	6 (7)	42 (39)	35	56	44	48	15
Gimn.	30.0	11 (11)	11 (11)	79	42	84	74	17
Koed. lic.	16.0	2 (2)	51 (53)	42	44	39	22	4
Leánylic.	19.7	4 (3)	50 (49)	47	49	64	13	1
Fels. leányisk.	10.0	0 (0)	67 (70)	30	30	16	14	3
Középisk.	19.4	6 (7)	51 (53)	38	24	42	42	10
Régi tanintézet	17.7	4.2 (4.6)	50.3 (49.4)	34	43	43	33	8
Új tanintézet	20.7	0 (0)	41 (41)	59	45	41	32	14
Állami iskolák együtt	17.8	4.0 (4.4)	49.9 (49.0)	39	44	43	33	8
Magániskolák								
Füiiskolák	25.4	8 (8)	31 (31)	42	58	62	69	12
Koed. isk. (osztott)	16.1	2 (2)	54 (52)	33	33	34	39	13
Leányisk. (osztott)	11.5	0 (0)	68 (69)	28	27	14	23	8
Középisk. (koed. isk.)	17.2	1 (1)	51 (47)	36	53	40	32	4
Helsinki-i iskolák	15.1	1.2 (1.6)	54.1 (50.8)	32	38	26	44	11
Vidéki iskolák	16.3	2.0 (2.4)	54.9 (53.6)	34	35	37	34	11
Magániskolák együtt	15.9	1.9 (2.1)	54.5 (52.7)	33	36	33	38	11
Az iskolák összesen	16.8	2.8 (3.2)	52.4 (50.9)	35.1	39.6	37.7	35.3	9.8

nincs semmi értelme. E helyett ezeket az iskolákat egyfelől a típusok szerint csoportosítottuk, másfelől a szerint különböztettünk meg két csoportot, hogy az iskolák fővárosiak-e vagy vidékiek. Új típusú svéd magániskolák nincsenek.

A *laudatur* és *improbatur* érdemjegyek arányszámát megduplázva közöljük; az előbbi számot úgy tekintjük, mint az osztályokra vonatkozó középszámokat, az utóbbit pedig mint a tanulókra vonatkozó középszámokat.

A számok közelebbi tanulmányozását az olvasóra bizzuk. Megjegyezzük még, hogy egyes esetekben a tanár adta érdemjegyeket revíziónak vetettük alá. Négy iskolánál az osztályozást szigorítottuk, 1-nél enyhítettük.

Fordította: P. Siro.

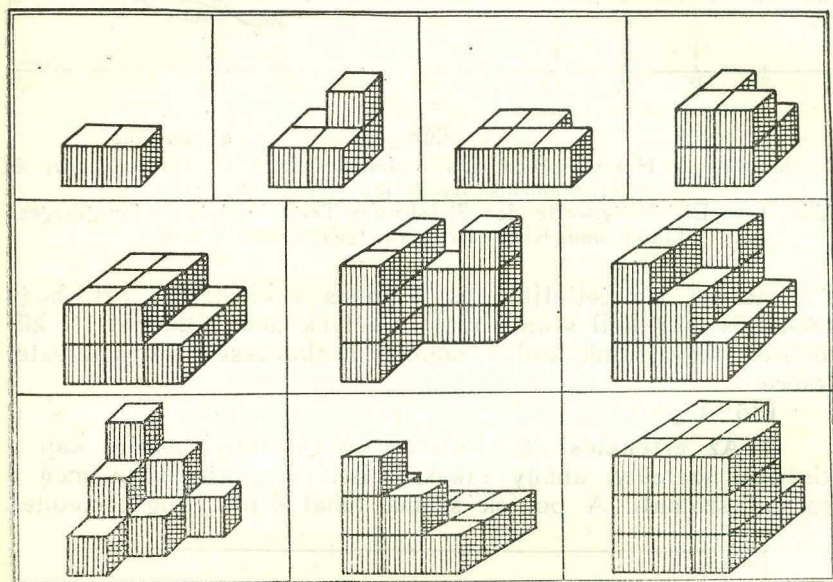

A térérzék vizsgálata a 10—14 éves korban.

Közli: Cser János dr.

A próba ismertetése. Sorozatunknak ez a próbája *Yerkes* amerikai pszichológustól származik. A hamburgi lélektani laboratórium „kőrakás próba” néven használja és a 10 éves gyermekek magasabbfokú iskolák számára történő kiválogatásában alkalmazta (v. ö.: *Stern—Wiegmann: Methodensammlung*, stb. III. kiad. 1926. 107. l.). Intézetünkben *Nagy László* már több, mint 10 esztendővel ezelőtt használta a térképzelés és alakkombináció vizsgálatára. Az első ábra a Nagy László-féle összeállítást mutatja, mely a hamburgi mintájára készült, azzal a különbséggel, hogy a Nagy László-féle 9-es csoportot 1-gyel 10-re egészítettük ki. A hamburgi-próba 15 rakásból áll és azonnal nagyobb nehézségű képekkel kezdődik. E Nagy-féle módosításban ismét fellelhetjük a fokozódó nehézség, azaz a fejlődés szempontjának nagyobb érvényesítését. Nagyobbarányú vizsgálatot *dr. Albert Huth* (*Psychologische Eignungsprüfungen im Dienste der Berufsberatung*. Max Schick, München, 1928.) a müncheni képességvizsgáló intézet vezetője végzett vele, aki némely különleges foglalkozás vizsgálatában alkalmazta. Nagyszámú egyénen megejtett vizsgálatának részletes eredményét is közli, amelyekkel azonban mi, sajnos, eredményeinket csak nagyon óvatosan hasonlíthatjuk össze, mert ábráink mások, mint az eredeti hamburgiak (Huth-nál is ez szerepel t. i.), számuk is kevesebb; ennek megfelelően a vizsgálati idő is rövidebb volt. Már előljáróban megemlíthetjük, hogy a próbának Nagy által végzett rövidítése — annak ellenére, hogy mi még egy képpel megtoldottuk a sorozatot — a tömegvizsgálatra csaknem alkal-

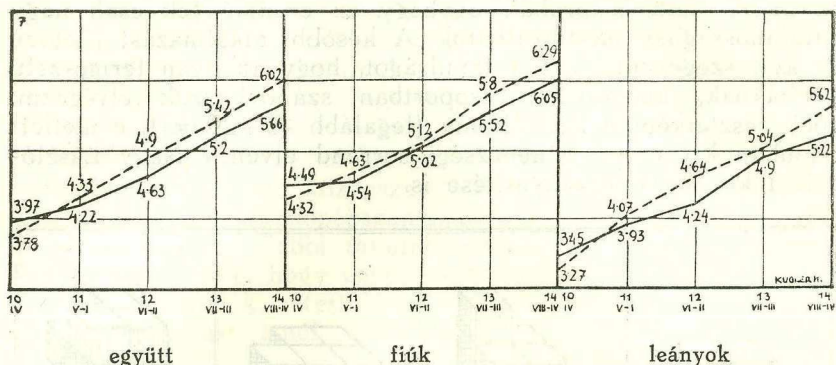
matlanná tette a próbát, úgyhogy az eredmények csak nagy általánosságban hasznosíthatók. A későbbi alkalmazást illetően le kell szegeznünk azt a tanulságot, hogy az ilyen természetű próbáknak, amennyiben csoportban szándékozzuk elvégezni, több részletképből kell állania (legalább 15—20-ból), e mellett azonban kívánatos a nehézségi sorrend elvének Nagy Lászlóféle fokozottabb érvényesítése is.

1. ábra. — A Nagy László által módosított „kőrakás”-próba.
Abb. 1. — Der „Steinhausen”-Test umgearbeitet von L. Nagy.

2. A vizsgálat kivitele. — Mint már az előző közleményekből kitűnt, ezt a vizsgálatot is csoportokban (osztályokban) ejtettük meg. A sorozatban a 9. volt, úgyhogy a reggel 8-kor megkezdett vizsgálatban körülbelül a második óra végén jutottak ide a gyermekek. Hogy a magyarázat alatt előre ne dolgozzanak a gyermekek, az állandóan náluk lévő takarópapírossal letakartattuk az ábrákat. (Ezt egyébként minden próbánál megcsináltuk.)

A próba feladása. — *Ha majd a papírost leveszitek, 10 kőrakást láttok magatok előtt. Elöl kisebbeket, a sor vége felé pedig nagyobb rakásokat. A dolgotok az lesz, hogy megszámláljátok, hány kockából állanak az egyes rakások és ezt a számot minden rakás fölé odaírjátok. Ügyeljete, ki ne hagyjatok egyet sem és azokat is számláljátok hozzá, amelyeket nem látni, de egész bizonyosan ott vannak!* — A feladatot néhány

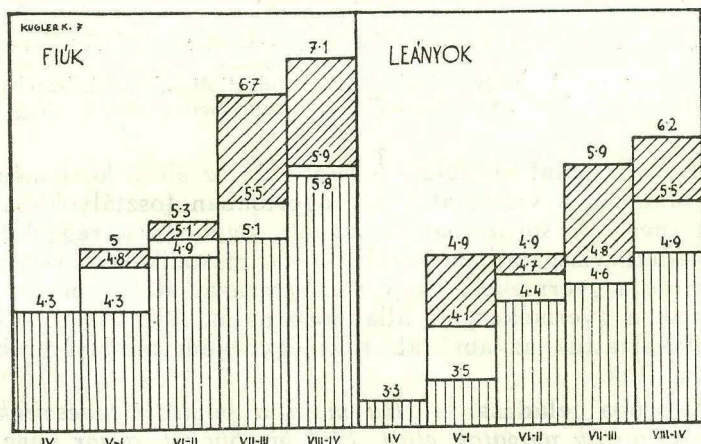
2. ábra. — A térérzék-próba átlageredményei kor- (folytonos vonal) és osztálycsoportok (szaggatott vonal) szerint.

Abb. 2 — Die Mittelwerte des Steinhausen-Tests in Alters- (ausgezogene Linie) und Klassengruppen (gebrochene Linie).

gyermekkel ismételtetjük és különösen kiemeljük azt, hogy azokat is meg kell számlálniok, amelyek nem láthatók. Itt különösen vigyáznunk kell a munka megkezdésére és befejeztetésére.

Idő: 1 perc.

3. Az értékelés úgy történik, hogy annyi pontot kap a kísérleti személy, ahány rakásról helyesen állapította meg a kockák számát. A pontok száma tehát 0-tól 10-ig terjedhet.

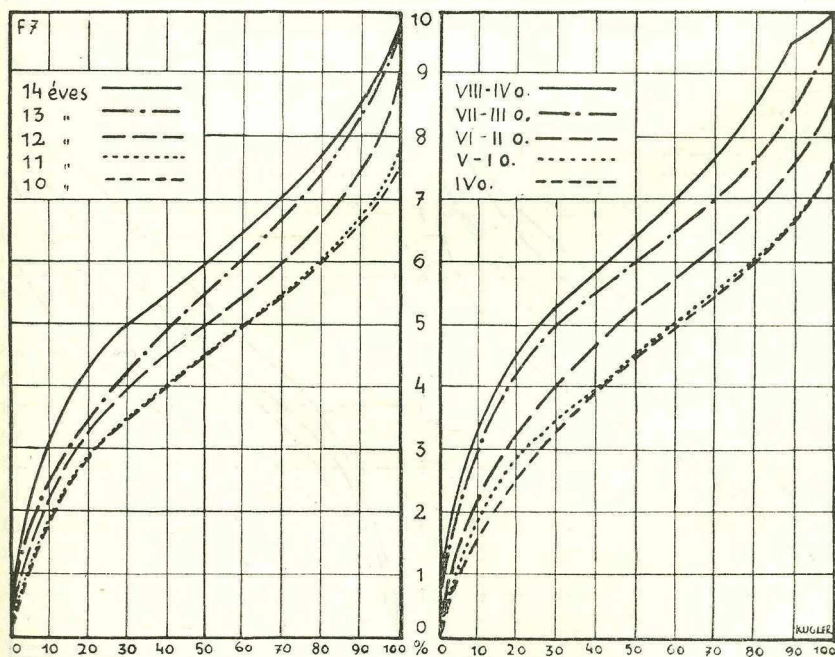

3. ábra. — A térérzékpróba átlageredményei iskolafajták szerint. Függőleges árnyékolás: népiskola, üres mező: polgári iskola, ferde árnyékolás: középiskolák.

Abb. 3. — Die Mittelwerte des Steinhausen-Tests. Senkrechte Schraffierung: Volksschule, leeres Feld: Mittelschule, schräge Schraffierung: höhere Schulen.

Azonnal szembeötlik, hogy az értékelés ilyen módja meglehetősen durva, mert egészen másképen kellene elbírálni az olyan hibás megoldásokat, ahol nagyon csekély az eltérés, mint azokat, ahol szembeötlően az, hogy a gyermeknek nincsen még kellőképpen kialakulva a térszemlélete. A kísérleti személyek nagy száma miatt azonban el kellett hagynunk a hibák mélyebbrelátását. Ez majd egy későbbi részletfeldolgozás feladata lesz. Valószínű azonban, hogy az egyes kockarakások számának szaporítása ezen a hátrányon is segítene valamit.

4. Következtetések. — A próba a már említett sajátosságainál fogva óvatosságra int a következtetésekben. Az átlagok fejlődésvonalaiából (l. 2. ábrát) mégis megállapítható, hogy nagyobb nekilendülés a fejlődésben a 11—12. életév után mutatkozik. A *kor- és osztálycsoportok* közti eltérésnél ugyanazt tapasztaljuk, mint eddig általában: az osztályok fejlődése *gyorsabb*, mint a koré, azonban a különbség *alig számbavehető*. Annál nagyobb az eltérés a *nemek* között, a fiúk — mint ez köztudomású — jóval túlszárnyalják a leányokat. E mellett a fejlődésritmusban is eltolódás észlelhető: a leányok a 11., a

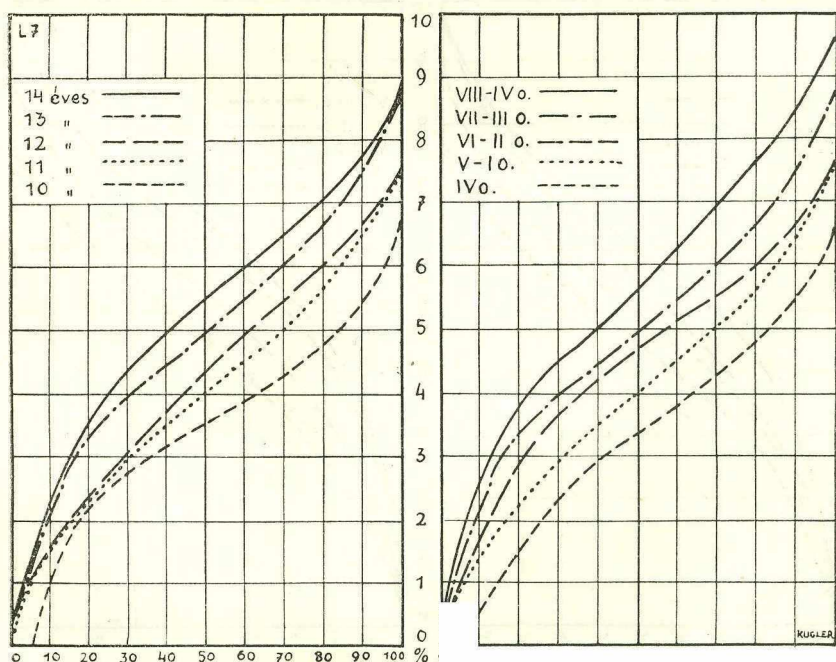

4. ábra. — Fiúk értékelő táblázata kor- és osztálycsoportra a térérzék-próbához.

Abb. 4. — Auswertungstabelle zum Steinhäufen-Test für Knaben (Alters- und Klassengruppen).

fiúk a 12. évben lendülnek erősebb fejlődésbe; a leányoknál a 12. és 14. évben igen *csekély lassúbbodást* látunk. Annál feltűnőbb, hogy *Huth* eredményei (l. a fentebb idézett munkában) semmi különbséget sem mutatnak fel a nemek között. Ez a *Huth* által alkalmazott, s általunk már többször kifogásolt statisztikai módszerben lelheti magyarázatát.

A 2. ábra mutatja az *iskolafajták szerinti eredményeket*. A nép-, polgári- és középiskolák közti különbség az említett sorrendet adja a teljesítményekben is (leggyengébb a nép-, legjobb a középiskola), azonban — és ez feltűnő — *csekély* arányokban. Az egy-két tizednyi eltérésnek gyakorlati jelentősége nincs, azonban a tendenciák kimutatásával alkalmas a törvényszerűség megállapítására. A rangsorgörbék, mint a 4. és 5. ábrán láthatjuk a 0 értéktől a 10-ig (a lehető legnagyobb teljesítmény!) húzódnak szét és a korok között is *csekély* eltérést mutatnak, amit a vonalak közelségéből állapíthatunk meg. Ez arra vall, hogy a próba megoldásához szükséges készség nem annyira a korról fejlődik, hanem *egyéni adottság*; azaz vannak fiatalabbak között is olyanok, akik könnyen megbirkóznak a

5. ábra. — Leányok értékelő táblázata kor- és osztálycsoportra a térérzék-próbához.
Abb. 5. — Auswertungstabelle zum Steinhäufen-Test für Mädchen (Alters- und Klassengruppen).

feladattal és vannak az idősebbek között is olyanok, akiknek ilyen irányban gyengébb az érzékük. Ez a képesség különleges (speciális) jellegére vall és igazolja Huth eljárását, aki csak különleges esetekben vizsgálja a térérzékletet. Ebből érthető az az általános tapasztalati tény, hogy a térmértan és ábrázoló mértan rendszerint a tanulók csak egy bizonyos hányadának nem jelent nehézséget. A többiek, akiknek ilyen irányban kevésbé fejlett az érzékük, nehezebben tartanak lépést a tanítással.

5. Az értékelőtáblázatokat az egyes tanulók megítélésére használjuk fel. A középső függőleges számoszlop mutatja a teljesítmények számát, innen vízszintesen haladva megkeressük a megfelelő kor-, illetőleg osztálycsoport görbét és a metszésponttól függőlegesen lefelé haladva kapjuk meg az úgynevezett csoportértéket, amely 0-tól — a leggyengébbtől — 100-ig — a legjobbjáig — változik.

Új utak az irodalomtanításban.

Gondolatok „A tanítás problémái”¹ kapcsán.

Írta: Sipos Lajos dr.

A munkáltató tanítás kérdései természetrajz-földrajzi tantárgyak körében megoldottnak tekinthetők. A tanévvégi természetrajzi kiállítások erről győzték meg a látogatókat. Sokkal lassabban halad a dolgoztató tanítási módszer kiterjesztése az irodalomtörténet kérdéseire. Jóllehet elméletben megtanultuk az új iránynak bölcséleti alapokra fektetett elveit, de népes osztályainkban, a mindennapi élet iskoláiban, az elvek alkalmazása sok nehézségbe ütközik. Az irodalomtörténet lényege szerint is távolabb áll az új módszertől: szóbeli közléssel kell tudomásul vétetni a tanulóval a régi korok eseményeit. Az írók életének és műveiknek kapcsolatát, a fontosabb külső-belső mozzanatokot a rendelkezésünkre álló rövid idő alatt nem mindig lehet felfedeztetni a tanulóval. Sok esetben ezeket a

¹ „A tanítás problémái.” Szerkeszti: Vajthó László.

1. Vajthó László: Tanulók szerepe az irodalom tanításában.

2. Biczó Ferenc: Az irodalom tanítása a leányiskolában.

3. Papp István: A magyar nyelvtan nevelőereje.

4. Gedő Simon: Az irodalmi olvasmány a német nyelv tanításában.

5. Prónai Lajos: A magyar nyelvi olvasmányok módszeres tárgyalása.

6. Merényi Oszkár: Irodalomtanítás a középiskolákban és a felső kereskedelmi iskolákban.

7. Szondy György: A modern iskola és az ifjúság olvasmányai.

feltétlenül szükséges adatokat készen kell átadnunk növendékeinknek. Ezeket hallani kell, összefüggéseikben megérteni és kapcsolataikban megtanulni. Ezen a hagyományos igazságon az utóbbi évek tapasztalatai sok rést ütöttek: több biztató jelenségből — főképen a címül írott sorozat bizonyágtéveséséből — látjuk, hogy az életszerűbb, a gyermeki léleknek megfelelőbb új tanítási módszer ezen a téren is folytonosan terjed, s remélhető, hogy a kísérletezésekből ki fog alakulni az irodalomtanításnak is az új módszere. Az idevonatkozó irodalomnak ez a pár sornyi összefoglalása és ennek kapcsán elmondandó gondolataink is a keresett új utak felé mutatnak.

Többször szemére vetették a hagyományos irodalomtörténettannításnak, hogy csak az „anyag” elvégzésére törekszik. A tanár magyarázatai alapján a tanulók a feladott leckét — életrajzok, jellemzések, tartalmi összefoglalások — megtanulták és a számonkérés során elmondták, de a „lecké” nem vált tudássá, mert nem volt „élménygyökere”. Ebben találták magyarázatát annak a szomorú ténynek, hogy a középiskolából kikerült ifjúság irodalmi ízlése, műveltsége fogyatékos és fogalmazásbeli készsége gyöngye. Azonban mint minden elhamarkodott általánosítás, ezek a szemrehányások is csak részben voltak jogosak. Az új idők követelményeit éppen maga a középiskola ismerte fel először, és Riedl Frigyes, Horváth János és mások — még középiskolai tanár korukban — hirdetik az 1910-es évek óta, hogy az irodalomtanítás célja az olvasni tanítás, az írói alkotásokban való gyönyörködésre nevelés, az irodalmi ízlés kifejlesztése és a magyaros írásmódnak a művek tanulmányozásából való elsajátítása. Ez a célkitűzés — a franciák mintaszerű anyanyelvi tanításán okulva — lassan belekerült a magyar tantervbe is és így iskoláink köztudatába is. A reformok azonban csak külső keretekre vonatkoznak, mert az iskola munkáját a tanár egyénisége határozza meg: ezt pedig megváltoztatni, megmérni, megújítani nem lehet. Innen van az, hogy az újabb felfogás csak lassan terjedt el, csak midőn a régi nemzedékek helyét újabb szellemű irodalomtanárok foglalták el. A felsorolt füzetek bizonyágot tesznek a mellett, hogy ez a célkitűzés, az újabb-jobb módszer utáni kutató vágy országszerte általánossá lett.

Az új vonalú irodalomtanítás arra törekszik, hogy élményszerűvé tegye az írókat a növendékek számára. Az átélést bőségesebb olvasatással akarja elérni. Az eddigi módszernek is ez volt ugyan az alapja: az olvasókönyv szemelvényei és a házi olvasmányok közös feldolgozása után került sor a rövidre fogott életrajz, a kortársakhoz való kapcsolatok, a jellemzés stb. megbeszélésére. A tanárok javarésze — hacsak valami külső akadály nem volt a dolognak — eddig is a tanulók munkás érdeklődésére, hozzászólásaira építette összefoglaló előadását.

Vajthó Lászlóék módszerében mégis sok újítás van: eddig egy-egy esetben, közösen olvasta az egész osztály ugyanazt az anyagot, az új iskola hívei pedig megosztják az olvasmányi anyagot a tanulók között. „Szakértők”-re, „ellenszakértők”-re, „kutató rajok”-ra bízják egy-egy kérdéscsoport (író, mű, korszak, műfaj, irány stb.) tanulmányozását. Ezek számolnak be osztálytársaiknak kutatásaik eredményéről, „felfedezéseikről.” Ez két-ségkívül „izgató”, „élénkítő” eljárás, megfelel a gyermeki lélek újat kereső ösztönének. Az osztály többsége azonban itt is csak szenvedőlegesen áll szemben a rázúduló beszámolókkal. Ha a tanárnak sikerül az egész osztályt belevonni az új adatok keresésének lázas izgalmába, s ezáltal óráit elevenebbé, színesebbé, sokoldalúbbá tenni, akkor nagy nyeresége lesz az új módszer a középiskolának. Így lesz mód arra is, hogy a helyi vonatkozásokra és a különleges követelményekre is kitérjenek a „szakértők” (felső keresk. iskolákban a közgazdasági írókra, leányiskolákban a nőírókra stb.)

Az olvasó-kutató diákokból leíró-másoló-kiadók lettek, akik kéziratos irodalmi művek közzétételéről gondoskodtak. Az „irodalmi ritkaságok” tekintélyes sorozata tanúskodik róla, hogy szerte az országban mennyi hasonlóan gondolkozó tanár és a tanulóiban mennyi lappangó kutatóerő van. Az átéletésnek az olvasás, leírás, kiadás mellett másik fajtája szerzőinknél a képzelet megindítására való törekvés: az olvasmányi anyaggal a tanulók képzeletét megindítani és az események továbbfűzésében, kiegészítésében, átköltésében alkotó tevékenységüket foglalkoztatni. Az irodalomtörténeti mozzanatok egyéni elképzelése, novellákban vagy tetszésszerű műfajban való feldolgozása ügyes fogásnak bizonyult.² A vonatkozó színházi és operaelőadások előkészítése, majd megbeszélése, az irodalomtörténeti események (évfordulók, megemlékezések, felújítások stb.) tudatosítása és a naplóba való bejegyzése szintén nagy haszonnal jár. A mindennapi élet így állandóan gyarapítja növendékeink irodalomtörténeti tudását: a rádió a nap jelentőségének méltatásában igen gyakran nyújt rövidre fogott irodalmi leckét. Az újságok, évfordulók, bemutató előadások, újabb könyvek kapcsán sokszor foglalkoznak letűnt korok szellemi életével, nagy írók jellemzésével. Az irodalomtörténeti vonatkozású filmek is (A Nyomorultak, A bor, Vörös Pimpernel, Az új földesúr stb.) élményt jelentenek a növendékeknek, a tanár számára pedig kiinduló pontul szolgálhatnak. Ha ráneveljük diákjainkat arra, hogy kísérik figyelemmel a szellemi életnek ezeket a megnyilvánulásait és gyűjtsék ilyen módon szerzett élményeiket, akkor öntudatos szellemi életet élő nem-

² V. ö. Domokos Lászlóné és Blaskovich Edit dr.: Az alkotó munka az Új Iskolában c. munkájával.

zedéket nevelünk. Közben kifejlesztjük bennük a bíráló képességet is: lassanként önmaguktól fogják elvetni a ponyvairodalmat és a léha filmeket.

Kempelen Attila adatgyűjtő tanulmánya igazolja, hogy a tanulók nagy többsége (64⁰/₀) számára még mindig az olvasás a legkedvesebb időtöltés. Ezt az olvasókedvet kell az irodalomtanárnak alaposan kihasználnia. Saját maga foglalkozzék rendszeresen tanítványai olvasmányának irányításával: lássa el őket jó könyvekkel az ifjúsági könyvtárból. Itt nem is annyira a „kötelező” olvasmányokra gondolunk, mint inkább egy tervszerűen összeállított olvasmánysorozatra, mely szervesen illeszkedik az irodalomtörténet tanításának menetéhez.³ Ilyenféle jegyzéket sejtünk Biczó Ferenc művében említett ifjúsági irodalmi útmutatóban is. Szondy György munkásságától reméljük, hogy eddigi használható könyvjegyzékei után az irodalmi olvasmányok kalauzát is megírja.

Az ifjúság olvasási vágyának irányítása és kielégítése az igazi sarkpontja az irodalomtörténeti munkáltató tanításnak. Ennek a megvalósításához azonban még sok jóakarát és sok pénz kell. Olvasótermek, folyóiratok, gazdagabb felszerelésű osztálykönyvtárak lesznek ennek az új módszernek a segéd-eszközei. Egyelőre a legtöbb intézetben csak a jóakarát van meg, a törekvés a jobb, az eredményesebb tanítási módszer felé. Ezt azonban el kell ismerni, és nem kell folyton szidni a „maradi” iskolát, mert ismeri a jobb utakat-módokat, s nem mindig rajta múlik, ha nem tudja megvalósítani az újabb célkitűzéseket.

Az alkotó munka az Új Iskolában.

Ad. Ferrière előszavával. — Gyermektanulmányi Könyvtár, szerkeszti: Weszely Ödön dr. — A Magyar Gyermektanulmányi Társaság kiadása. 1934. Budapest. 180 l. Ára: 3.80 P.

„Mikor a tevékeny iskola fényes sikereiről beszélünk, a valóságos életet kell elképzelnünk s azt, amit az élet vár az iskola elhagyása után az ifjúságtól” — mondja *Ferrière* e könyvhöz írott előszavában. A hagyományos és új iskolák szembenállásának egyik sarktétele jut e mondatban kifejeződésre, melynek legtöbbet vitatott pontja az *élet fogalma* maga és az, amit az *élet vár*. Az élethez való közeledés követelménye ma már nemcsak az iskolán kívülállók szájáról hangzik el; a köz-

³ Az újabban divatos életrajzi regények (Harsányi Zsolt munkái, Csathó K. és Mészöly G. Csokonai-regényei, Tamási Áron: Mikes-e, az *Erdélyi csillagok* kötetben) stb. stb.

nevelés intézői is mindgyakrabban adnak kifejezést ebbeli meggyőződésünknek. Mindamellett e kíváncsi részleteiben meglehetősen gomolygó, tisztázatlan, fogalmilag eléggé ki nem fejlett *jelszó* inkább, mely nagyrészt felelős a kérdés körül mutatók föltreértésekért.

Az *életközelség* mint követelmény főképen az amerikai pedagógia (Dewey) fellépéséhez kapcsolódik és épen úgy megmutatkozik a *művelődés javainak* (a tanítás és nevelés anyagának) a kiválogatásában, mint a *nevelendőről alkotott felfogás* kiegészítésében. Mi sincs ma távolabb az élettől, mint a Herbart-féle erőszakkal megszerkesztett „lelki” élet, mely azonban nyomában még mindig fellelhető nevelői eljárásunkban. De a kultúrjavak körül is, melyet az utolsó félszázad termelt ki, soknak a hiányát fájlnunk kell. Mert míg a természettudományok újabb vívmányai, ha szellemben lassabban is, de anyagukban többé-kevésbé hamarosan beférkőznek iskoláinkba, addig a szellemi tudományok terén évtizedes késéseket tapasztalhatunk. Ki tudja, hogy korunk szellemi válságában nincs-e jelentős része a lassan alkalmazkodó iskoláknak, amelyek a valóságban élő és ható szellem megismerését egy régebbi kor szellemének túlságosan pepecselő megismerése kedvéért elhanyagolták.

Magától értetődik, hogy e meggondolásnak elsősorban a magasabbfokú iskolákkal kapcsolatban van helye, azonban az új szellemi áramlatok, a megváltozott élet új követelményei a nevelés egész területén változást, még pedig egységes átalakulást kívánnak meg.

Ennek az új iránynak egyik igen számottevő, korai magyar képviselője volt *Nagy László*, akinek emlékét kívánja szolgálni e könyv is, melynek előszavát is neki kellett volna írnia. Helyette azonban halála miatt *Ad. Ferrière*, az új nevelés egy másik kiváló képviselője írta meg. Még Nagy László társaságában volt alkalmunk az Új Iskolát meglátogatni s így személyes meggyőződés alapján mondja, hogy az iskolában „minden nyilvánvalóvá tette (Nagy László) irányelvei igazságát, amiket Domokos Lászlóné ritka hűséggel, okossággal és tisztánlátással követett. Miként a zeneszerzőt az előadóművész. Egymást kiegészítették.”

E kiegészítés *több síkú*, amint ezt a könyv áttanulmányozása után láthatjuk. Először is *testet öltöttek az elméleti elgondolások*. Éppen a gyakorlat emberei tudják jól, hogy milyen hosszú az út a pedagógiában az elméleti és eszményi felépítéstől a megvalósításig. Ennek az elvégzése az „az előadói művészet”, melyet Ferrière elismert. De *tovább épített* az Új Iskola a *fejlődéstan* területén is, mert Nagy László részletesebben csak a 13—14 éves korig dolgozta ki felfogását. E műben pedig már találkozunk az *érés korában lévő leányok* mélyenszántó ábrázolásával. S minthogy „az eszmények formálásának kora” a

szellemtudományokhoz áll legközelebb, ennek megfelelően széles arányokban, biztos tudatossággal és a gyakorlattal egybekapcsolva *jelenik meg e műben a szellemtudományi lélektan*, mint legkorszerűbb kiegészítés. Ezzel Nagy Lászlónak inkább a gyermeket tekintő rendszere *betetőződik a kultúra s ezzel a szellem jelentőségét hirdető felfogással*. Spranger és Bergson tanításait egybeolvasztva kísérli meg a továbbépítő, a gyakorlati pedagógiában alkalmazni. Nagy László életközelsége elsősorban a gyermek helyes ismeretét jelentette, az Új Iskolában ez kibővült korunk szellemének felölelésévé, azaz a szellemi élet közelségévé.

*

A munka két főrésztre tagolódik: az elsőt *Domokos Lászlóné* írta: *A gyermeki alkotás lélektani feltételei* címen. A fejlődő gyermek fejezetben kikerekítve és kiteljesítve találkozzunk Nagy Lászlónak immár három évtizedes gyermekfejlődéstani felfogásával, melynek jellemző vonása, hogy *az egyes életszakok érdeklődési irányait* felderítette és ezzel a nevelésnek egyik legfontosabb alappozanatára a nevelők figyelmét reáirányította. A gyermeki érdeklődés, mely a legtöbb pedagógiának alapvető gondolata, Nagy Lászlótól kapta úgyszólván első öntevékenységi színezetű értelmezését. Noha a nagy magyar nevelő főképpen a nevelés pszichológiai, illetőleg gyermektanulmányi oldalát vizsgálta, hallgatólag, inkább sorai között, tulajdonképpen csak manapság korszerűvé váló magasabb metafizikai felfogás körvonalait olvashatjuk ki. Rendületlenül hitt az életnek a tökéletesedésében, annyira, hogy nemcsak az egész fejlődésnek, hanem az egyes fejlődési szakoknak is meglátta a magasabbrendű élet eléréséhez szükséges rendeltetését. Az aristotelesi fejlődésgondolatot, mint az életet szerető és ismerő kutató, a tapasztalás gazdag anyagával, részleteivel és egyéni rendezésével töltötte ki.

Ennek a pompás ábrázolását nyújtja Domokos Lászlóné a 14—15. lapokon. De a szerző nem elégszik meg csupán Nagy László tanításának kiegészítésével és azzal, hogy párhuzamot von a többi híres öntevékenységi nevelési rendszerek (*Dewey, Decroly, Claparède*) között. A szellemtudományok újabb értelmezése, ideértve az intuitív megismerés nagyhatású filozófiáját is, erős és mély hálóval fűzik felfogását a szellemi élet legújabb tanításaihoz. Mint ahogy ő összefoglalja: „A gyermek naív, egocentrikus világából a valóság világába, onnét az értékek erkölcsi és szociális világába lép... A belső lelki aktivitás legjellegzetesebb formájának tekintik a születéstől 7 éves korig az ösztönösséget, a 7—14 korig a megismerés, tapasztalás vágyát, azaz: az érdeklődést és 14—21 éves korig az eszmények formálását.”

Az Új Iskola *tanításmenetének vázlatában* világos áttekin-

tésű táblázat mutatja ehhez a fejlődésmenethez szabott nevelői eljárását. Az öntevékenység hangoztatásának idején ez a táblázat, amely az egyes fejlődési szakaszok legjellemzőbb lelki vonásaihoz a megfelelő foglalkoztatást és módszert is együtt nyújtja, különösen nagyértékű. Kiviláglik belőle, hogy a 7—8 éves kornak öntevékenységi formákra alkalmazott módszere: utánzás, beleélés, élmény, cselekvő szemlélet. A 9—10 évé: megfigyelés, kísérletezés, mérés, önálló kutatás. A 11—12 éves koré: kísérlet, gyűjtés, rendezés, technikai gyakorlatok. Az érés korának módszere pedig: az intuitív beleélés foglalkoztatása.

Kétségtelen, hogy a Ziller-féle fokozatokkal ez a felépítés némi rokonságot mutat. Azonban az eltérés mégis óriási. A fejlődési fokozatokat a *valóságnak megfelelőbbnek* találjuk, amit a legutóbbi idők lélektani kutatásai is igazoltak. Másfelől nem annyira a tartalmi körök hangsúlyozásában, hanem inkább a *megismerés dinamikájának aláhúzásában* mutatkozik a nagy eltérés. Ezzel az Új Iskola a *Kerschensteiner* által is hangoztatott jelszót — azt t. i., hogy nem a *mit-en*, hanem a *hogyan-on* van a hangsúly, — a megvalósítás, a részletekig menő kidolgozás állapotában tárja elénk.

A *tanítási anyag csoportosítása* című fejezetben rámutat azokra a *tantervi eltérésekre*, amelyek az életkorok és a hozzájuk kapcsolódó tanulmányok (foglalkoztatások) viszonyából adódnak; főképen a 13—14 éves korra terjeszkedik ki, mely a belső szemlélődés megindulásának kezdete és az egyén erkölcsi eszménye kialakulásának kora. A *tanulmány súlypontja az eszmény kialakítását elősegítő nemzeti történelemre és irodalomra esik*. Az éréssel járó nehézségek következtében a rendszerező gondolkodás nem ér el magasabb fejlődési fokot, azonban annál hatalmasabb lendületet vesz érzelmi életünk, eszmélő képzeletünk, esztétikai és etikai fogékonyságunk, melyeknek jelentősebb a szerepük az erkölcsi ember kiformálásában, mint a pusztá értelemben.

Az *alkotó gyermek* címen foglalkozik azzal, hogy a cselekvés és az alkotás ma sokat vitatott fogalma miképen szerepel az iskolában. A szárnyaló erővel megírt fejezet Prohászkból indul ki, mondván: „Az élet súlypontja a tett” valamint: „Nem lehet igazi kultúra az, amely az erős cselekvésnek és a legjellemzőbb akciónak, az *egyéni önalakításnak erőit elfonnyasztja*“. Itt bizonyítja be rövidre szabott, de széles történeti áttekintéssel, hogy míg az amerikai és francia pedagógia jelszava a spon-tán cselekvés, a németeké pedig: a céltudatos munka, addig a magyar pedagógiai úttörés már nagyon korán (*Lechniczky Gyula és Nagy László*, valamint a szerző) az *alkotó munkát* választotta vezető gondolatául. Domokos Lászlóné már az 1913-ban megtartott *Első Gyermektanulmányi Kongresszuson* Nagy László felkérésére az alkotó munka lélektanáról értekezett. A

továbbiakban gazdag tapasztalati anyaggal alátámasztva és úgyszólván az egész kérdés helyzetének világos látásával foglalkozik a gyermeki tevékenység formáival, valamint fejlődési jelenségeivel. Pompás az a megállapítása, mely némely nevelési újításra vonatkozik, hogy t. i., az újító iskolák mennyire magukon viselik a *lélektelen technika* korának bélyegét. A gyermek megismerésére való törekvés e helyeken jóformán csak arra terjeszkedik ki, hogy *a tanítást*, tehát az értelem képzését minél tökéletesebben és minél gazdaságosabban elvégezhesse. Mert bár folytonosan hangoztatjuk, hogy az *egész embert* és annak is elsősorban a *jellemét* neveljük, mégis érvényesül és hat az a be nem bizonyított tétel, hogy az értelem sokoldalú művelésével, hozzájárulunk a jellem és az egész ember neveléséhez is. Így itt a nevelés újítása is csak bizonyos technikai fogásokig ér el. Kétségtelen, hogy ez nem az az új nevelés, amely után mindannyian áhítózunk; azonban olyan fejlődési fokozatnak látszik, amely hidat ver az új felfogások felé és így nálunk is számolhatunk az elterjedésével. A *gyakorlati-reális követelmény* — az életközelség elvének egyik egyoldalú értelmezése — az öntevékenység elvének alkalmazását nem a több-emberré-válás, a személyiség kialakítása szolgálatába állította, hanem tanítás-technikát gyártott belőle. És éppen e felfogás ellen kíván harcolni két szerzőnk e könyvben.

Az alkotás mint teremtés kitűnő alkalmat nyújt a fejlődő gyermeknek arra, hogy *erőit és képességeit kipróbálja* és ezzel csírában hozott képességeit *kibontakoztathassa*. Ezért olyan erőteljes a gyermek képzelete, amely teremtő továbbmozgást jelent az emlékezzettel szemben. Hosszú megfigyeléseken nyugvó tapasztalatokból bőséges példaáradatot ad a szerző, melyben szembeállítja a felnőttnel inkább az emlékezetre és a gyermeknek inkább a fantáziára támaszkodó tevékenységét. Az a kis ízelítő, amit az egyes tanulók vizsgálatából bemutat (52 skk.) a szabad fogalmazás segítségével, módszerében ugyan régi, de meglátásaiban tipizálásában a *legújabb kutatások részéről nyer igazolást*.

Az *osztályközösség felépítésében* előtérbe helyezi a *szociális szempontot* s a következő típusokat állítja fel: 1. a választott vagy született vezetők, 2. a vezetők segítői, 3. a segítők és közömbösek között állók, 4. a közömbösek, 5. a hátráltatók. E tipizálás nagy jelentősége abban rejlik, hogy nem tekintí átlagosan egyformának a gyermekeket. Az újabb nevelés egyik legfőbb kritikája az *egyformásítás és az egyéni különbségek figyelmen kívül hagyása* a régivel szemben. Az öntevékenységet hirdető újabb nevelési mozgalmaink is gyakran észrevétlenül haladnak el a jelentős körülmény mellett. Bár az alkotás, tehát az öntevékenység, az Új Iskola nevelési eljárásának központi gondolata, a gyermek alapos megfigyelése nyomán

tisztában kell lennünk azzal, hogy ebből a szempontból is *nagy egyéni különbségek* vannak a gyermekek között. Csakis ennek a figyelembe vétele alakíthat ki az osztályban is olyan szerkezeti tagolódást, amely minden fajta egyéniségnek *a neki megfelelő munkakört* biztosítja és ezzel bizonyos mértékig *kicsinyített mása lesz a nagyok társadalmának*, azaz ismét egy másik síkon tesz lépéseket az élet megközelítésére. Ezeknek a típusoknak a munkába való bekapcsolódása eredményezi az alábbi munkatípusokat: 1. alkotó munkás, 2. utánzó munkás és 3. kényszer-munkás.

A *gyermeki alkotás belső feltételei* között kiemeli az átvett elemek sajátos és egyéni egységbeolvadását, melynek legfőbb hajtórúgója *az érzelem* s megindító eleme *a mozgás és történés*. A külső feltételek közül pedig legfontosabb: 1. megfelelő környezet teremtése (pl. padok helyett asztalok körül üljenek, a falak díszítése, szép természeti környezet stb.) 2. a társas figyelem, de a maga erőinek mértékéhez szabva, 3. közös munka, mely 4. harcra indítja az érvényesülésért. Igazságos levegőben erre szükség van, hogy a gyermek már az ilyen természetes iskolában lássa helyét, értékét és munkájának eredményét. Végül 5. az önfegyelmzés elősegítése és ápolása.

A *közvetlen megismerés és a gyermek* című fejezet korunk szellemének s az *emberi gondolkodás küzdelmének* rövid, de plasztikus *ábrázolása*, melynek végén helyesen állapítja meg a szerző, hogy ezeknek a kérdéseknek komoly, tárgyilagos megbeszélése a tanár részéről lényegesebb és életbevágóbb lenne *idejétnmult lélektani ismeretek közlésénél*. Majd részletesebben foglalkozik az *intuíción irányzattal* és ennek a lélektanra és didaktikára tett hatásával. Ennek egyik legfőbb mozzanatát a *személyes vonatkozásban* látja. E szerint fontos, hogy ne gépnek tekintsük a tanulót, hanem legyünk kíváncsiak arra, hogy miképpen és milyen *egyéni színeződéssel* kapcsolódik bele növendékünk a tanulás, illetőleg nevelés folyamatába. Ezért kell kikutatnunk a művelődés belső formáinak korok szerinti megjelenését. „A mai középiskolai ismeretszerzés enciklopédikus módja, mely a tudásanyagban való tökéletes elmerüléssel és elveszéssel jár” (Spranger) helyett az *egyéni rendező erőnek* kell az útját biztosítanunk. „A tárgyi igazság objektivitása nem veszt azzal, ha meglátjuk, hogyan rajzolódott az az egyéni lélektérületre és milyen személyes viszonyba került a formálódó egész emberrel.” (84. l.)

A negyedik fejezetben a *serdülő leány-gyermekről* szól. A serdülőkor sajátosságait magagyűjtötte *napló- és vallomásszemlévényekben* állítja elénk és levezeti belőlük a gyermeki megértés jellegzetességét. A *sprangeri és bergsoni megismerés és megértés szintézisét* kísérli meg és igazolja szemléletes példákön. *Fővonásai a globális látás, az érzelmek vezérlő szerepe*

és a jelenségeknek időben való megélése. Ebben rokon a gyermek ösztönös megismerése a túlságba hajtott racionalista tudományokból kiábrándult gondolkodók közvetlen megismerést kereső törekvéseivel. Legtermékenyebb szakasza a 8—12 évig terjedő kor előtti és közvetlen utána következő esztendő. A tudományos gondolkozásnak megszokott logikai formái így nem felelnek meg minden életkornak és minden egyéniségnek. Ez utóbbiak a „művészek, kiknek gyermekszemük van és gyermekek, akiknek művészszemük van. Kell, hogy visszaadjuk gyermekeinknek formálódásuk bizonyos éveiben azt a páratlan képességet, hogy a maguk módján lássanak.”

A könyv második részét a *történelem- és irodalomtanítás új módszere* címen *Blaskovich Edith dr.* írta. Először a fejlődés követelménye szerinti *pubertáskori* nevelésről értekezik. Gazdag tapasztalatokkal és széles áttekintéssel rajzolja meg, főleg Spranger nyomán, az ifjúkor rajzát és szellemi igényeit, kiemelve annak főbb mozzanatait: *a)* az én felfedezését, *b)* a belső életterv kialakulását, *c)* az életformába való belehelyezkedést. Főképp az első, a 13—14 éves korszakról nyújt teljes képet. „Az ifjú lélek titka mérhetetlenül mélyebb és gazdagabb, mint a felnőtt sovány intellektualizmusa”, mondja Spranger, melynek legfőbb mozgatója, mint azt már Domokos Lászlóné is kifejtette, a *fantázia ereje*. Az Új Iskola éppen ezért: *a)* felszabadítja a fantázia formáló erejét, *b)* tanulmányi anyagának kiválasztásában követi a lélek belső igényeit, *c)* felhasználja a belső erők dinamizmusát arra, hogy a serdülő kultuszának tárgyát ideálökká formálva szilárd támpontokat teremtsen etikai fejlődésének. Újszerűsége abban rejlik, ahogyan Domokos Lászlóné nyomán a *fantázia erejét belevonja* az iskolai tevékenység keretébe.

A fejlődő egyéniség megalapozására az *érzület* megteremtését tarja fontosnak az Új Iskola. Ennek a tevékenysége kétirányú. A pozitív hatást *sajátos légkör megteremtésével* éri el, melynek legnagyobb hatású eszköze e korban különösen szuggesztív erejénél fogva *a példa*. A lélek magasabb vágyódásainak kielégítésére szolgál a fejlődést tekintetbe vevő nevelési program. E pozitív eljárással szemben egyenlő fontosságú az *állandó ellenőrzés*, amely mindennapos vizsgálat formájában folyik le.

Az etikai célok gyakorlati megvalósításában nagy szerepe van az *önkritikának*, a maguk által irányított *felügyeletnek* és a kor jellegzetességéhez jól illeszkedő *önvallomások* íratásának. A IV. osztály önkormányzati szövet is létesített, amely: *a)* az önművelés, *b)* a testnevelés, *c)* a gyermektársak ügye és *d)* a szociális munka feladataira terjeszkedett ki.

A Bergson lélektanának tanulságait figyelembevevő neve-

lés: *a)* rászoktatja a tanulót, hogy a benyomásokból önálló és mélyebb valóságképet formáljon, mint ahogy az a gondolkodás konvencionális világában szokásos; *b)* igyekeznek odahatni, hogy a tanulók lelkének komoly megindulásai erőkké izmosuljanak. Az ú. n. belső rúgók megmozgatását úgy lehet elérnünk, ha igyekszünk a tanulók lelkében érzékeny felületeket teremteni; nagy döntő benyomásokról gondoskodunk, ha időt nyújtunk az elmélyedésre és szabad ítéletekre bátorítjuk.

Az irodalom és a történet tanításában az a fontos — mondja nagyon helyesen szerzőnk — mennyire tudunk a tények mögé látni, mennyiben éljük át azt a multat, mely a tényeken keresztül a dolgok belső lelkiségében adódik. Ehhez kell a dinamikus „én” lendülete, az intuitív megélés; a dolgok lelkével való *belső azonosulás* nagy készsége.

Ezek funkciójának kettős feltétele van: egyrészt *az erőt kell kiemelni* és megmozgatni, másrészt: működését fenntartó *tápláló* anyagról kell gondoskodnunk. A 13—14 éves gyermek a társadalom életében főképpen három dolgot keres: a heroizmust, a valláserkölcsei és a művészi vonást.

A tanítás anyagának élővé való tételéhez szükséges, hogy: *a)* történelmi levegőt teremtsünk, *b)* a mondanivalókat kiemelkedő pontok köré csoportosítsuk, *c)* az egyéni megítélésnek szabad teret engedjünk. A gyakorlati rész egy módszeres egység feldolgozását tárja elénk. Ez a kuruc korszak a IV. osztályban hat tanítási órában. Formális fokozatai:

I. Expozíció: beleérződés a történelmi milieube.

II. Anyagnyújtás: a történelmi szemlélet kitérítése és elmélyülés.

III. Öntevékenység a feldolgozásban; gyermeki transzformáció.

A gyermek egyéniségének megfelelő *részproblémát vállal*, melyben a tanár természetesen segítségére van. Kedvező a helyzet, ha olyan művek állanak rendelkezésünkre, amelyek az *önálló búvárkodást* lehetővé teszik. A kutatás módja azután a feladathoz mértén folytonosan módosul. Ez egység kimagasló személyisége volt pl. Rákóczi Ferenc. A kutatás végeztével szemlét tartottak a tanulók és az anyag felhasználásával ünnepélyt rendeztek. A bő szemelvény-anyag a legnagyobb elismerést és csodálkozást váltja ki az olvasóból a gyermekeknek a szó igaz értelmében vett alkotásai iránt.

A III. fejezet a gyermeki feldolgozások elemzésével foglalkozik. E szemelvények az Új Iskolában folyó munka értékmérőjeként tekintendők. A gyermekek ezeket a naponta használt munkafüzeteikbe írják, amelyek ma már nálunk általánosan használatossá váltak. E könyvből értesülünk arról, hogy a munkafüzeteket (cahiers de vie) először *O. Decroly* alkalmazta. A szabad tevékenységből fakadó írások kitűnően alkalmasak an-

nak a megállapítására, hogy ebben a korban különösen mi érdeklí a gyermekeket. Az általános megállapításokon belül pedig fejlődési *típusok* is adódnak: 1. távoli kultúrkörnyezet rajzolója, exotikus színeken és szokásokon keresztül; 2. érzelmi azonosulás a történelmi személyekkel, azok konkrét élményein keresztül; 3. személyes kapcsolat a történelmi v. irodalmi alakokkal; 4. történelmi népek egyéni jellege; 5. az ember belső küzdelme; 6. jellemképek, kiváló egyéniségek jellemképe.

E típusokra nyújt a szerző pompás szemelvény-csokrot, amely a fentebbi sorozattal kapcsolatban fejlődésszerű kibővülést mutat. Az egyes fokokban finom és mélyreható látással még több alcsoportot különböztet meg. Ha mindezek mellett meggondoljuk, hogy e vizsgálódások legfőképpen a 13—14 éves korra szorítkoztak, továbbá, hogy a rendelkezésre álló gyermekek kicsiny száma is megnehezítette a szellemi élet eme valószínű típusainak felfedezését, akkor tudjuk igazán felbecsülni azt a *kitartó és éveken át húzódó munkát*, mely ilyen szép és színes adatgyűjteményt eredményezett.

Az utolsó fejezet az ifjúkor szimbolikus játékaival foglalkozik, melyről a szerző *Piaget*, genfi egyetemi tanár szemináriumában is előadott. A szerző tapasztalatai szerint *meséknek és mondáknak* a gyermekek közreműködésével történő *eljátszatása* kitűnő alkalmat nyújt *az ifjúság alkotó erőinek kibontakoztatására és ezen keresztül általános és differenciális megismerésükre*. Az ifjúkornak igen erős a szimbolizáló hajlama. Ezzel tehát adva van az ilyen tevékenység lélektani feltétele. A mese, illetőleg játék teljessége érdekében hosszú, kitartó munkára képes, amely nevelői szempontból értékesíthető. Egy példán (Persephone érkezése) eljárását és elemzéseit be is mutatja a szerző.

E hiányos töredékek távolról sem adhatják azt, amit a könyv elolvasása után éreztünk. A szerzőknek finoman, de forróan sugárzó, magával ragadó hite, amely szinte minden szavuk mögött izzik, sejteti velünk azt a rajongást és csüggedést, melylyel úttörő munkájukat úgyszólván a legutolsó időkig magukra hagyva végezték. Ha meggondoljuk, hogy a nevelésnek itt nemcsak egészen új értelmezésével, hanem annak már a gyakorlatban is megvalósított elgondolásával állunk szemben, amely *időben és sok tekintetben értékben is előtte* áll külföldi példák lemásolásának, akkor az esetleges kifogások a láthatatlanságig elhalványodnak a mű pompázó értékei mellett. Erős a hitünk, hogy e könyv révén tudomást szerez majd a magyar pedagógus világ e csendben dolgozó, *sajátosan magyar törekvéseiről* és valóság lesz az, amit Ad. Ferrière a könyvhöz írt előszavában jövendölt:

„Eljön az az idő, mikor a magyar tanítótság — de az iskolai és törvényhozó hatóság is — tudatára ébrednek *Nagy László*

műve nagyságának. Egy katedrális alapköveit fogjuk benne látni: az annyira mélyen idealista és rokonszenves nemzetük és fajuk testi, értelmi és erkölcsi egészségének katedrálisát. Bár csak vezető, világítótorony, minta és bizonyosság lenne még akkor is az Új Iskola! Addig is ime egy könyv, mely kifejti, mit tett, mit akart, mit váltott valóra s mit kíván még megvalósítani; olyan könyv, mely elmondja eszményeit, célját és munkaeszközeit. Célja és eszközei *Nagy Lászlói* voltak. Azért e könyv egyúttal hódolat is a mester, a tudós, a kezdeményező iránt halála után. Nem tudnék helyesebben cselekedni e közvetve az ő emlékezetének szentelt munka kezdetén, mint úgy, hogy Domokos Lászlónéval együtt *hódolatomat fejezem ki* s köszönetet mondok *neki* a magyar és a világon élő összes gyermekek nevében, hogy hozzájárult megmentésükhöz."

Cser János dr.

FIGYELŐ.

Anna főhercegasszony Ő királyi fensége, Társaságunk fővédnöke, Társaságunkat és folyóiratunkat azzal tisztelte meg, hogy az Élet Iskolájában elhangzott előadásának közlését megengedte. Társaságunk nevében e helyen is hódoló tiszteletünket és mély hálánkat fejezzük ki Ő Fenségének a bennünket ért nagy kitüntetésért.

Egyetemi kinevezések. Magyarország Kormányzója *Marczell Mihály dr.* pápai kamarást, a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi karán a keresztény neveléstudomány magántanárát a főiskolai oktatásügy terén szerzett érdemeiért az egyetemi nyilvános rendkívüli tanári címmel tüntette ki. Társaságunk szeretettel és tisztelettel köszönti ez alkalommal elnökét.

Ugyanezen Egyetem bölcsészeti kara *Noszlopi László dr.* szföv. polg. iskolai tanár „Étika és etikátörténet” c. magántanári jogosítványát „Lélektan és metafizika” tárgykörre terjesztette ki; a jog- és államtudományi kar pedig *Csorna Kálmán dr.* szföv. árvaszéki elnököt „A szülők és gyermekek közötti jogviszony; gyámság és gondnokság” című tárgykörből magántanárrá képesítette.

A pécsi m. kir. Erzsébet Tudományegyetem bölcsészettudományi kara *Barankay Lajos dr.* pécsi f. ker. iskolai tanárt, c. igazgatót „A magyar köznevelés története és problémái” című tárgykörből magántanárrá képesítette.

Neveléstani, gyermektanulmányi és lélektani előadások egyetemeinken, az 1935—36. tanév második felében. (Zárójelben a heti órák száma.)

A budapesti kir. m. Pázmány Péter Tudományegyetemen: A) A hittudományi karon: *Marczell Mihály*: Alkalmazott neveléstudomány (2). B) Az orvostudományi karon: *Ranschburg Pál*: Orvosi pszichológia (2). *Torday Ferenc*: Gyermekvédelem (2). *Bosányi Andor*: A gyermekkor alkati és rendszerbetegedései (3). *Gortvay György*: Társadalomegészségügy (keretében eugenika; 2). C) A bölcsészettudományi karon: *Kornis Gyula*: Gyermekpszichológia (2). *Brandenstein Béla br.*: Lélektani gyakorlatok (1^{1/2}). Pszichológiai prosezeminárium (vezető: *H. Schiller Pál*; 1). *Prohászka Lajos*: Az oktatás elmélete (2). A közoktatás szervezete Európában (2). A nevelés története az utolsó félszázadban (1). Pedagógiai szeminárium (*Spranger és Kerschensteiner*; 2). *Bognár Cecil*: Kísérleti pszichológia (2). *Balassa Brunó*: Az ókori nevelés története (2). *Noszlopi László*: Személyiség és világnézet (1). *H. Schiller Pál*: A komikum pszichológiája (1). A lélektani kutatás mai irányai (2).

A budapesti m. kir. *József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem* közgazdasági szakosztályán: *Imre Sándor*: Az iskolai nevelés (2). Neveléslélektani kérdések (Szeminárium; 2). Nemzetnevelés (1). *Bárány Gerő*: Filozófia (2).

A debreceni m. kir. *Tisza István Tudományegyetem*en: A) A ref. hittudományi karon: *Csikész Sándor*: Valláspedagógia (2). *Vasady Béla*: Valláslélektan (2). Valláslélektani és vallásbölcsészeti szeminárium (1). B) A bölcsészettudományi karon: *Mitrovics Gyula*: Az akarat nevelése (2). Az újkori nevelés története (3). Szemináriumi gyakorlatok (2). Emlékezet- és típusvizsgálatok (2). *Karácsonyi Sándor*: Akarati nevelés az iskolában (2).

A pécsi m. kir. *Erzsébet Tudományegyetem* bölcsészettudományi karán: *Halasy-Nagy József*: Neveléstan (3). Neveléstörténet (2).

A szegedi m. kir. *Ferenc József Tudományegyetem* bölcsészettudományi karán: *Mester János*: A tudományos munka logikája (2). Lélektani gyakorlatok (1). *Várkonyi Hildebrand*: A pedagógia története II. (2). Bevezetés a neveléstudományba II. (Didaktika; 2). Az ifjúkor lélektana (1). Pedagógiai-lélektani gyakorlatok (2). *Tettamanti Béla*: A neveléstudomány a 20. század első negyedében (2).

A Róm. Kat. Hittanárok Egyesülete a lemondott *Krywald Ottó* hitoktatási érseki szakfelügyelő helyébe *Marczell Mihály dr.* egyetemi c. ny. rk. tanárt, a Szent Imre Kollégium igazgatóját, Társaságunk elnökét választotta elnökévé.

A Magyar Paedagógiai Társaság 1936. januári felolvasóülésén *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát tartotta székfoglaló előadását „A vallás mint nevelési tényező az iskolában”

címen, *Loczka Alajos dr.* középfokú mezőgazdasági oktatásunkról értekezett. A februári ülésen *Domokos Lászlóné* tartott székfoglalót „Az új nevelés néhány kérdéséről”, majd *Várkonyi Hildebrand dr.* adott elő „A kiválasztás és értelmességvizsgálat újabb kérdései” címen; márciusban *Tettamanti Béla dr.* „Dilthey pedagógiai rendszere és az újabb nevelésemélet”, *Novágh Gyula* „A munkások szabad idejének felhasználása, mint népnevelési kérdés” címen tartottak székfoglalót; áprilisban *Boda István dr.* „Pedagógia és lélektan”, *Baranyai Erzsébet dr.* pedig „Iskolai kiválogatás és ennek elemi iskolai példája” című tanulmányát mutatta be.

A Társaság május hóban tartott nagygyűlésén *Kornis Gyula dr.* államtitkár elnöki megnyitója után *Gyulai Ágost dr.* ny. főiskolai igazgató, polg. isk. főigazgató felújította *Fináczy Ernő* tiszteletbeli elnök emlékezetét. A Társaság ez alkalommal megválasztotta tiszteleti tagnak *Ranschburg Pál dr.* egyetemi c. ny. rk. tanárt, a világhírű pszichológust és *Szendy Károly* polgármestert, a székesfőváros tanügyének nagyérdemű szervezőjét, rendes tagnak pedig *Cser János dr.* tanítóképzőint. tanárt, a Székesfővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának vezetőjét, Társaságunk főtítkárát és folyóiratunk szerkesztőjét, *Havas István* ny. polg. isk. szakfelügyelő-igazgatót, a Petőfi-Társaság főtítkárát és *Staud János dr.* budapesti gyakorló-gimnáziumi igazgatót c. tanker. főigazgatót. A nagygyűlésen megjelent és felszólalt *Montessori Mária dr.*, a Társaság tiszteletbeli tagja is.

A Szent István Társulat közgyűlése *Bognár Cecil dr.* egyetemi c. ny. rk. tanár „Pszichológia” c. művét és *Noszlopi László dr.* egyetemi magántanár „Jellemlátás és jellemigézés” c. könyvét a Zichy Nándor-jutalomdíjjal tüntette ki.

A Magyar Pszichológiai Társaság január 11-i ülésén *H. Révész Margit dr.* „Az ösztönök kulturálódási útjai”, jan. 25-én *Boda István dr.* „Értelmiségi vizsgálatok a főiskolai kiválogatás szolgálatában”, febr. 22-én *Wagner Lutz dr.* (német nyelven) „Geist, Verstand, Intellekt”, márc. 28-án *Kulcsár István dr.* „A közösségérzés eredete” címen tartottak előadást.

A Magyar Rajztanárok Országos Egyesülete májusi felolvasó-ülésén *Paál Ákos* bemutatta „A rajzolótevékenység s a rajz tehetség lélektani vizsgálata” című tanulmányát.

A Budapesti Orvosi Körben érdekes előadást tartott *Wagner Lutz dr.* „Grafológiai megfigyelések első- és másodszülöttek közötti tipikus jellemkülönbségekről” címen.

Ezer sportoló tanuló szívvizsgálata címen a Testnevelő Tanárok és a Székesfővárosi Iskolaorvosok Egyesületének február havi közös ülésén igen érdekes és tanulságos beszámoló

tartott *Hergloz Jenő dr.* szföv. isk. szív- és sportszakorvos a Székesfővárosi Sportorvosi Intézet egyéves működéséről.

A Magyar Gyermekeorvos Társaságban *Scholtz Kornél dr.* államtitkár „A gyermekvédelem eredményei és célkitűzései Magyarországon” címmel beszámolót tartott.

Gemelli Ágoston dr., a milánói kat. egyetem rektora, a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tiszteletbeli doktora, febr. 16-án a Magyar Pszichológiai Társaságban „Az emberi beszéd pszichológiája” címen tartott előadást.

Spranger Ede dr., a berlini egyetem világhírű tanára, a budapesti kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem tiszteletbeli doktora, márc. 7-én a Kulturális Egyesületek Szövetségében „A tudomány sorsa”, 9-én pedig a Tudományegyetem dísztermében „Közérkölc és személyes erkölcsiség” címen tartott előadást.

Montessori Mária dr., a világhírű olasz pedagógus május havában Budapesten tartózkodott; résztvett a Magyar Paedagógiai Társaság nagygyűlésén, a Montessori-Iskola ünnepélyén és előadást tartott „Fegyelem és szabadság a nevelésben” címen.

Gróf Széchenyi István és a magyarság címen tartott előadássorozatot *Váradi József*, a kiváló Széchenyi-kutató, a kir. magyar Pázmány Péter Tudományegyetem és Budapest Székesfőváros Szabadegyetemén.

A Német Lélektani Társaság július 5—9-ig Jenában tartja ezidei kongresszusát. Számos előadása két fő tárgy: az érzelem és az akarat köré csoportosul.

Az Élet Iskolája címmel a Kat. Háziasszonyok Szövetsége a Szföv. Iskolánkívüli Népművelési Bizottsággal kapcsolatban február és március folyamán előadássorozatot tartott. Ennek fő címe: Krisztus és a gyermek; programja igen gazdag, előadói pedig a legkiválóbb szakemberek voltak.

Jelen számunk vezető cikke, amelynek közlésre átengedésével *Anna főhercegasszony Ő királyi fensége* folyóiratunkat megtisztelte, ezen a tanfolyamon hangzott el.

Gyermeklélektani Intézet van alakulóban Győr városában *Tibor István* kir. kat. tanítóképzőint. tanárnak, folyóiratunk munkatársának kezdeményezésére. A széleskörű munkaterv megvalósításában a győri tanítókon és tanárokon kívül orvosok és gyógyító-pedagógusok is résztvesznek, a város pedig anyagi segítséget ad.

Gyermektanulmányi Múzeum összeállítását határozta el *vitéz Zsiray József* igazgató a székesfővárosi VII. ker. Rotten-

biller-utcai polgári fiúiskolában. Mint a korszerű gyermektanulmányozás lelkes híve, nagy megértéssel nézi a polgári iskolai tanulók testi-lelki fejlődését, különösen az erkölcsi fogyatékosok nevelhetőségének problémáját. E célból az iskolaorvos előzetes vizsgálata alapján kérdőíves módszerrel a kérdéses gyermekek értelmi fokát igyekeznek megállapítani. A vizsgálatok eredményét táblázatok és grafikonok formájában állítják össze. E munka eredményei az iskola speciális adatain felül általános tanulságokat fognak szolgáltatni és bizonyára más iskolákat is buzdítani fognak hasonló gyermektanulmányi munkálkodásra.

Gyermekjáték-gyűjtemény létesült a *debreceni* ref. tanítóképzőintézetben *Bartha Károly dr.* tanár buzgólkodásából. A gyűjtemény, amelynek gyermektanulmányi szempontból is nagy jelentősége van, eddig már 200-nál több, alföldi (főleg debrecenvidéki) gyermekek által, különböző anyagokból készített játékokat tartalmaz.

A Prohászka Ottokár Társaság száz magyar faluban végzett felvételei alapján kiállítás keretében fogja bemutatni: milyen környezetben él és hogyan táplálkozik a falusi gyermek. A kiállítás a fővárosban nyílik meg, de utána nagyobb vidéki városainkban is be fogják mutatni.

A szegedi tankerület nevelői számára *Kisparti János dr.* főigazgató továbbképzőtanfolyamot szervezett. Általános neveléstudományi előadásokon (4) kívül kiváló orvosok foglalkoznak (14 előadásban) a gyermek testi szervezetével és egészségével, *Várkonyi Hildebrand dr.* egyetemi tanár pedig a gyermek lelki életéről és az ifjúkor lélektanáról tart egy-egy előadást.

Magyar Tanítók Szabad Egyeteme néven nagyjelentőségű továbbképzőintézményt alapított a magyar tanítószó, amelynek keretében kiváló szakemberek tartanak előadásokat. Ezek könyvalakban is meg fognak jelenni.

A magyar kisedővönöképzés jövőre lesz százéves. A jubileumi előkészületek már megindultak, hogy a művelt világnak ez a legrégebbi ilyenmű intézménye illő keretek között ünnepelhesse nagy múltját.

A kisedővök életében nagyjelentőségű változás készül. *Hóman Bálint dr.* vallás- és közoktatásügyi miniszter az 1936—1937. évi költségvetés tárgyalása alkalmával a képviselőházban bejelentette, hogy a kormány az óvodákat fokozottabban a gyermekvédelem szolgálatába kívánja állítani s ezért a legrövidebb időn belül átadja őket a belügyminisztérium kezelésébe. Az erre vonatkozó egyszakaszos törvényjavaslat már az országgyűlés elé került.

Országos Brunszvik Teréz-Szoborbizottság alakult Budapesten, hogy közadakozásból méltó emléket emeljen a magyar kisdédóvás apostolának.

A család védelméről intézett bölcs és megszívleendő tanításokat *Hanauer István* váci püspök egyházmegyéje nevelőihez és diákjaihoz.

Új családi irányú leányközépiskolák létesítését tervezi *Hóman Bálint dr.* vallás- és közoktatásügyi miniszter. Az új iskolatípusban csökkenteni fogja az elméleti tárgyakat és új gyakorlati tárgyakat (háztartástan, közgazdaságtan, családnvelés, szociális ismeretek, stb.) kíván taníttatni. Az iskolát olyan módon akarja megszervezni, hogy az egyes gyakorlati pályákon továbbképzésre és a felsőbb szakiskolákba való belépésre képesítést adjon.

A székesfővárosi iskolaorvosok és egészségtanárok továbbképző tanfolyamon vettek részt április 20-ától május 25-ig. A tanfolyam célja 1. általános lélektani és pedagógiai továbbképzés, 2. az iskolásgyermek egyéniségének, sajátos készségeinek az orvospedagógiai eseteknek biztosabb felismerésére irányuló képzés és 3. a mai neveléslélektani törekvések, valamint a neveléslélektani kísérletek ismertetése volt. A *Csordás Elemér dr.* székesfővárosi tiszti főorvos kezdeményezésére szervezett tanfolyam előadói *Boda István dr.*, *Bognár Cecil dr.*, *Brandenstein Béla br. dr.*, *Marczell Mihály dr.*, *Miskolczy Dezső dr.*, *Nyirő Gyula dr.*, *Prohászka Lajos dr.*, *Ranschburg Pál dr.*, *Várkonyi Hildebrand dr.* egyetemi tanárok, *Schmidt Ferenc dr.* főiskolai tanár, *Schnell János dr.* igazgató-főorvos, *vitéz Gévay Károly* szakfelügyelő és *Cser János dr.*, a Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának vezetője voltak.

Diákegészségügyi hivatal szervezését kérte a vallás- és közoktatásügyi minisztertől a Magyar Nemzeti Diákszövetség. Ez az általánosan kötelező orvosi vizsgálaton kívül a beteg diákok elhelyezéséről, gyógyításáról és ápolásáról is gondoskodnék, mert ma az ifjúságnak kb. a fele semmi kedvezményes elhelyezésre sem jogosult.

A XI. Nemzetközi Lélektani Kongresszus szeptember 6—12-ig ülészik *Madridban*. A résztvenni szándékozók a következő címen jelentkezhettek: *Istituto Nacional de Psicotecnica*, *Alberto Aquilera*, 25, *Madrid*.

A III. Lengyel Pszichotechnikai Kongresszus januárban volt *Varsóban*. Számos szakbavágó előadáson kívül azt a fontos határozatot hozták, hogy felkérlik az illetékes minisztériumokat: teremtsenek egységes szabályokat pszichotechnikai intézetek és

pályaválasztási tanácsadók szervezésére, állítsanak fel ilyeneket és tegyék kötelezővé az ifjúság megvizsgálását, továbbá alapítsák meg ezen intézetek tisztviselőinek minősítését.

Az Új Nevelés Világligájának VII. kongresszusa Angliában, *Cheltenham*ban lesz július 31-től augusztus 14-ig. Előadásai a nevelés és szabadság kérdése köré csoportosulnak. Magyarországból *Nemesné Müller Márta* öt előadásban ismerteti (kiállításal egybekötve) Családi Iskolájának rendszerét, *Baloghy Mária* pedig a leánynevelés időszerű kérdéseiről fog szólni.

A szabadlevegős iskolák II. nemzetközi kongresszusa a németországi *Bielefeld*ben és *Hannover*ben lesz július 18-tól 23-ig. A kongresszussal kiállítás is kapcsolódik egybe.

Gyermekvédelmi nagytanács alakult *Szegeden*, amely az összes hatósági és társadalmi gyermekvédelmi ügyeket — a Gyermekvédő Liga útján — irányítja és szerves egészbe foglalja.

Az első budapesti népgondozó és népművelő telep júniusban tartotta beszámolóját. A főváros X. kerületének legkülső részén 187 családot gondozott; az év folyamán 3384-en fordultak meg a telepen. Az óvós és iskolásgyermekek egészségügyi és szellemi gondozásban részesültek, vasárnaponként mesedélutánokon vettek részt, a 12—14 éves fiúk és leányok klubokban foglalkoztak és olvashattak, a felnőttek (181) tanfolyamokon művelődtek. A telepen néphivatal, egészségügyi, családvédő és szociális tanácsadó is dolgozik. Ősszel a szerzett jó tapasztalatok alapján az Angyalföldön, Óbudán és a városszéli telepen új népgondozót létesít a *Székesfővárosi Népművelő Bizottság*.

Halálozás. Március 22-én elhunyt *Berzeviczy Albert dr.*, v. b. t. t., Magyarország volt vallás- és közoktatásügyi minisztere, a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság elnöke, 83 éves korában. — Május 7-én meghalt *Erődi Béla dr.* udvari tanácsos, a budapesti tankerület 27 éven át volt főigazgatója, munkás életének 90. évében. Áldás emlékükre!

A „TANÍTÓK KISKÖNYVTÁRA”

A TANÍTÓK JÓBARÁTJA!

Segíti mindennapi nehéz gyakorlati munkáját, megismerteti a gyakorlatban nélkülözhetetlen elméleti eredményekkel. Megindul szeptemberben. Szerkeszti: **LENKEI ISTVÁN** a Fővárosi Gyakorló-iskola tanítója, okleveles tanítóképző-intézeti tanár

A „Tanítók Kiskönyvtára”

a tanítók jóbarátja.

IRODALOM.

K Ö N Y V E K.

A budapest-székesfővárosi Mester-u. irányító polg. isk. kiadványai. **II. Szerkeszti:** Loschdorfer János *szakf. igazgató*. Mayer Blanka: Magyar nyelvi oktatás a székesfővárosi irányító polgári leányiskolában. Budapest, 1935. 193 l.

Az anyanyelvi oktatás látszólag a legkönnyebb feladat s talán ez a felhőgás okozta a magyar pedagógiai irodalom ilyen irányú viszonylagos szegénységét. Különösen nélkülözzük a modern szellemben megírt alkotásokat, bár *Weszely Ödön* tanulmányai, *Nagy László* Didaktikája, valamint az *Új Iskola* vezetőinek módszeres stílusforradalma elszigetelten is nagy értékek az évtizedes meddőségben. Fájó irigységgel gondoltunk mindig a német irodalom gazdag termésére, ahol *Wilhelm Schneider*, *Fritz Rahn*, *Arno Schmieder*, *Walter Schönbrunn* és rajtuk kívül még számosan, már régóta sikerrel irányították a figyelmet az anyanyelvi oktatás felé. Mayer Blanka könyve tehát régóta várt vezérkönyv és valóban irányító jellegű forrásmunka mindazok számára, akik a magyar nyelvi oktatást nemcsak mesterségnek, hanem művészetnek is vallják.

Az első fejezet az *olvasmánytárgyalás* korszerű fokozatait tárgyalja, módszerének végső célja: megtanítani a tanulókat olvasni, a jó könyvet szeretni, becsülni, keresni, hogy az olvasás lelki szükségletükké váljék. A második fejezet a *nyelvtan* tanításának elavult értelmezése helyébe hoz új gondolatokat. Leegyszerűsíti a lényegét s hangoztatja, hogy a polgári iskolában nyelvi tényekkel, mint *tan*-nal nem foglalkozhatunk, mert tanulóink 10—12 éves korban nem állnak az értelmi fejlettségnek azon a fokán, hogy a nyelvet elvont mivoltában közelítsék meg. Erre nincs is szükség. A nyelvtan tanítása a polgári iskolában nem cél, csupán eszköz, hogy a tanulókat a helyes nyelvhasználatra szoktassuk. Ebben a szellemben legyünk állandóan tekintettel a mindennapi nyelvhasználatra, a szemléletes és áttekinthető nyelvi ábrázolásokra, s ami talán legfontosabb: mellőzni kell minden fölösleges részletet. Részletes tervet közöl a *helyesírási* nehézségek fokozatos és osztályonkénti tárgyalásához is, amivel szintén az eddigi tapasztalt sajnálatos eredménytelenséget igyekszik megszüntetni. A *fogalmazástani* eredeti szempontjai nagy érdeklődést s várható visszhangot kelthetnek. Művészi fogalmazást csak jó előkészítés alapján várhatunk, de *nem a ítélt*, hanem a tanuló *lelkét* kell előkészíteni a dolgozatíráshoz. Kirívó példákat hoz fel arra is, hogy a házi dolgozat és az iskolai fogalmazás közt sosem volt kapcsolat, fogalmaztak otthon az ibolyáról s másnap írtak az iskolában a márciusi ünnepélyről. Ilyenformán szétszóródó élményanyagból zavaros fogalmazások születtek. Itt kapcsolja be rendszerébe az irányító polgári iskolának eredeti módszerét, mely szerint valamennyi iskolai dolgozatot egy osztálymunkának s egy házi feladatnak kell megelőznie. *Pl. Osztálymunka:* A természet ebredése. *Házi feladat:* Irodalmi megújulás egykor és ma. *Iskolai dolgozat:* Szárnyak bontogatása. Egyébként mind a négy osztályon végighaladó *dolgozattervei*, valamint az ezeket követő részletes *osztálytanmenetek* olyan értékek, amelyek a szerző munkáját az utóbbi évek egyik leghasznosabb pedagógiai olvasmányává teszik. Ha mindehhez megemlítjük, hogy a mű egyes részletei szinte szépírói becsúvággal megírt tanulmányként hatnak, úgy *Mayer Blanka* könyvében őszinte örömmel fedezzük fel azt az alkotást, amelyet az anyanyelvi oktatással kapcsolatban már régóta vártunk.

Dobos László.

A budapest-székesfővárosi Mester-u. irányító polg. isk. kiadványai. **IV. Szerkeszti:** Loschdorfer János *szakf. igazgató*. Babirák Mihály és Kokovai Lajos dr.: A székesfővárosi községi polgári iskolák kialakulása és társadalmi jelentősége. Budapest, 1936. 111 l.

A hatvanéves magyar polgári iskola nemrég tért át valódi hivatására s míg a multban inkább középiskola-pótló intézménynek számított, ma *belső munkával* halad új célja felé, hogy a korszerű cselekedtető eljárással, az életbe kilépő tanuló a szerzett ismereteket olyan cselekvő energiákká dolgozza fel, amelyeket az életben hasznosíthat. A gyakorlati élethez való simulását szükségessé teszi az a körülmény is, hogy tanulóit a polgári környezetből gyűjti és nagyrészen a gyakorlati életbe tereli. Ez a munka nagy anyaggyűjtésével és annak közlésével voltaképpen ezt mutatja be. Mi volt a polgári iskola régen, miképpen alakult át a jellege, tanulóanyaga az elmúlt évtizedek folyamán s ez a változás miképpen tette szükségessé a nevelői célkitűzések revízióját? A közölt statisztikai adatok világos magyarázata meggyőz bennünket arról, hogy a mai polgári iskola jó úton jár, mert míg egyrészt a mindennapi élet ütemét viszi be a cselekedtető oktatásba, másrészt a fejlődő gyermek lelkialkatának legmegfelelőbb módszert választja célja eléréséhez. — A munkát lendületes szavakkal Szendy polgármester vezeti be, akinek szívügye a polgári iskola, mert felismerte benne azt a kulturális jelentőséget, amellyel a polgári iskola a feltörekvő alsóbb néposztály gyermekeit neveli. Az *első* rész a polgári iskola szervezetének a kialakulását, a *második* a polgári iskolák benépesülését és a tanulók társadalmi viszonyait, a *harmadik* a polgári iskolai tanulók pályaválasztási adatait, a *negyedik* rész pedig a polgári iskolák fejlődésének főirányait tárgyalja. A szerzők vizsgálatait természetesen mindenütt a *székesfővárosi községi polgári iskolákra* vonatkoznak.

Az első rész általános jellegű közlései után különös érdeklődésre tarthat számot a második rész, amelyik a maga nemében tökéletes és páratlan iskolastatisztikai és szervezeti tanulmány. Kimutatja, hogy a fővárosi polgári iskolai tanulók száma ötven év alatt kétezerről huszonöt-ezre emelkedett, s amíg Budapesten 1900-ban minden 100 (10—15 éves) tanulóból 12.8 tanult polgári iskolában, 1930-ban már 36.7 tanuló. A *tanulók növekedése tehát a többi iskolafajjal szemben is fennáll*. A polgári iskolának ily nagyfokú benépesülése a magasabb műveltség demokratizálódását jelenti. Az elemi iskola felső tagozatának felépítését kezdetben aggodalommal szemlélték azok, akik a polgári iskola sajátos hivatásában hittek. Az elmúlt évek ezt az aggodalmat szétoszlatták. A felső tagozat nem vont el senkit sem a polgári iskolától, mert a tanulói azokból a legszegényebb sorsú családokból kerülnek ki, amelyek egyébként nem gondolhatnának gyermekeik további taníttatására. A fővárosban tehát mindkét iskolatípusra szükség van, egyik sem nélkülözhető, egymás mellett kell haladniuk továbbra is.

A polgári iskolai tanulók pályaválasztási adatai, amelyeket részben a szerzők hordtak össze lelkes munkával, nemcsak a tanulók társadalmi helyzetére és vallására terjednek ki, hanem tanulmányi minősítésükre is. A pályaválasztás harminc esztendőskor alakulása (1902—32) szintén olyan kép, amely pedagógiai irodalmunkban eddig megrajzolatlan maradt. Csak egy-két adat: 1902-ben a tanulók 84%-a tanult tovább, 1932-ben 32%^o; kereső pályára indult akkor 14%^o, 30 évvel később 61%^o! Ezek az adatok élesen világítanak rá az akkori felfogásra, mi szerint a polgári iskola magasabb tanulmányokra készített elő. A mai tanulók kétharmada gyakorlati pályákra ösztönlik, nem igényel magasabb képzettséget, mert a polgári iskola ma már nem könnyebb átvonulólhely gyengébb tanulók számára magasabb iskolák felé, hanem sajátos összetételű, eredeti célkitűzéseket megvalósító iskolatípus: *az élet iskolája*. Bár a tanulók szüleinél a pályaválasztást szociális szempontok is irányítják, szerzők úgy találják, hogy e mellett a tanulmányi eredmény is érvényre jut, a jobb bizonyítványúak általában jobban és könnyebben helyezkednek el, elhódítva a helyeket a gyengébbektől. Kár, hogy a munka írói itt csupán a pályaválasztás *külső mozgalmát* vetítették az olvasó elé, ennek a kérdésnek *ifjúságtanulmányi* (lélektani) alapvetésével adósok maradtak, pedig a hatalmas meretű statisztikai fölvetel birtokában élvezetes feladat lett volna, de nem használ-

ták fel az utóbbi évek ilyen irányú hazai és külföldi irodalmát sem. Továbbá nem tértek ki a *Diákelhelyező Akció* működésére sem, holott ez is az egyik fővárosi polgári iskola egyedülálló kezdeményezése volt, s aminek ismételt publikálása újabb bizonyága lenne a polgári iskola és az élet korszerű kapcsolatának. Mindezek azonban mitsem vonnak le a könyv értékéből, amely a Mester-utcai irányító iskola modern szellemét méltóképpen sugározza szét. Az ott folyó komoly, munkás, belső életnek nagyszerű megnyilatkozása ez a mű, amely egyetemes pedagógiai irodalmunknak is egyik legnagyobb nyeresége.

Dobos László.

E. Frh. v. Eichstedt: Grundlagen der Rassenpsychologie. Ferd. Enke Verlag, Stuttgart, 1936. 164 l. Ára 5.40 P.

A faj kérdése napjainkban mindenütt az érdeklődés középpontjába került, de leginkább Németországban, ahol gyors egymásutánban jelennek meg fajtudományi munkák. Ezek közé tartozik Eichstedt könyve is, aki e művében a fajlélektan alapjait akarja megadni. Célja érdekében mindent áttanulmányozott, ami ez új tudomány megalapozása szempontjából fontossággal bírhat. Ezért is könyve nagyszerű kritikai áttekintést ad az olvasónak mind a lélektani irányok és módszerekről, mind pedig a típusban eddigi állásáról. Ez egymagában is elegendő értéket jelent, de fokozódik a könyv értéke azáltal is, hogy a szerző nagy felkészültséggel valóban kihamozza az emberi léleknek azokat a mozzanatait és jellemzőit, amelyekből a faji hovatartozandóságra lehet következtetni.

A szerző, ki a fajlélektan, mint új tudományt akarja elismertetni, elsősorban a fajlélektani kutatásra alkalmas módszert keresi. Az atomizáló és mechanisztikus iránytól teljesen elfordul és az egészlélektani irányt tartja annak, ami leginkább képes értékes eredményt nyújtani. Talán egyetlen tudományban sem olyan fontos a módszer kérdése, mint a lélektanban. Ez okozza a lélektanok sokféleségét, mert ahány pszichológus van, annyiféle a lélektan. Eichstedt ismerteti a három legfontosabb lélektani irányt: nevezetesen a filozófiailag értelmező, a természettudományosan magyarázó, és a karakterológiaiilag célra törekvő irányt. Ő ahhoz az irányhoz csatlakozik, amely az egén tipikus magatartásából és jellembeli tulajdonságaiból építi fel az emberi lélekre vonatkozó tudományt. Az ő szempontjából nem a passzív élmények, hanem az aktív magatartási módok adják a strukturaltságot, melyet az egész befolyásol. Fajlélektani szempontból Klages munkásságát tartja jelentősnek. Klages a lelki szerkezeti központokból indul ki és lát törvényszerű magatartást, Dilthey és Spranger pedig megfordítva a magatartásból következtetnek lelki adottságokra. Dilthey az európai kultúrembernél három alaptípust talál, Spranger hat ilyen említ, melyek igen szemléletesek és kultúréletünkben könnyen magyarázhatók.

Az alaptípusok kettős irányú felosztását feltüntető elméletekhez csatolja a közéjük ékelődő középtípusra vonatkozó megállapításokat. Ezzel kapcsolatban a szerző felsorolja mindazon fontos kutatási eredményeket, melyekhez Klages, Weininger, Müller-Freienfels, Kraepelin, Kretschmer és Jaensch jutottak. Kretschmernél egyezik a legteljesebben a szerkezeti és az alakadottság az emberben. Ezt a felfogást támasztja alá Jaensch is, kinek műve fajlélektani szempontból igen nagy értékű.

Bastian munkásságának ismertetése kapcsán áttér a szerző az emberi csoportokra, a jellegzetes alapmagatartás feltárásának fontosságára. Így jutunk el a különleges fajlélek ismeretétől az általános fajlélektanok kérdéséhez.

Sok értékes adatot nyújt a tömeglélektan, de legértékesebbet a néplélektan, jobban mondva a „primitív” lélektana nyújtja. Ez utóbbi tünteti fel az egész emberiség fejlődésmenetét. De amint a népek, úgy a fajok is csak egyéni, vagy tömegcselekedeteik alapján ítéelhetők meg. Itt felmerül egy igen nehéz kérdés, nevezetesen: mi az, ami népi és mi az, ami faji szempontból tipikus. A nép, mint kultúrscsoport egy szociális-biológiai élményközösség; a faj, mint zoológiai alakcsoport, pszicho-fizikai típus-

közösség. Elméletileg tehát elkülöníthetők, de a valóságban az anyag közös. A faj az alapja a népek, de a népben jelentkezik a faj. Ezután megrajzolja a szerző a fajlélek kialakulásához vezető képet. Szól Gobineau kultúrfilozófiai munkásságáról. Szerinte az emberfajok nemcsak lelki szerkezetben egyenlőtlenek, hanem magasabb kultúralkotások megeremteltség szempontjából is. A kultúra az a mérték, amellyel a lélek, a faj, emberiség és ember értékkülönbözőségében mérhető. Ezt tovább építi Chamberlain, majd Rosenberg. Laponge szerint a fajlélektani megismerést a cselekvési módok nyújtják, mert ezek szociális jelentősége felette áll a gondolkozásnak.

Eichstedt idézi Clauss-t, aki szerint az emberek nem azért különböző lelkeségűek, mert testileg más-más típushoz tartoznak, hanem fordítva, a lélek szabja meg a testi formát. A faji különbségek is a belső törvényszerűségek különbségeiből adódnak, ezért a faj több, mint a jellem, mert alakítója a testalkatnak is. A fajlélektannak igazi tudósa Clauss, majd Garth.

A teszt módszerről az a véleménye Eichstedtnek, hogy az így gyűjtött anyagnak nem annyira a minősége, mint inkább a mennyisége értékes. A tesztekkel szerinte csak bizonyos részleteket lehet vizsgálni. Vannak, akik ezeket a legkülönbözőbb részleteredményeket egy egységes képbe foglalják, jóllehet bensőleg nem is tartoznak össze. Végül a családlélektani és erkölcsstani kérdések mai állását ismerteti Hoffmann, Kroh, és Pfahler munkái révén.

Eichstedt ezzel a könyvével világosságot kíván teremteni a lelki szerkezet lényegéről, felépítéséről és okairól. Minden eddigi lélektani munkát az egészlélektan szemszögéből vizsgál, mely eddig elhanyagolta a fajlélektani szempontokat, pedig ez az egészet figyelembevevő szempont érvényesül ma már az anthropológiában is és így kapcsolódik egybe az élő alak az élő lélekkel: az emberrel, mint minden dolgok mértékével.

Tárgyilagosan végiggondolva az Eichstedt által mondottakat, arra a megállapításra jutunk, hogy gyakorlatilag nem nyújt teljes világosságot a felvetett kérdésre vonatkozóan. Ő maga is beleesik az általa is erősen kifogásolt hibába, hogy állásfoglalása és annak igazolása merőben szubjektív.

Révész Emil dr.

Evva Gabriella: A magyar nőnevelés két úttörője. Karacs Ferencné és Karacs Teréz nőnevelési nézetei. (Értekezések a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem pedagógiai intézetéből. Új sorozat; 4. sz.) 76 lap. Szeged, 1933.

A mult századeleji nagy reformkorszak egyik tünete az a nőmozgalom, amely a nő társadalmi, jogi és művelődésbeli egyenlőségét akarja kivívni. Ennek munkásai Karacsné és leánya; értekezésünk törekvéseiket mutatja be és értékeli.

A bevezetés megrajzolja a nőnevelés állapotát és bemutatja a kor nőnevelési irodalmát; majd fő vonásaiban elmondja a híres debreceni rézmetsző Karacs Ferenc feleségének, Takács Évának (1780—1845) és leányának: Karacs Teréznek (1808—1892) életét (5—14. l.). Ezt követi Karacsné gondolatainak bemutatása. E szerint a nő természetes munkatere a család; hogy ennek javára dolgozhassék, józan gondolkodásra és lelkiismeretességre, továbbá asszonyi és anyai hivatásának betöltésére kell nevelni, nemzeti szellemű nőnevelő-intézetekben.

Sokkal gazdagabb leánya, Karacs Teréz irodalmi és gyakorlati tevékenysége (32—53. l.). Fejlett nevelői gondolkodásának középpontjában a nemzet áll. Legsürgősebb tennivalónak az anyai hivatásra készülő leánynevezdeknek magyar szellemben, magyar nyelven való ézszerű nevelését tartja. Ezt ugyan — más életfeladatuk miatt — másként kell rendezni, mint a férfiakét, de azért a nőt „egy hajszállal sem kell kevésbbé emberré nevelni, mint a férfit”. Azonban nemcsak a családjáért, hanem önmagáért való élésre, esetleges kenyérkeresetre is elő kell készíteni a nőt. Karacs Teréz meg is rajzolja annak a korszerű intézménynek a képét, amely 6—8

év alatt „ész, szívet tisztázó”, az életre általában előkészítő nevelést biztosít a nőnek. Tervez egy nőnevelőket képző intézetet is, bár ezt kevésbé tartja fontosnak; inkább bizonyos személyi kellékeket kíván a nőnevelőktől.

Anyja és leánya nagyjában egyező gondolatainak összehasonlítása után a szerző megállapítja neveléstörténeti jelentőségüket. Karacsné a nemzeti szellemű — magasabb műveltséget adó — nőnevelés első és leglelkesebb harcosa hazánkban, aki valószínűleg Fáy Andrássra is hatott. Leánya új irányt adott a magyar nőnevelésnek: „a nőt meg kell tanítani arra, hogy józan ítélőképességgel, tántoríthatatlan jellemmel és munkaszeretettel akkor is hasznosan tudjon élni, ha hivatását nem a természet által kijelölt munkaterületen kell betöltenie”. Ennél is nagyobb jelentőségű azonban az, hogy elveit át is tudta vinni a gyakorlatba: ő alapította Miskolcon azt a leányiskolát, amelyből a mai virágzó leánygimnázium fejlődött.

A szerző tanulmányával, amelyet pontos könyvészeti összeállítás és a lényegét összefoglaló német kivonat zár le, nagy szolgálatot tett a magyar nevelés történetének, és megmutatta hivatását nőnevelésünk multjának kutatására. E könyvével nem intézett el minden, Karacsné és leánya működéséhez fűződő kérdést; de több helyen ő maga jelöli meg a kutatás jövő feladatait. Mi csak azt kívánjuk, adassék meg ezeket is sikeresen megoldania.

Székely Károly.

Hirsch, G. M. dr.: La scelta psicotecnica dei „reggitori”. Soluzione integrale di un vecchio problema con metodi modernissimi Roma 1936. (Estratto della rivista mensile l'Industria della Carta, 1935. XIV.) A „vezetők” pszichotechnikai megválasztása. Régi problémának új módszerek szerinti teljes megoldása. (Különlenyomat a Papirpar című folyóirat 1935. évi decemberi számából.) 15 l.

Az ENIOS (Ente Nazionale per l'Organizzazione Scientifica del Lavoro) pszichotechnikai középpontja a római egyetemhez tartozik és a kísérleti lélektani laboratórium mellett Mario Ponso és Ferruccio Banissoni professzorok vezetésével végzi gyárüzemek, munkások, munkaadók szempontjából egyaránt fontos képességvizsgálatait. Megbízásából járt hazánkba dr. G. M. Hirsch, a pszichotechnikai központ asszisztense a Tiburtine papírgyárban. Fenti cikke érdekes és tartalmas beszámoló ottani lélektani tapasztalatairól és végzett munkájáról. Örvendetes tény, hogy az olasz gyárak a külföld példájára megnyitják kapuikat a pszichotechnikusok előtt. Ennek szükségességét Gemelli, a milánói egyetem rektora is hangsúlyozza. A képességvizsgálat fellendíti az olasz ipart, mert a munkást arra a helyre juttatja, ahol a legjobban tudja tehetségét kifejteni. A megfigyelőnek vigyáznia kell, nehogy a munkást zavarja, mert ez nemcsak a munkát, de a vizsgálati eredményt is kedvezőtlenül befolyásolja. A vizsgálat feladata a munka elemzése pszichotechnikai szempontból, az analízis révén megállapított képességek keresése tettek (reaktív) útján a munkásokban, végül a laboratóriumi kísérletek gyakorlati beigazolása. A papírgyárakban a „reggitori”-k, a vezetők, kiválasztása azért olyan fontos, mert munkájuk rendkívül felelősségteljes. A munkásoknak néhány hét teljes gyakorlatot ad, a vezetők képzése éveket igényel. Rájuk bízák a papíryanag alkatrészeinek megállapítását, a kellő pillanat eldöntését, amelyben a massa a feldolgozási fokot eléri. Ez tapintás útján történik, különös képességet kíván s így a pszichotechnikai vizsgálatoknál is középponti kérdésként szerepel. A körültekintő és beható munkáról szóló beszámolót Marco Segrè mérnök bevezető sora: ajánlják az érdeklődők figyelmébe.

Tobisch Irén.

Lázár Károly: A gyermektanulmány vázlata. A „Gyakorlati Pedagógia Kézikönyvtára” VIII. kötet. Második átdolgozott kiadás. Sárospatak. A szerkesztő kiadása. 96 lap.

Az első kiadás megjelenése óta két év telt el, a használat közben szerzett tapasztalatokat értékesítette s szerző s könyvét új alakban átdolgozott tartalommal jelentette meg. Ebben a kötetben most már együtt szerepel az elméleti rész a szemináriumi gyakorlatok utasításaival. Folyóiratunk hasábjain 1934. évf. 1.—3. számaiban részletesen foglalkoztunk e könyvvel. Most csak azt jegyezzük meg, hogy nem lett volna-e helyesebb a gyakorlati követelményeknek megfelelően a Függelékben közölt „Munkanaplót” zsebkönyvalakban megoldani. Rászoktatnók ezzel talán a tanítónövényeket arra, hogy később a gyakorlatban is hasonlóan járjanak el. E megfigyelési lapok szerkesztésénél a szerző sok szempontot vett fel, de a statisztikai feldolgozhatóság szempontjait nem sikerült eléggé érvényesíteni.

Kovács Aladár.

Martos Nóra: A gyermeklélek rajza a Viktória-kori angol regényekben. Budapest. 1935. 96. l.

Az élestekintetű, érzékeny írói szellem közvetlenül akar a gyermekhez férközni, hogy beleolvastva önmagát a kisgyermek ismeretlen lényébe, a saját én-jén keresztül rátaláljon annak igazi lelkére. Ez a *szubjektív gyermekpszichológia*, amelyben a megfigyelés és a kísérlet helyett az ösztönszerű megézés, az analógiás beleélés játszik szerepet, tipikusan jellemző volt a Viktória-kor angol regényíróira. Bennük volt az ész célkitűzése, vagyis a gyermektanulmányozás szándéka, de a kivétel még át volt szöve a romantizmus szálaival. Az intuitív emberismeret a lélekbe lát a nélkül, hogy módszerének tudatában volna. A lélekolvasásnak ez a módja egyetlen lelki tevékenységgel egész egyént jellemez.

A XIX. század elején a gyermek lelkivilága, mint probléma, mint bonyolult egység nem foglalkoztatta a filozófusokat, hiszen még Herbart is, aki a pszichológiát a pedagógia egyik alaptudományává tette, pszichológián nem a gyermek lelki életének a vizsgálatát, hanem az *általános pszichológiát* értette. A szunnyadó gyermeklélektant tehát nagyon jó érzékkel keresi a szerző a Viktória-kor regényirodalmában, mert e kor írói voltak azok az első dilettáns pszichológusok, akik valósággal megteremtették a *gyermekproblémát*. Hiszen a XIX. századi Anglia társadalmának legszegényteljesebb jelensége: a gyermek nyomorult helyzete volt. Azt a nemzedéket a gyárak egészségtelen, piszkos pincéiben, a szövőgépek kerekéi közt, a bányák vaksötét síkátoraiban, a kísérteties kémények útvesztőiben találjuk, s megdöbbentő *Pitt Szegényügyi törvényének* az a kitétele, mely szerint „a tapasztalat már megmutatta nekünk, hogy mit lehet elérni a gyermekek szorgalma által s hogy miféle előnyök származnak abból, ha a gyermekeket *korán* (ötéves kort ajánl!) alkalmazzuk az egyes iparágakban”. A szerző egyébként külön fejezetet szentel annak, hogy a gyermek helyzetét a Viktória-korban mint sötét hátteret megfesse. A gyár, a bánya és a kémény volt az ellensége az akkori angol gyermeknek és Dickens *Twist Olivérjének* az esete, akiért Gamfield úr 5 guineát ajánlott, korántsem volt költött esemény. S ha Dickens, Eliot, Collins és Thackeray elbeszéléseiben a gyermekkel való bánásmódról olvasunk, szinte hihetetlennek tűnik fel előttünk az a sok szenvedés, mellőzés, elnyomás, amelyeknek áldozatai a gyermekek voltak. A sok szegény, agyonkínzott, fáradt, beteg gyermekalak nem az írói képzelet szülöttei, hanem a való élet rajzai. E kor regényírói megfigyelték a gyermek és a felnőtt viszonyát, az iskola és a nevelés hatását és az élet ezer visszhangját a fiatal lelkekben. Dickens volt pl. az első, aki rámutatott a kis Dombey Pál esetében arra, hogy a gyermek lelkivilága élesen különbözik a felnőttekétől, s hogy a gyermeknek joga van saját életéhez, mert minden kor befejezett egész! — A gyermek lelkivilágának a megfigyelése kétféle ábrázolásban mutatkozott a re-

gények hőseiben. Az egyik: a *szenimentális-romantikus*, a másik a *realis-humoros* felfogás. Az előbbinek kedves tárgya a szenvedő, a meg nem értett gyermek. A realis életfelfogás a gyermek minden megnyilvánulását gyermekszerűen értelmezte.

A Viktória-kor angol regényírói tehát nagy szolgálatokat tettek a gyermeklélektannak. Olvasóközönségünk százezreiben felébresztették a gyermek iránt való érdeklődést és ki-ki a saját felfogása szerint igyekezett a kor gyermekének az alakját megrajzolni. E törekvéseikkel, ösztönös lélekkel a *gyermektanulmányozás* útjára léptek és egyengették a későbbi, tudományos kutatás útjait. *Martos Nóra* könyve nemcsak gondosan megírt diszserzió, hanem újszínű, eredeti alkotás a mai gyermektanulmányi irodalomban.

Dobos László.

Dr. Noszlopi László: Jellemlátás és jellemigézés. Szent István könyvek 118—119. szám, 1935.

A mai embert talán legjobban érdeklő kérdésekkel foglalkozik Noszlopi Lászlónak, a Pázmány Péter Tudományegyetem magántanárának fenti című munkája. A születőben levő jellemtan (karakterológia) élvezetes ábrázolását nyújtja több emelkedett szemponttól vezetve. Tudniillik szeretne az e kérdés iránt fogékony érdeklődőknek komoly, mindemellett közérthető stílusban megbízható tájékozással szolgálni; továbbá a társadalom mai rohamos átalakulásában az emberismereten felépülő társadalompolitikának óhaját szolgálásokat tenni.

A mű gazdag tartalma a következőképen tagolódik. A *Bevezetésben* a lélektan — általa kiemelt — három ágát (szellemtudományi, természettudományi és orvosi lélektan) jellemzi röviden s megkísérli az egyesítésüket, helyesen hangsúlyozván, hogy „Jó jellemtan csak a szellemtudományos és természettudományos lélektanok szintéziséből születhet meg”. Itt mutat rá azokra a forrásokra, amelyeket segítségül vett a kérdés tanulmányozásához, így azonban a részletes tárgyalás során nem mindenütt világosodik ki, hogy mi az ő egyéni mondanivalója. Minthogy azonban magyarul még meglehetősen kevés dolog látott napvilágot a szerző által is említett neves kutatóktól, ez a mozzanat a munka azt a célkitűzését, hogy hasznos tájékoztatást adjon, semmiképen nem zavarja meg.

A főrész az *alapfogalmakkal* kezdődik, ahol az etikai jellemtan *feladatát* ismerteti meg velünk a szerző. Totalitás-szemléletének következménye az a jelentős megállapítás, hogy a jellem nem érzületek halmaza, hanem alkat-egész, melyet minden rész szolgál s amely szellemi természetű. Így a személy fogalma válik igen jelentőssé, amely pontnál a *lélektan erősen a filozófiába kapcsolódik*.

A *karakterológiai megismerés természete és módszere* c. fejezetben a jellemteni megismerés egyik jelentős, de tudatosan nem méltányolt tényezőjét az érzelmi megismerésben látja. Különösen figyelemreméltó az angol pszichológiából átvett *hipnoid állapotnak* részletes ismertetése s ennek kísérleti célokra való ajánlása. Részletekbe menő és a gyakorlatban való alkalmazásával sokat nyerne a magyar lélektan. Ezenkívül természetesen felveszi az embernek tényleges cselekedetei alapján való megismerését is, kellő tárgyilagossággal foglalván állást velük szemben. Találkozunk a megismerés forrásainak, a tünetannak (szimptomatológia), a lélektani nyelvnek, exaktágnak, társadalomlélektani és fejlődéstörténeti kapcsolatoknak, stb., kérdésével is. A jellemtan alakító tényezők ismertetése túlrövid a kérdés jelentőségéhez képest. Az etikai jellemtan értékbölcseleti alapjainak megrajzolása különösen figyelemreméltó.

Jellemtípusainak megalkotásában egyfelől az *értékelmélet* vezet, de kiegészíti ezt a *lelki élet dinamikus* oldalával, s így típusait a valóságos akarások és törekvések körében keresi. Részletesen és színesen jellemzi 1. a józan ember vagy *nyárspolgár*, 2. a könnyen *törekvő* (impulzív) ember, 3. a *mély lélek*, 4. a *gyakorlati idealista* típusait. E plasztikus és mélyen

megalapozott ábrázolások különös érdeklődésre tarthatnak számot, mégis nem mindig világosodik ki belőlük, hogy mikor van szó *szimptomákról* és mikor *struktúrákról*. Pedig a *gyakorlat* és *alkalmazás* szempontjából — mellyel a szerző szintén foglalkozik — ez döntő jelentőségű lenne.

Az anyag óriási gazdagsága, szellemtudományi és vitális beállított-sága, a kérdés újszerűsége, egyéni és emelkedett felfogása, igen erőteljes, könnyed nyelvezete olyan értékei e becses műnek, amely nemcsak tanul-ságossá, de egyben élvezetessé is teszi olvasását.

Cser János dr.

Dr. Bruno Petermann: Das Problem der Rassenseele, 1935. Verlag von J. Ambrosius Barth in Leipzig. 230 l. Ára 5.40 Rm.

A szerző a faji lélek kérdésével foglalkozó egyetemi előadásait közli. Munkájának minden sorát fanatikus lelkesedés és nagy tudományos fel-készültség jellemzi. Előadásainak kiindulópontja az a megállapítása, hogy a faji lélek kérdésének tudományos alapja még mindig hiányzik. Törekvése ugyanaz, mint az antropológiáé; kutatja az általános fajlélektani mozzana-tokat, hogy ezzel is tisztázza a fajlélektan tudományos megállapításait.

A fajtudomány az általános élettannak újabb fejlődésével alakul ki. Ezzel egyidőben vetődik fel a fajlélek kérdése is. Kiindulásul testtani faj-rendszer mai állását kell vennünk. Tudományos feltevés, hogy az euráziai szárazföldön a jégkorszak idején három olyan terület volt, melyen emberi élet fejlődhetett. Ezek a területek jég- és hegyóriásokkal voltak egymástól elválasztva, s az itt élő fajoknak egymástól függetlenül kellett fejlődniök. Így fejlődtek ki az euróidák, mongoloidák, negroidák. Felemlíti, hogy Günther bámulatos leleményességgel választja ki az európai területen élő három legfontosabb fajnak, az északinak, a középtengerinek és a keletinek (alpini) jellegzetes lelki tulajdonságait. Típusokat állít fel népi jellegzetes-ségeikből és ezeket a faji lélek megnyilvánulásainak tartva, faji típusoknak teszi meg, pedig előbb igazolnia is kellene, hogy vannak-e fajilag megha-tározható lelkivonások.

A faji kérdés *Gobineau* és *Chamberlain* óta kiindulópontja és alapja az újabb történeti felfogásnak, melynek gyökere a faji kultúra magyará-zata. Felemlíti *Rosenberg*, *Reche*, *Gehring*, *Mac Dugald* és *Hunthington* munkásságát, kik a legkülönbözőbb utakon járva, tártak fel bizonyítékokat a fajok szerinti kultúrkülönbsőségek megállapítására. De ezek még min-dig nem elegendők a faji lélek jellemzésére és tovább kell kutatni a faj szellemi-lelki különbsőségeit exaktul feltáró bizonyítékok után.

Petermann az anyaggyűjtéshez a „teszt” vizsgálatokat tartja jónak. Bemutatja az amerikaiak óriási anyagát és különösen Garth eredményeit részletezi. Megállapítja, hogy ezek nem annyira intelligencia-mérések, in-kább képességvizsgálatok, melyeknél jelentős szerep jutott a vizsgáltak vérmérsékletének. Eredményei tendenciózusak, de mégsem alkalmasak meg-dönteni a faji lélek létezésének kérdését. A képességeknek külön-külön való vizsgálata lélektanilag értéktelen dolog; még az ú. n. intelligencia-vizsgálatokban is nagy szerepet játszik a vizsgáltak jellembeli, vérmérsék-letbeli, magatartásbeli különbsősége. Ezért kell az *egészlélektani* állás-pontra helyezkednünk.

A formális eredmények nem mutatnak eltérést pl. az európai és a kínai diák képességei között és mégis más a két faj belső, szellemi élet-dinamikája, egészen sajátos egészen életszerkezete. Máskép fogja fel az élet dolgait pl. a japáni, mint az európai. Ebben kétségtelenül faji különbségek mutatkoznak meg. Ezek a vizsgálatok egyszerűsrimd feltárták, hogy nincs normálkultúra, hanem sokféle kultúrforma van, amelyek nem kül-sőségekből, hanem önmagukból érthetők meg. Ezt a megértést pedig az egyes fajok lélektani stíluselemzése fogja megadni.

Az eddigi megállapításoknak kiindulópontja a *testi* különbsőség volt. A test hordozója a lelki létezőknek, de felfoghatjuk úgy is a dolgot, hogy

a test csak a lelki létezés kifejeződési területe. Itt Clauss kifejezés-elemzéseit boncolja, aki szerint a fajok testi különbözőségei élményeik sajátosságok kifejező formái. Clauss minden élményben és annak kifejezésében tartalmi és alak formát állapít meg. A fajlélektan célja az alak résznek, a lelki létezésnek stílusbeli meghatározottságának kimutatása. Ez vezet a stílustípusokhoz, vagyis az ember élményének határozott módjához és végeredményben „az északi és keleti” (turáni) emberhez.

A továbbiakban azt vizsgálja a szerző, hogy bizonyos testi jegyek alapján lehet-e következtetést vonnunk a fajt jellemző lelki adottságokra, amit Kretschmer és követői dolgoztak ki. Majd áttér az örökléstan idevonatkozó kutatásainak elemzésére. A szerző igen értékes anyagot mutat be Galton és mások vizsgálataiból a lelki öröklékenység bizonyítására. Az öröklékenységen és a környezeti világ befolyásolásának vizsgálata közel vizsgálja a faji lélek kérdésének tisztázásához. Ezt a célt szolgálják az iker-testvérekre, valamint „az egyéni tempó”-ra vonatkozó vizsgálatok is, melyek utóbbi az öröklött adottságtól függ, míg a környező világnak alig van rá befolyása. A környezet csak mint serkentő mozzanat szerepel az öröklésileg adott szervezeti igények működésbe hozására. Majd áttér a szerző a Pfahler által már körülírt öröklésdinamikai alapfunkciók magyarázatára, melyeket Pfahler általános összefüggésük szerint csoportosít. Azután azt kutatja Petermann, mennyiben érthető meg az öröklésdinamikai primárrétegekből a lelkiekben való fajszerű elkülönülés. Itt jut el a népi jellemtanulmányokhoz, amelyekben a fajlélektan alapköveit találja meg (Kessler gróf és Stendhal vizsgálatai). Miután a három legfontosabb európai fajra vonatkozó megállapításokat sokoldalúan részletezi, bemutatja Sandvors jellemzését az érzelmi és az akarati ingerlékenység és a kifejezőkészség szempontjából és megállapítja, hogy ezek szerint is igen éles különbségek vannak a három faj között. További lényeges különbségek mutatkoznak az egyes fajok mozgásában is, annyira, hogy fajok szerint jellegzetes mozgástípusok vannak, melyek a faji lélek alapszerkezeti sajátosságainak kifejezői.

Bízást állíthatjuk tehát, hogy vannak folytatólagosan, nemzedékről nemzedékre átöröklött lelki adottságok, melyekből a faji lélek ugyanúgy levezethető, mint testi tulajdonságuk alapján megállapított faji különbségek. A kutatások feltárták az európai ember őstörténeti életfeltételeiből való lelki különösségeinek fejlődését. Ez utóbbiak elemzéseiből nyerjük a finomabb faji lelki különbözőségeket és a kimutatható állandó lelki tényezők konstruktív magyarázatával megrajzolhatjuk a konkrét faji jellemlelkiségét.

Petermann könyve rendkívüli eszmegazdagságánál fogva joggal mondható az ezirányú művek egyik legértékesebbjének, mellyel még igen sokat fognak foglalkozni.

Révész Emil dr.

Stadler Frida: Szeretnéd, ha szeretnének? Budapest, 1936. Szent István Társulat kiadása.

A kiváló pedagógus és ifjúsági író nagy szeretettel, tapintatos nevelői érzékkel és sok finom lélektani meglátással, élvezetes stílusban írta meg ezt a könyvecskét a mai leányifjúság számára. Méltó folytatása ez a „Valaki vár engem” c. munkájának.

Szeretnéd, ha szeretnének? — Akkor igyekezz szeretetre méltó, kedves lenni s meglátod, szeretni fognak. Ki ne szeretné a bájos, vidám, megértő, szolgálatkész, szerény fiatal leányt, ki napsugarat visz az élettől fáradt emberek életébe s kinek lelke felszínén bár esetleg hullámoznak tűnő hangulatok, lelke mélyén azonban olyan állandó a harmónia, hogy az még könnyed és mégis fegyelmezett mozdulataiban is kifejeződik? Arra, hogy a fiatal leány ezt elérhesse vagy ebben az irányban tovább fejlődhesen, nem kell erőszakolnia magát, csupán engednie kell legbensőbb természetének, harmóniavágának, lelkiismeretének, az Isten szavának. Az aka-

dályokat el kell háritania, illetve átdolgoznia. Törekedjék igaz egyéniségét, azt, amit a Teremtő róla gondolt, kifejezésre juttatni s környezetéhez szeretettel alkalmazkodni. Minden hiúság, gőg, fitogtatás, maga-elhagyás, másokra hagyatkozás, önimádat, szórakozásokba, „idegességbe” menekülés a bennünk mindig ott kísértő alacsonyabbrendűségi érzéssel való szembe-helyezkedési, ettől való menekülési kísérleteink szomorú következménye. Aki alacsonyabbrendűségi érzését átnemesíti Isten irányába való igaz alázatosságra s önismeretre, aki szilárdan tud hinni abban, hogy semmi szép és jó törekvése kárba nem veszt, aki minden körülmény közt igyekszik gyakorolni magát annak megérzésében s megtevésében, ami a helyes tenni vagy mondani való, azt mindenki szeretni fogja.

Míg szerzőnek ezt megelőző munkája a freudi pszichoanalízis helyébe építi fel mély meglátásokkal bővelkedő idealista gyakorlati lélektanát, addig ez a mű az adleri individuálpszichológia átnemesítésének volna mondható sok életből vett példával szemléltetve s alkalmazva a sajátos problémakörre. Persze mindenütt érezhető a szerző sok lelki húrú intuitív egyénisége.

Kempelen Attila dr.

Dr. Phil. Erna Weber: Variations- und Erblichkeits-Statistik. (J. F. Lehmanns Verlag, München, 1935. 255 old.)

A szerző a dahlem-i Kaiser Wilhelm Institut statisztikusa. Az élet-tudományokban, így a lélektanban is mind nagyobb szerepet játszik a fejlődésben lévő statisztika tudománya. Nevezetesen pedig a lélektan támaszkodik igen nagy mértékben e tudomány eredményeire és módszereinek tökéletesedésétől várja a segítséget. Foglalkoztak is matematikusaink e kérdésekkel, azonban előállott az a nehéz helyzet, hogy olyan kérdéseket öleltek fel e célra írott kézikönyveikben, amelyekre vajmi kevés szükségük volt a lélektanban foglalkozóknak. A mű inkább antropológiai, konstitúciós, faji (örökléstani) statisztikai szempontok figyelembevételével íródott. Első része a lelki jelenségek egy jegyének ú. n. variációs statisztikájával foglalkozik. Részletes tárgyalását adja: a számított-, centrális- és választott középértékek megállapításának és grafikus ábrázolásuk módozatait tárgyalja. Külön fejezetet szentel a szóródásmérték-, eltérés- (középtől), valamint hibamértékszámításoknak s ezeknek számos matematikus által kidolgozott módozatát adja.

A grafikus ábrázolások révén kitűnő szimmetria, aszimmetria jelenségeinek jelentőségével igen behatóan foglalkozik. A második részben, a lélektanban igen nagyfontosságú kérdéssel: a lelki jelenségek két, illetőleg több jegyének összehasonlítása módszerével, a korrelációval (sorozatösszehasonlítás) foglalkozik. Számos példán mutatja be e módszerek sokaságát. Végül a harmadik részben az örökléstani kutatásoknál értékesíthető matematikai ill. statisztikai kérdésekkel foglalkozik; megállapítván, hogy e kérdéseknél számításba jövő valószínűségszámításoknál különbséget kell tennünk a tiszta matematikai- és statisztikai valószínűségi módszerek között. Kár, hogy a nagyon értékes könyv nem tartalmazza az e kérdésekkel foglalkozó munkák bibliográfiáját, sem pedig azt, hogy az e kérdésekkel foglalkozók közül kik azok, akiknek az eredményeket köszönhetjük.

Kovács Aladár.

FOLYÓIRATSZEMLE.

MAGYAR FOLYÓIRATOK

A Cselekvés Iskolája. (5—6. sz.) Tomori Viola szerint Busemann, Müller-Freienfels, W. Stern, Bode és Vértes O. J. kutatásai nyomán a *személyiségpedagógia egy újabb iránya* van kialakulóban. Ez a környezet és a növendék adottságaiból indul ki s azokat a szálakat keresi, melyek

a gyermeket és a külvilágot összekapcsolják. A gyermek ismeretéhez szükséges miliójének és kettőjük egymáshoz való viszonyának minél teljesebb ismerete is. Más a paraszt-, más a proletár- és más a jobbmódú városi gyermek adottsága, más-más nevelő eszközöket kell tehát velük szemben alkalmazni, az egyetemes nevelői célkitűzés keretein belül.

A Jövő Útjain. Az 1. sz. a szülők és tanárok viszonyának van szentelve. *Harsányi István* tisztázza a *szülői és tanári elfogultság* tipikus megnyilatkozásait, okait és következményeit; *Bíró Izabella* a gyermek egészségi állapotának őszinte megbeszélésétől vár jó eredményeket; a bécsi *Spiel Oszkár* leírja: hogyan folyik le egy *nevelési tanácsadó óra* az iskolában; aztán *Fenyves Pál* mondja el, hogy a Családi Iskola szülői közössége egymás megismerése, megsegítése és a gyermekeikről való gondoskodás összhangba hozatala érdekében az ő indítványára írógépen készült *Szülői naplót* köröztet, amely 3—4 hetenként eljut minden szülőhöz, és amelynek (szemelvényekben be is mutatott) tartalma igen sok tanulságot rejtget; *Ligeti Boriska* kifejti a *vizsganeurózis* lélektanát és gyógyszereit; végül *Steinné Fényes Piroska* azt akarja egy *buta gyermek történetével bizonyítani*, hogy a butaság állapotába a legtöbb gyermek nem beleszületik, hanem belekényszerül s ebből kisegíteni a nevelés dolga. A 2. szám fő címe: *A gyermek a gépek korszakában*. Előjáróban *Varsányi Géza* azt kívánja: *ne bántsuk fiainkat* a mieinktől eltérő életfelfogásukért, hanem ismerjük el törekvéseik jóra valószínűségét, útkeresésük igazságát és komolyságát. *Balló Rudolf* gyárigazgató a gyermek érdeklődésének felhasználása és az új nemzedékre váró feladatok érdekében azt kívánja, hogy az *iskola és a technika* közeledjenek egymáshoz; a lényeg az, hogy „a modern ember lelkületét kialakító három tényező: a természettudományos, a technikus és a humanista gondolkodást jelentőségüknek megfelelő arányban juttassuk a gyermek lelkébe”. Változást kíván a tananyag kiválogatásában és feldolgozásának módjában s bemutatja: hogyan járt el ő maga tanár korában, már 1909-ben, Weszely Ödön támogatásával. Örömről szól a szolgál ismét bizonyítva látnunk, hogy boldogult elnökünk milyen korán felismerte és a maga hatáskörében mennyire törekedett a kor nevelési követelményeit érvényesíteni. *Beliczáné Okolicsányi Éva* saját fiának (3—13 éves közötti) fejlődésén mutatja be: hogyan alakul *egy gyermek technikai érdeklődése*.

Iskola és Egészség. (2. sz.) *Baránszky-Jób László* megvilágítja a *drukk, büntetés és fegyelem* viszonyát az iskolai életben. *Hodászy József* szerint a *különböző látási hibák javítása a gyermekkorban* rendszeren az egész életre kiható jelentőségű s az iskolaorvos feladata az iskolát elhagyó gyermekek szüleit őszintén felvilágosítani a tanuló szemének állapotáról és várható sorsáról. *Véli György* tanulmánya *Bartucz, Szondy, Braunhoffner és Ederer* adataival hasonlítja össze a *kaposvári óvodás és iskolás gyermekek testméreteit*, amivel a magyar gyermekek testének ismeretéhez szolgáltat becses adalékokat. *Plesz János* a vörheny és diftéria terjedésére vonatkozó iskolaorvosi vizsgálatok eredményeként megállapítja, hogy a közfelfogással ellentétben *járvány* esetén az *iskolabezárás* nem szükséges, hanem egyes rendkívüli esetektől eltekintve, mellőzhető eljárás. Több, szorosabban orvosi jellegű cikk után *Bodó Sándor* és *Braunhoffner Jenő* 90.078 tanuló 1934—35. iskolai évi adatai alapján az előző évihez hasonlóan beszámolnak az *iskolásgyermekek egészségéről*. Hatalmas tanulmányuk táblázatosan szemlélteti az évközben megvizsgált tanulóknál észlelt elváltozásokat, fontosabb megbetegedéseket, a fertőzőket külön is. Ezt követik az egyes szakorvosi jelentésekből összesített kimutatások: szem-, fül-, orr- és gége-, fog-, bel- és idegorvosi, majd bőrgyógyász-, testgyógyász- és Röntgen-adatok. E nagyjelentőségű közlemény rideg adatai „megmutatták s a hozzájuk fűzött rövid kommentárok megfestették 90.000 tanuló egészségi állapotának helyzetképét, s valóban igazuk van a szerzőknek, hogy belőlük: „a székesfőváros iskolásgyermekeinek szomatikus és részben pszichikus tulajdonságait

megismertük". Igen kívánatos volna ha ezek a beszámolók ezentúl is, évről-évre megjelenének; állandósításuk megbecsülhetetlen szolgálatot tenna a magyar gyermektanulmányozás ügyének is. (2. sz.) *Révész Emil* cikke a *pályaválasztás és a középiskola* viszonyát fejtegeti. A pályát választó ifjúság nagyfokú határozatlanságán és tájékozatlanságán segíteni kell egyrészt az iskola előkészítő munkájával, másrészt képességvizsgáló és pályaválasztási tanácsadó intézetek felállításával. *Gáspár János* szegedi *iparostanonconokon és realiskolásokon* végzett *összehasonlító alkatvizsgálatokat* (összesen 71 III—IV. oszt. tanoncon és 30 realiskoláson). Az embertan exakt módszereivel végzett és teljes részletességgel bemutatott vizsgálatainak eredménye az, hogy „az egyes ipari (sőt intellektuális) szakmák helyes és sikeres betöltéséhez sajátos belső hajlamokra van szükség és a sajátos lelki alkat megfelelő külső testalkat-típusban is megnyilatkozik”. *Bodó Sándor* 282 tanulón végzett mérések alapján szól az *iskolásgyermekek anthropológiai méreteiről*, Táblázatai a méretátlagokat, a haj színét és alakját, valamint a szem színének megoszlását tüntetik fel. Igen eleven *Németh László* egy tavalyi, polgári iskolai tanulók alkati vizsgálatával foglalkozó tanulmányához kapcsolódó cikke, amelyben néhány, *munka közben* felvetődött gondolatáról számol be. Először jellemzi a kérdéses budai polgári iskola tanulóinak otthoni sorsát a felvett családi és egyéntörténeti adatok világánál, majd összeveti a maga orvosi megfigyeléseit Cser Jánosnak ugyanezen iskola tanulóin végzett intelligencia-vizsgálataival érték és előmenetel dolgában, végül a benyomás, tünet és mérés útján kapott adatok különböző értékéről szól. Öt cikkből álló sorozat szól a *tanulóifjúság egészségvédelméről*, amely ezt a kérdést mind orvosi, mind nevelő-oktatói szempontból megvilágítja.

Kisdednevelés. (1. sz.) *H. Eng* művének közlése befejeződik a *gyermekrajz és népművészet* c. fejezet tölem származó bő kivonatával. Az 1—3. sz. a nálunk még névről is alig ismert, Olaszországban azonban a testvér Montessori-módszernél is elterjedtebb *Agazzi-módszer* részletes kifejtését hozza *Mester János* tollából. Az Agazzi nővérek anyaiskolái kiküszöbölik a Montessori rendszere ellen támasztható kifogásokat (a tanzszernek nagyon bonyolult, mesterséges és kevésbé szórakoztató voltát, a szabadság elvének túlzását, az írás és olvasás korai erőltetését), de egyeznek vele abban, hogy nagyrabecsülik a gyermek egyéniségét, tevékenységét, mozgási ösztönét és szabadságszeretetét. Alapelvük, hogy a természetes világrendben elsősorban a családnak van joga a nevelésre, anyai iskolájuk ezt kiegészíteni és pótolni akarja. A szerző ismerteti ez intézmények tanzszerait és foglalkoztató eszközeit, majd kifejti a használatukra vonatkozó didaktikai utasításokat és indokolásukat. A továbbtanulmányozásra alkalmas művek gondos felsorolásával ellátott tanulmány szerzője érdemesnek tartaná, hogy másutt is kísérletezzenek e módszerrel, s ajánlja a trentói szervezet iskoláinak látogatását. (3—5. sz.) *Kemény Ferenc* a nemrég megjelent „keilhau levél” alapján, azt tárgyi csoportokba szétbontva, ismerteti *Fröbel önvallomását*.

Magyar Középiskola. (10. és 1. sz.) *Agárdi László* sorozatosnak szánt tanulmányában azt kutatja: *hogyan tükröződik az iskola az irodalomban?* *Herczeg Ferenc* műveinek igen alapos elemzése útján bemutatja e nagy írónk nézeteit a nevelésről diák és tanártípusait s nemcsak ferde, megtevésztő megjegyzéseket, hanem gondolkodtatókat is talál bennük. (3—5. sz.) *Várkonyi Hildebrand* egy hollandus természettudós, *Buytendijk H.* könyvét elemzi igen részletesen az *alázatosság új pedagógiája* címen. Ugyancsak az 5. számban foglalja össze *Simon Károly* az *osztályfőnöki órák* tapasztala-

taít, *Kürti Menyhért* pedig *időszerű nevelési problémákat* feszeget, különösen a munkáltató tanítás kérdését.

Magyar Kultúra. (12. sz.) *Shvoy Lajos* székesfehérvári püspök egyházmegyéje ötéves (1930—35) gondos lelkipásztori statisztikája alapján azt vizsgálja: milyen a *gyermek sorsa talun?* A részletesen felsorakoztatott évi születési és gyermekhalandósági adatok országos viszonylatban igen szomorú képet adnak. Ugyancsak megdöbbentő a székesfehérvári járás 31 községe 1186 elsőosztályos elemi iskolásának táplálkozásáról és ruházódásáról a szülők foglalkozása szerint csoportosított felvétel: míg a kisgazdagyermekek aránylag kielégítően (86%), addig a napszámosokéi igen gyengén (csak 34% kielégítően) ruházkodnak; a táplálék már mindkét csoportban veszedelmesen gyenge (csak 27, ill. 8%-ban kielégítő). E szomorú állapotok megváltoztatására minden tényező összefogása szükséges.

Magyar Pedagógia. (1. sz.) *Kelemen Krizosztom* pannonhalmi főapát az egykori lelkipásztor és tanár közvetlen melegséggel előadott tapasztalatait közli a *vallás mint nevelési tényező az iskola életében* című tiszteleti tagsági székfoglalójában. Nem elméletet kíván adni, hanem azt mutatja be: milyen eszközökkel él a keresztény pedagógia, amikor az evangélium élet-eszmény gyakorlati megvalósítására oktatja és szoktatja az új nemzedéket. A kisebb közlemények között *Kemény Ferenc* felújítja egy *elfelejtett magyar karakterológus: Rónay Jácint* emlékezetét. Csodálkozással látjuk, hogy ez a modern tudományág hogyan szólal meg a nagy bencés csaknem százéves „Jellemisme” című könyvében, amelynek gazdag tartalmát jól foglalja össze alcíme: „az angol francia, magyar, német, olasz, orosz, spanyol nemzet, nő, férfiú és életkorok jellemzése lélektani szempontból”. Üttörő munkáját a történelmi jelentőség mellett tudományos érték is megilleti.

Magyar Tanítóképző. (1. sz.) *Veress István* a mai felvételi eljárás helyett azt kívánja, hogy a *lélektani szempontok a tanítójelöltek kiválasztásában* nagyobb szerephez jussanak. Mindenesetre nagy nehézség a pályázók serdülő kora, a szerző mégis lehetségesnek ítéli alkalmasságuk kivizsgálását s bemutatja a svájci Biäsch tervezetét, amely táblázatosan, 23 pontban sorolja fel a tanítói hivatás követelményeit és mindegyikükre próbákat ajánl. Végül megállapítja: kiket kellene általános képességeik ellenére is, lélektani okokból, kirekeszteni. (2. sz.) *Padányi-Frank Antal* a más iskolafajokban bevált osztályfőnöki óra bevezetését javasolja; anyagának kellő kiszemelése esetén ez a *tanítói hivatás órája*, az egészséges tanítói világnézet kialakításának lényeges tényezője lehetne. (3. sz.) *Bató László* részletesen megokolt tanulmányban fejti ki: milyen legyen az *óvónőképzés reformja*. A 3—4. számban *Tóth Antal* megrajzolja a *társas lényenyé fejlődés útját az ifjúkor kezdetéig*. A társas közösségbe illeszkedésben velünk született adottságok és környezeti hatások mellett az öntevékenységnek is szerepe van. Eleinte a kisgyermek csak felnőtt környezetével érintkezik, kortársai iránt csak a második felévben kezd érdeklődni. A szülő és gyermek közti viszonyból fakad (Busemann szerint) az anya ápoló és kitisztító s a gyermek ápolást és önállósulást kereső ösztöne. Az önállósulás eszközei: a beszéd és járás megtanulása; a felnőttekkel szemben az önfajúság (mint makacsság és dac) és az alakoskodás (póz), az egykorúakkal szemben a játék. Negyedik évében, a kiseddévóban, a másokhoz való hasonlással indul meg a szó szűkebb értelmében társas lényé fejlődése. A könnyen irányítható gyermekekből külső okokból esetleges, ideig-óráig fennálló, vezetőnélküli csoportok alakulnak. A közösségbe tartozás érzelme a népiskola III. osztályától kezdve figyelhető meg, a csoportnál nagyobb közösségi forma azonban még a VI. osztályban is kivételes; az osztályt csak a tanító személye tartja össze, előtte akar a gyermek érvényesülni (árulkodás). Még mindig hatalmas tényező a nemek szerint elkülönülő,

eleinte aprólékosan szabályozott, később vetélkedésszerű játék. A (13—15 éves) kamasz és bakfis társas magatartásának fokozatai: eddigi környezetből való leválása, a magány keresése és új társas kapcsolatok teremtése. — Ez általános fejlődésben akadályokat jelenthet az ápolás hiányos vagy túlzott volta, a gyermek „állvamaradása”, különösen pedig egyke-volta. Az értékes tanulmány részleteiben is kitűnően érzékelteti: milyen szoros viszonyban állnak a társas lényé fejlődés különböző fokozatai a gyermek fejlődő testi és lelki erőivel.

Néptanítók Lapja. (1. sz.) Kornis Gyula: A család és a gyermek. A családi nevelés organikus, az egész életre előkészítő, ösztönösen beleélő, ezért egyéni nevelés, amelyben legfontosabb a példa. Alapelve: legyen vallásos-erkölcsös, foglalkoztassa a gyermek cselekvő vagy alkotó vágyát, lássa el a gyermeket gyakorlati munkával s gondoskodjék testi fejlődéséről is. Ma a család nevelő hatalmát aláássák a gazdasági bajok és a keresztény gondolkodás és erkölcs megfogyatkozása. Sorsunk jobbrafordulása elsősorban a benső megújulástól, a családi nevelés hatásától függ. (2. sz.) **Varga Béla** azt vizsgálja: hogyan nyilatkozik meg a gyermek erkölcsi érzékének haladása irodalmi alkotások iskolai tárgyalása közben. (8. sz.) **Klanczay Gyula** bemutatja a 30 éves gyermekvédő liga rövid történetét, mai szervezetét és célkitűzéseit. **Bechinger Ernő** szerint 8—9000-re tehető hazánkban a nyomorék gyermekek száma, de közülük csak 160 nyerhet elhelyezést a Nyomorék Gyermek Otthonában; nagyfontosságú dolog tehát annak a megbeszélése: hogyan folyjon a nyomorék gyermekek oktatása a népiskolában. (9. sz.) Hatalmas tanulmányban, igen áttekinthetően foglalja össze **Baloghy Mária** a szabadság és fegyelem fogalmának tisztázása után ennek a két tényezőnek a nevelésben való szerepét és egymáshoz való viszonyát. Kifejti, hogy a szabadságnyuítás bizalom kérdése; ez azonban nem lehet korlátlan: a nevelés feladata a gyermek értékes tulajdonságainak kibontakoztatása és káros hajlamai kifejlődésének és megerősödésének meggátlása, ill. helyes mederbe terelése. A nevelés a „megengedés Scyllája és a tiltás Charybdis” között halad, hol szigorral, hol engedékenységgel, a szeretet és tekintély egyaránt szükséges eszközeivel. A szabadságnyuításnak és a fegyelemtartásnak megvannak a természetadta lépcsőfokai: a kisgyermekkor az automatizmusok, a gyermekkor az önként elismert tekintély, a serdülés a tekintély ellen való lázadás, az ifjúkor a tekintélynek önként való alárendelés ideje. Ez a szabadság igazi útja, amely a legfőbb tekintélyhez: Istenhez vezet.

Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. (6. sz.) Támedly Mihály azt a törekvést ismerteti, mely a főiskolák túlzásfoltóságának kérdését *Németországban* a középiskolában igyekszik egyéni és osztályszelékció útján megoldani. 1934-ben a száz középiskolák 3512 érettségiző diákjából a zártszám miatt 1339 mehetett főiskolára. A miniszter ezt a számot nem osztotta el egyenletesen az iskolák közt, hanem egy Wohlfahrt Erich által kieszelt vizsgáljárással megkísérelte az egyes osztályok szellemi színvonalát megállapítani. Három napon át (340 perc alatt) minden tanulóknak 36, a cikkek között változatos, nem annyira iskolás tudást, mint logikus gondolkodást kívánó kérdésre kellett felelnie. Minden osztályból annyi mehetett főiskolára, ahány tanulója az értékelés során elérte a 158 (leányoknál a felvehető kisebb száma miatt 168) pontszámot; az egyéneket az e vizsgálatról függetlenül dolgozó (és ennek eredményét nem ismerő) rendes érettségiztető bizottságok választották ki. Kiderült, hogy a gimnázium közepes teljesítménye 65, a reálgimnáziumé 51, a német felsőiskoláké 48, a főreális iskoláké 41% volt; legjobban az önálló szellemi munkát végző apák gyermekei (58—74%, ezek járnak inkább gimnáziumba), kor szerint pedig a normálisnál egy évvel fiatalabbak (73%) dolgoztak. Utólag megállapították, hogy az érettségi alapján főiskolára képesítettek 23%-a nem

érte el a színvonalvizsgán a szükséges pontszámot, viszont a 131 bölcsésznek jelentkező közül más, igen szigorú eljárással kiválasztott 31 felvett hallgatóból a színvonal-vizsgán 30 felelt meg jól. A Wohlfahrt-féle vizsga legfontosabb eredménye az volt, hogy szinte kézzelfoghatóan rámutatott az egyes intézetek és osztályok között feltűnő nagy színvonal-különbségre: a legjobb osztály 90%-nál több, a leggyengébb 10%-nál kevesebb diákot küldhetett főiskolára; a pusztán érettségi alapján való kiválasztás tehát nagy méltánytalanságokra vezetett volna. — A tanulmány ismerteti még a birodalmi kultuszminiszternek azt a tavalyi rendeletét, amely a középiskolai kiválasztás terén az eddigi egyoldalú értelmi megítélés helyett az állandó rostálásnál a testi, jellembeli, szellemi és népi összmegfelelést kívánja figyelembe vételni; rámutat azokra az aggályokra, amelyeket ez a rendelkezés kiváltott, valamint a munkatáborok intézményének (érettségizett, paraszt- és munkásifjak összezárásának) az osztályelölítetek lerombolása és a főiskolai zsúfoltság enyhítése terén mutatkozó kézzelfogható eredményére.

Országos Polgári Iskolai Tanáregyesületi Közlöny. (5. sz.) A bensőségesebb nevelés elősegítése érdekében *Kiss László* megvizsgálta: milyen a *növendék és a tanár viszonya* iskolájában? Százötven III—IV. osztályos polgári fiúiskolai tanuló felelt a diák és szülő, tanár, valamint tantárgy közötti viszonyt és annak okát kutató 8 kérdésére. A feleleteket kérdésenként és osztályonként csoportosítva, százalékban mutatja be, az érdekesebbeket szószertint is közli. Levonja belőlük a pedagógiai tanulságokat: a gyermek szomjazza az igazságot és szeretetre vágyik. A következő (6.) számban *Csete Balázs* emel — szinte érthetetlen — óvást e cikkkel kapcsolatban, mert „a felelőtlen és illetéktelen bírálgatások és ítélezések” szellemétől a tanári tekintélyt, az „incognito-magatartástól” pedig a gyermekek jellemét félti. (7. sz.) *Dobos László* kifejti, hogy sem tanterveink, sem módszereink nincsenek kellő tekintettel a gyermekek fejlődéstani állapotára, holott ezt erősen figyelembe kellene venni. Így „a 12—14 éves fiú érdeklődése elsősorban az egyén, az ember felé fordul” és „éppen az embermegismerésen nyugvó erkölcsi ítélezésben bontakozik ki koruk erős értelmi tevékenysége s ha erre nem adunk alkalmat ott, ahol az iskolai életben egyedül kínálkozik, legtermészetesebb lelki megnyilatkozásait szorítjuk gúzsba”. Tanítványainak dolgozataiból vett számos példán mutatja meg: hogy nyilatkozik meg a fiúk karakterológiai érdeklődése önmaguknak, szüleiknek, társaiknak, olvasmányaik hőseinek jellemzése közben. Úgy látja, hogy a 12—14 éves fiúk *jellemzőképességének* eredői: embermegismerő szomjúság, analízáló készség, megfigyelő és leíró hajlam, a fejlődő tudat bíráló hajlama és a szociális érzék ébredése. Jellemző képességük kibontakozása érdekében új módszeres eljárások és új anyagelrendezés volna kívánatos. (9. sz.) *Schmidt Ferenc* azt vizsgálja: hogyan történjék a *polgári iskolába lépő tanulók megismerése*. Első benyomásait a tanár részben az elemi iskolai bizonyítványból, részben a tanuló külső megjelenéséből, habitusából meríti. A szerző iskolájának statisztikai adataiból és elvi megfontolásokból kimutatja ezek elégtelenségét. Részletesen előadott tapasztalatai szerint igen értékesek a gyermekek volt tanítóitól hosszabb megfigyelés alapján készített (többnyire szabad irodalmi jellemzés-szerű) egyéni jellemlelapok; kívánatos azonkívül a tanulók értelmi és esetleg más képességeinek és sajátosságainak lélektani kivizsgálása is. Igen tanulságos *Szenes Adolf* összeállítása, amely 161 tanári testületnek a *polgári iskolai tanterv* vitás kérdéseire vonatkozó határozatait összegezi.

Pedagógiai Szeminárium. (5. sz.) A folyóirat cikksorozat keretében mutatja be a székesfevárosi legmagasabb fokú tanügyi intézményének, a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumnak kialakulását és működését a magyar és (az egyes cikkeket német fordítása útján) a külföldi tanítósnak és tanárságnak. Elsőül *Cser János* ismerteti az általa vezetett *Pedagógiai-*

lélektani laboratórium célkitűzéseit, történetét, mai szervezetét és hármas: kutató, tanító és gyakorlati munkásságát. (6. sz.) Fröhlich Erzsébet azt bizonyítja, hogy a reformirás közegészségügyi szempontból (különösen a közellátás és a gerincelferdülés valószínű megelőzése miatt) hasznos és jó. (8. sz.) Galamb Ödön fejtegetése a gyorsírás és helyesírás viszonyáról a felhasznált nagy tapasztalati anyag alapján arra az eredményre jut, hogy bár a gyorsírás a helyesírástól eltérő szabályokat tanít, a tanulóknak erre való folytonos figyelmeztetésével és az áttétel gyakorlásával mégis a helyesírásnak legjobb iskolája; ezt bizonyítja, hogy a gyorsíró diákok helyesírása — számos megfigyelés és kísérlet tanúsága szerint — általában jobb a gyorsírást nem tanulóknál. (9. sz.) Olasz Péter 16 éve működik mint lelkipásztor, cserkészparancsnok és tanár; ezalatt 131 különböző típusú iskolában vezetett lelkigyakorlatot, 8000-nél több 13—20 éves fiúval folytatott bizalmas beszélgetéseket, ezekből fejlődött ki a mai napig kb. 7000 levele terjedő levelezése; ezenkívül kb. 4500 névtelen, csak életkort és osztályt jelző bizalmas vallomás van birtokában. Minthogy mindezek legnagyobb része a szerelem körül forog, illetékesnek érzi magát, hogy a diákszerelem és jelentősége kérdéséhez hozzászóljon. A gazdag tapasztalati anyag és az idevágó nevesebb szakmunkák alapján igen tömören, mégis kimerítően és rendkívül áttekinthetően tárgyalja a következő tényezőket: a diákszerelem lényege, értelme és jelentősége, jelentkezési ideje, tartama és ismétlődése, megszűnése, előnyös és káros hatásai, az általa felidézett konfliktusok. Befejezésül józan és okos tanácsokat ad arra nézve: mik a nevelő teendői a diákszerelem idején.

Székely Károly.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK

Rivista Pedagogica, Anno XXIX. Fasc. II. Prof. Guido Della Valle: La psicologia come fondamento della pedagogia. (A lélektan mint a pedagógia alapja.) A tudományos pedagógia kutatási útjai azonosak a természettudományokéval. Megfigyeléssel, kísérlettel, indukcióval dolgozik. Tényekből indul ki, magyarázatot ad, kísérleti dedukciók segítségével próbálja ki az indukciókat, az elért eredményeket rendszerbe foglalja, amely megadja a szellemi folyamatok racionális magyarázatát. A pedagógiai kérdéseket nem lehet tisztán geniális intuícióval megoldani, ahhoz tanulmány, hosszú türelmes munka kell, amely a lélektan útjaira vezet. Egyéniséghez alkalmazott tudatos eljárás csak pszichológiai alapon érhető el.

Ezt hangsúlyozza Luigi Credaro, a római egyetem pedagógia tanára is. Szerinte a pedagógia lélektan nélkül a levegőben lóg, viszont a lélektan pedagógia nélkül virág, amely nem terem gyümölcsöt. A kettőnek együtt kell működnie, vagyis a nevelésnek az empirikus lélektanon kell felépülnie és éppen ezért kívánja, hogy az egyetem pedagógia tanára órái nagy részét lélektannak szentelje.

A kísérleti lélektant a római egyetemen Sante de Sanctis adta elő 1906-tól 1930-ig, aki élete utolsó éveiben a római Ateneo pszichiátria klinikát vezette és tavaly hunyt el. Tudásáról és buzgalmáról nemcsak saját tanulmányai adnak számot, de az a lelkesedés is, amelyet lélektani kutatások iránt tanítóknak, tanároknak, igazgatóknak, felügyelőkben ébresztett.

Sante de Sanctis méltó utóda a római egyetemi tanszéken Marie Ponzo, aki újszerű gondolatokkal gazdagította a pszichotechnika, a pályaválasztás és a munka tudományos szervezésének tanulmányozását. Munkatársa Ferruccio Banissoni, a pszichológia első egyetemi magántanára, aki székfoglalójában a lélektan eredményeivel és jövőjével foglalkozott. Ki-

váló szószólója a pedagógiai alapokra támaszkodó lélektanak Francesco Orestano, olasz akadémikus, P. Barth monográfiájának fordítója.

Az első lélektani intézet 1881-ben keletkezett Rómában. Megalapítója Giuseppe Sergi, idén kilencvenöt éves s magas kora mellett is megtartotta szellemi frissességét. 1885-től 1899-ig elnöke volt az „Associazione Pedagogica Romana“-nak, a római pedagógiai egyesületnek.

Giuseppe Montesano érdeme az abnormis gyerekekkel való foglalkozás módszerének reformálása. Emilia Formigini Satamaria gyermekfejlődéstanal foglalkozik, úgyszintén a rendes és rendellenes gyermekek pszichológiájával. Roberto Assagioli a pszichoanalízis terén végez kutatásokat. A fiatal pszichológusok közül Mario Bernabei nevéhez fűződik sok reménység.

A rómain kívül a nápolyi és turini egyetem lélektani kiválóságait is felsorolja a cikk, végül javaslatot ismertet, amelyet Guido della Valle harminckétéves tapasztalata és tanulmány alapján terjeszt a kongresszus elé. A javaslat főbb pontjai a következők.

A tartomány minden főhelyén szervezzenek állást iskolai pszichológusnak, aki a tankerületi főigazgató vezetése alatt áll és az iskolaorvos mellett működik. Bizzák meg mindannak irányításával, ami az egészséges és rendellenes gyermekek lélektanához tartozik.

A gimnáziumokban, reáliskolákban és tanítóképzőkben rendeljék el újból a pozitív irányzatú lélektan tanítását.

A tanítóképzők növendékei elméleti lélektani kiképzés mellett gyakorlatiban is részesüljenek. Gyakorlatuk necsak próbatanításokra szorítkozzék, hanem a gyermek lélektani tanulmányozására is kiterjedjen.

Minden filozófiai fakultáson valósítsák meg azt, amit a nápolyin Guido della Valle már indítványozott. A filozófia doktorátus elnyeréséhez előírt tizenegyedik tantárgyat ugyanis necsak a biológia, fizika, kémia, matematika köréből választhassák a diákok, hanem jelöljék ki direkt a pszichológiát, mert ez a tantárgy ad legtöbb segítséget a középiskolákban működő tanároknak hivatásuk betöltéséhez.

Végül szervezzenek pedagógiai doktorátust (Laurea in Pedagogia) a legjobb tanítók számára, akik e kitüntetés elnyerése előtt vizsgára kötelezettek. Ennek a pedagógiai doktorátusnak, amely tanítóképző-intézetekben való tanításra, elemi iskolai igazgatói és felügyelői állásra jogosít, pedagógia, filozófia, irodalom, történelem, jog, politika és szociológia mellett alapvető tárgya legyen a pszichológia.

Tobisch Irén.

IFJÚSÁGI IRODALOM

Mit olvasnak a középiskolai tanulók?

1. Amíg a népiskolában az iskolakönyv és a kezébe adott szórakoztató olvasmány közt alig tesz különbséget a tanuló, addig a középiskolások csaknem minden esetben kényszerítő eszköznek érzik a tankönyvet, amelytől a szórakoztató olvasmányt élesen elkülönítik. Ebből a gondolatból született *Fábián István* cikke a *Magyar Szemle* februári (102.) számában, melyben *Gimnázisták olvasmányai* címmel arról nyújt képet, hogy mit olvasnak a mai középiskolai tanulók akkor, amikor szórakozni akarnak. Kezdetben a diák a hagyományos hazafias és jellemnevelő műveket olvassa mindaddig, míg a szülői háztól kapja olvasmányait. Néhány év múlva azonban a saját lábára áll, megjelenik életében az első detektívregény, amelynek olvasása az első mozzanat *Fábián* szerint, amivel a gyermek függetleníteni kezdi magát a szülői háztól és az iskolától. Ez ma már egyáltalán

nem oly veszélyes, mint húsz évvel ezelőtt, mert a mostani detektívregények többnyire jobbak, tetszetősebb köntösben jelennek meg, szellemesebbek és logikusabbak, mint egykori füzetes elődeik. „A detektívregény ma már nem ponyva és ha nem is *tiszta* irodalom, irodalmbb, mint valaha” — írja a szerző. A detektívregény uralma végighúzódik az egész középiskolán és sok esetben tudja elnyomni a kamaszkorral jelentkező sajátos vágyakat, míg az uralma alól kiszabaduló tanuló leginkább a kamaszkorra jellemző szexuális egyoldalúsággal választja meg olvasnivalóit. Jelentős szerepet játszik a könyvek kiválogatásában az osztályokban kialakult *közvélemény*, amellyel sokszor meddő harcot folytat a tanári meggyőzés szándéka. Kritikáikban rendszerint végtelék mutatkoznak, de kíméletlenségük ellenére is gyakran rokonszenvesse teszi ítéletüket bizonyos üdeség, mert a szakértelemtől éppúgy mentesek, mint a sznobizmustól. Gárdonyit becsülik legtöbbször, másodsorban Mikszáthot. Herczeg neve csak provokáló kérdésre jut az eszükbe, Móriczot nem ítélik el, de nem is szeretik, Jókai „gyerekeknek való”, Jósikát nevetve említik, Eötvös unalmas, Keményről pedig nem mernek nyilatkozni, de nem olvassák. A líra szóba sem kerül. Lírikusokat csak azok olvasnak, akik maguk is verselnek. Körülbelül így festi le a helyzetet a cikkíró, amiben kétségtelenül sok igazság van. Az utolsó két osztályban észlelhető bizonyos változás, amikor egy általa *elit*-nek nevezett csoport kezd kialakulni. Ezek vagy *külső indítás* (család, tanár, barát), vagy *belső indítás* (kinyílik az esze, megfordul az érdeklődése) alapján magukhoz ragadják a közvélemény irányítását. Az eliben újra megszűnik a könyv kettőssége, ami a középiskolábalépéssel kezdődött. Fábrián István cikke meggyőz bennünket arról, hogy ha nincs is a középiskolásoknak még határozott világnézetük, de szívesen olvasnak el mindent, amit a másik el olvas, sokat meg is értenek, szeretnek vitatkozni, mert közben saját gondolataik tisztázódnak, de hosszabb ideig semmi mellett sem tartanak ki.

2. A középiskolai taulók olvasmányaira fényt vet egy másik munka is, mely *Drescher Pál* tollából jelent meg. (*Mit olvas a Fővárosi Könyvtár közművelődési fiókjainak közönsége?* Kulturális keresztmetszet. Nyolc nap fiókkönyvtárak életéből. A Föv. Könyvt. kiadv. IV.) Ebben a tanulmányban a szerző a Fővárosi Könyvtár 11 fiókjának nyolcnap forgalmát ismerteti, a gyermekkönyvtárak nélkül, de külön csoportban a 15 éven felüli középiskolai ifjúság adatait. Az anyagot háromféle szempontból dolgozta fel: *foglalkozás, nem, könyvcím* alapján. A rendkívül értékes tanulmányból itt csupán azokat az adatokat és tanulságokat emeljük ki, amelyek az ifjúságra vonatkoznak.

Szerző szerint a Fővárosi Könyvtár lassan-lassan átvette az egyre szűkebb keretek közt működő s teljesen jelentéktelenné zsugorodott iskolai ifjúsági könyvtárak szerepét. A tanulóifjúság kötelező olvasmányainak nagyrésztét ott szerzi be. Feltűnő, hogy a magasabb osztályokba járó tanulók színvonaluknak meg nem felelő könyveket olvasnak, „ez mindenkor az irodalomtanár engedélye alapján, sőt gyakran egyenes kívánságára történik”. (!) Távolról sem kell azt hinni, hogy az ismeretterjesztő könyvek olvasásában a középiskolás ifjúság vezet. Arányuk mindössze 23%, ami el sem éri az összes olvasókhöz való viszonyszámukat. Csupán az irodalomtörténeti olvasmányokban szövik az 50% fölé az ifjúság arányszáma. Az ismeretterjesztő művek közül *Cholnoky* és *Széchenyi Zsigmond* útirajzai vezetnek. A legolvasottabb szépirodalmi könyv a *Fekete völgyének*, a magyar irodalom legnépszerűbb auktora *Jókai*. (Nyolc nap alatt 678 kötetét forgatták meg.) Őt követték *Herczeg* 492, *Gárdonyi* 401, *Mikszáth* 276 kötettel. E szerzőket javarészt középiskolások, a statisztika szerint Jókait 45, Herczeget 40, Gárdonyit 43, Mikszáthot 48%-ban az ifjúság olvasta, mégpedig kétharmadrészből fiúk, s egyharmadrészből leányok. A középiskolai tanulók az összes olvasott könyvek 18.2%-át olvasták.

3. Érdekes összevetésre ad alkalmat a fent ismertetett két tanulmány egyidejű megjelenése. *Drescher Pál* örvendetesen oszlatja el Fábrián

István pesszimista véleményét a tanulók és a nagy magyar írók viszonyáról. Igaz, hogy abból, mert elolvassák Jókait és a többit, még nem következik az is, hogy őket szeretik, de a kötelező olvasáson felül megnyilatkozó és irányukban változatlan érdeklődés megnyugtat bennünket az irodalmi ízlés helyes kiválogató ítéletében. Ezzel szemben Fábíán Istvánnak kell igazat adnunk a detektívregények ügyében. Ezt a műfajt Drescher túlkeményen bírálja. Szerinte a detektívregény par excellence férfiolvasmány. „Ki látott már nőt kalandregényt olvasni?” — kérdi tovább. *Nagyon sokan* — felelhetjük erre! De így folytatja: A nőben teljesen hiányzanak az e fajta huszadrendű esztétikai élmény lélektani feltételei. (?) E sivár modern semmisségek neki mítsem mondanak. Ez az élvezet idegen előtte. (?) A férfi e tekintetben örök serdületlen, nincs mi visszatartsa e szellemi limlomtól, alacsonyrendű, idegizgató játékszertől. Úgy érezzük, Fábíán ítélete helyesebb, amikor a mai detektívregényt szellemes és logikus olvasmánynak tartja, amelyért a logikusabb férfi természetesen jobban rajong, mint a nő. Itt tehát nem *ízlésbeli*, hanem *lelkialkatheli* különbség az oka annak, hogy az *irodalmi értékű* detektívregényeket jobban szeretik a férfiak, mint a nők. De mindnyájan egyetértünk vele, amikor a szépirodalmat a gondolkodás kapujának nevezi, az élet legegyszerűbb szintézisének, s tanulmányának erősen a mindennapi élettel szoros kapcsolatát éppúgy élvezzük, mint a közlés számoszlopait kísérő mély tanulságokat.

Dobos László.

TÁRSASÁGUNK ÉLETE.

Előadássorozatunk a megállapított sorrendben folytatódott tovább, 1936. febr. 14-én *Szukováthy Imre dr.*, a Testnevelési Főiskola igazgatója beszélt napjainknak az ifjúság fizikumával szemben támasztott igényeiről. Kiemelte, hogy a testi nevelés gondolata ma fokozottabb mértékben talál elismerésre, mint néhány évtizeddel ezelőtt. Ez általános nevelési szempontból is gazdagodást jelent, mert hiszen ezzel a régi görög világ eszményei felé közeledünk. A helyesen értelmezett testi nevelésnek azonban nem szabad rekordhajhászássá fajulnia. E szempontot legújabb hazai testnevelési törekvéseink az összhangzatos testi nevelésre való törekvéssel ellensúlyozzák.

1936. márc. 13-án *Tamás Viktor* igazgató: az ifjúság tanultságának kérdéséről értekezett. Az öröklés és környezethatás elméletének tisztázása után a valláserkölcsi eszmények felé vezető ismeretek szükségességét hangoztatta.

1936. április 17-én *Bernolák Kálmán dr.*, igazgató, c. tanügyi főtanácsos előadása az ifjúság kedélyvilágával szemben támasztott igényekről szólt. Foglalkozott a kedélyélet lélektani megismerhetőségének lehetőségeivel és annak mibenlétével. Kiemelte az iskolák kedélynevelő hatásának fontosságát.

Ugyanakkor *Padányi-Frank Antal dr.* igazgató: napjainknak a nevelővel szemben támasztott igényeiről beszélt. A cserkész tíz parancsolatot keretül használva elmondotta azokat a

tulajdonságokat, melyekkel feltétlenül rendelkeznie kell a mai tanítónak. Szólt a jellemről és a rétermettségről, mint e foglalkozás elengedhetetlen feltételéről.

Előadásainkat ez évben is sokan látogatták, pedagógusok, szülők és érdeklődők, bizonyosságául annak, hogy Társaságunk az előadások megtartásával szükségletet elégít ki.

Következő évi előadássorozatunk előkészítése folyamatban van. Az előadások rendjét, helyét és idejét folyóiratunkon kívül meghívók és napilapok útján is közzéteszük.

Nyilvános nyugtázások. 1935. évre: Soós Marcellina, 1936. évre: Árpási Gyula Esztergom, Ballai Károly, Bárdosné Linhard Hilda, Bessenyei Gyula, Blaskovich Edith, Bognár Cecil, Burchadrtné Domokos Margit, Dinka Irén, Ekamp Nándor, Emmert P. Klotild, vitéz Fraknóy József, Gáspár Pál, Haich Károly, Kárpáti Jenőné, Kremsier Irma, Masszi Ferenc, Mester János Szeged, Somos Lajos Eger, Soós Marcellina, Stuhlmann Patrik, Takács Gyula Balmazújváros (2.— P), Tobisch Irén, Várady József, Wilde Margit, Ers. Tanítónőképző-intézet Baja. Szent Orsolyarendi Tanítónőképző-intézet Dombóvár, Áll. Tanítónőképző-intézet Győr, Angolkisasszonyok Tanítónőképző Int. Veszprém, Polg. Leányiskola Magyaróvár, Ev. Tanítóképző-intézet Miskolc, Áll. Tanítóképző-intézet Pápa, gr. Széchenyi I. Gyakorló reáliskola Pécs, Chorin F. reálgimnázium Salgótarján, Ev. Tanítóképző-intézet Sopron, Isteni Megváltó leányai Tanítónőképző-intézet Sopron, Áll. Polgári-iskolai Tanárképzőfőiskola Ped., Filozófia Tansz. Szeged, Dugonics András Kegyesrendi reálgimnázium Szeged, Garay I. reálgimnázium Szekszárd, Ferenc József Nőnevelő és Tanítónőképző-intézet Székesfehérvár, Haán Győző, Szlavik Ilona.

INHALTSANGABE. — RÉSUMÉ.

Übersetzt von *Karl Székely*.

Das Kind, die Frucht der Ehe. Einfluß körperlicher und seelischer Erlebnisse auf das werdende Kind.

Von *Ihrer königlichen Hoheit Erzherzogin Anna*.

Der Mutterschaft, die sich im Kind und durch das Kind erfüllt, muß in unseren Tagen eine besondere Aufmerksamkeit geschenkt werden. Eine wahrhaft christliche Familie kann ohne Kind nicht bestehen, wie auch das Kind nur in der Familie gedeihen kann, weil es nur da wirklich zuhause ist. Es gibt keinen anderen Organismus, der wenn er noch so vollkommen wäre, die Familie ersetzen könnte.

Daraus entspringt eine allgemeine Verantwortung für alle diejenigen, denen ein Teil an dieser geheimsvollen schöpferischen Aufgabe zukam. Das Mutterherz ist das opferwilligste, heiligste Heiligtum, das für Körper und Seele des Kindes zugleich sorgt. Deshalb muß sich die werdende Mutter Schranken stezen; sie darf sich nicht überstrengen, keine Exzesse sich erlauben. Das werdende Kind nimmt an allen Erlebnissen der Mutter teil; der Grund mancher späteren nervösen Abnormität ist eben aus den schädlichen Einflüssen der Vorgeburtszeit zu erklären. Die Erfüllung des Mutterberufs kostet viel Leiden, denen aber das größte Glück folgt. Die Hoffnung auf dieses soll die Seele der Eltern erfüllen; denn auch die seelischen und geistigen Wirkungen auf den wendenden Menschen, in dem sich die Pläne des Schöpfers verwirklichen, sind groß.

So wird der Dienst am Kinde zu einem ununterbrochenen Gottesdienst, so werden Kind und Nation einer schöneren Zukunft zuschreiten.

Die Rolle des Familienmilieus in der Erziehung.

Von *Dr. Andreas Zibolen*.

Die Familie ist die wichtigste Form der menschlichen Gemeinschaft; ihre Bedeutung wird heute von Staat, Kirche und Gesellschaft am lebhaftesten betont. Wir erkannten: welche Wirkungen sie auf die körperliche-seelische-geistige Entfaltung des Kindes ausübt. Ihre körperlichen Aufgaben sind: die Ernährung, die Pflege, die Entwicklung des Körpers, die geistigen: 1. die wirtschaftliche, 2. sittliche, 3. gefühlsmäßige, 4. soziale und 5. traditionelle Entfaltung des Kindes. Im Laufe der Zeiten übernahm die Gesellschaft mehrere dieser Funktionen, doch oft nicht zum Vorteil.

Die Familie spielt eine ausgleichende Rolle zwischen Individuum und Gemeinschaft. Zur Zeit der Blüte des Individualismus suchte sie das Individuum der Gemeinschaft näher zu bringen; heute, in der Zeit des übertriebenen Kollektivismus aber will sie die Entfaltung der Individualität fördern.

Die erzieherische Bedeutung der Familie liegt in ihrem Organismus; die größte Rolle spielt die Mutter, die mit ihrer Liebe wirkt, der Vater vertritt vielmehr die Autorität. Ihre Erziehungsmittel sind: die Gewöhnung, der klare Gebrauch der Begriffe und das wertvollste: das Beispiel.

Unter den Gründen der Krise des Familienlebens ist der Mangel an Opferwilligkeit am schädlichsten. Das Leben in der Familie bedeutet nämlich immer ein Opfer für das Kind und seine Zukunft. Die grundlegenden Elemente einer richtigen Familienerziehung sind: das Verständnis, die Geduld und die Folgerichtigkeit der Eltern. Der Wert der Familienerziehung ist auch unter minder günstigen Bedingungen größer, als der der Anstalterziehung, die man nur in den äußersten Fällen in Anspruch nehmen sollte.

Die finnischen mathematischen Tests.

Von *Niilo Kailo* und *G. Tegengren*.

Der finnische Schulrat untersuchte die V. Klassen sämtlicher höheren Schulen des Landes, um die Durchschnittsleistung in der Mathematik und die Abweichung der einzelnen Schulen davon feststellen zu können. Es wurden fünf Aufgaben ausgearbeitet und die Ergebnisse nach einheitlichen Gesichtspunkten bewertet. Demnach erwies sich die Durchschnittsleistung der staatlichen Schulen besser als die der Privatanstalten, und die der Schulen alten Typs wieder besser als die der neuen. Die Prozentverhältnisse der Punktzahlen sind sehr schwankend; demnach wäre es wohl ratsam, den Lehrstoff in den schwächeren Klassen dem geistigen Niveau der Schüler anzupassen, in Fällen auffallend guter Ergebnisse aber sollte festgestellt werden, ob nicht der Lehrer zu milde klassifiziert hat. Die Ergebnisse stimmen mit denen der Schulen mit schwedischer Unterrichtssprache im großen und ganzen überein.

Steinhaufentest an 10—14 jährigen Kindern.

Von *Dr. J. Cser*.

Der Test stammt von *Yerkes* und ist zur Untersuchung der Raumvorstellung in Gruppen geeignet. (Näheres: *Stern-Wiegmann*: Methodensammlung und *A. Huth*: Psychologische Eigenschaftsprüfungen im Dienste der Berufsberatung.) Den von uns

angewandten Test hat *L. Nagy* vereinfacht (s. Abb. 1.) und darin den Gesichtspunkt der Entwicklung zur Geltung gebracht. Der Test ist dadurch überaus kurz (1 Min.) und weniger verläßlich geworden. Bei der Bewertung erhält die Versuchsperson so viel Punkte, als sie die Zahl der Würfel in den einzelnen Haufen angegeben hatte.

Ergebnisse: 1. Die Entwicklung ist gleichmäßig (s. Abb. 2, S. 22), im 11—12 Jahre zeigt sich eine Beschleunigung; 2. Zwischen den Geschlechtern besteht ein wesentlicher Unterschied zum Vorteil der Knaben; die Mädchen werden im 12. und 14. Lebensjahre langsamer. Unbegreiflich ist es, daß *Huth* keinen Unterschied zwischen den Leistungen der Knaben und Mädchen festgestellt hat. 3. Unter den Schulgattungen ist die Volksschule die schwächste, die höhere Schule die stärkste, obzwar der Unterschied verhältnismäßig gering ist. Die Beschaffenheit der Rangreihenkurven verrät, daß der Test eine spezielle Fähigkeit prüft: es gibt nämlich in den niederen Altersklassen Schüler mit guten und in den höheren solche mit schwachen Leistungen; demnach hängt die Leistung weniger vom Alter als von speziellen Gegebenheiten ab.

(Aus dem Psychologischen Laboratorium des Pädagogischen Seminars zu Budapest. Leiter: *Dr. J. Cser.*)

Neue Wege im literarischen Unterricht.

Von *Dr. Ludwig Sipos.*

Verfasser beschäftigt sich mit der unter dem Titel „Probleme des Unterrichts“ von *Dr. L. Vajthó* herausgegebenen Schriftenreihe. Er weist darauf hin, daß, während die Verwirklichung des Selbsttätigkeitsprinzips im Unterricht der Realien schon weit fortgeschritten ist, diese auf dem Gebiete des literarischen Unterrichts in Ermangelung entsprechender Hilfsbücher, die eben das Material dieser Selbsttätigkeit bilden sollten, langsamer vor sich geht. Das richtige Ziel des literarischen Unterrichts ist, den Schüler im wahren Sinne des Wortes lesen zu lehren. Das verkündeten bei uns schon vor Jahrzehnten *Fr. Riedl, J. Horváth* u. a. m., doch beginnt sich diese Forderung erst jetzt zu verwirklichen. Dadurch erst wird der Dichter zu einem Erlebnis für die Schüler, die sich gerne selbständigem Forschen und Sammeln hingeben, ja sogar als Herausgeber literarischer Werke fungieren. Dabei gibt es zur Befriedigung der Leselust der Jugend noch sehr viel (Anschaffung von Büchern und Zeitschriften, Einrichtung von Lesesälen usw.) zu tun.

A kiadásért felelős: *Cser János dr.*